

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SIYASİ PARTİ TARAFGİRLİĞİNDE ŞİDDET ÖLÇEĞİNİN
GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve ŞAHİNLER

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜNERİ YÖYEN

İSTANBUL-2020

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI	Merve ŞAHİNLER
TEZİN DİLİ	Türkçe
TEZİN ADI	Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması
ENSTİTÜ	İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ANABİLİM DALI	Klinik Psikoloji
TEZİN TÜRÜ	Yüksek Lisans
TEZİN TARİHİ	06.07.2020
SAYFA SAYISI	117
TEZ DANIŞMANLARI	Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜNERİ YÖYEN
DİZİN TERİMLERİ	Siyasi parti, tarafgirlik, şiddet içeren davranışlar, tutum, geçerlilik, güvenilirlik, ölçek geliştirme
TÜRKÇE ÖZET	Bu araştırma kapsamında Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddeti ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır.
DAĞITIM LİSTESİ	1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne 2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Merve ŞAHİNLER

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SİYASİ PARTİ TARAFGİRLİĞİNDE ŞİDDET ÖLÇEĞİNİN
GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve ŞAHİNLER

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜNERİ YÖYEN

İSTANBUL-2020

BEYAN

Bu tezin/projenin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve ŞAHİNLER

.../.../2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve ŞAHİNLER'in "**Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeğinin Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması**" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜNERİ
YÖYEN
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Müjen İLNEM

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Necmettin
AKSOY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... / ... / 2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kişilerin siyasete ve siyasi partilere yönelik tutumlarını belirleyen bir ölçek geliştirmektir. Ölçek İstanbul Gelişim Üniversitesinde öğrenimine devam eden 404 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. 77 soruluk anket çalışmasından geliştirilen “Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği” totalde 24 madde ve 4 boyuttan oluşmaktadır.

Verilen cevapların kendi iç tutarlılığını ortaya koymak amacıyla yapılan güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) sonucunda güvenilirlik katsayısı 0.815 olarak bulunmuştur. Geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Örneklem büyüklüğünün faktörleştirmeye uygunluğu KMO testi (0,867), verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediği ise Bartlett küresellik testi ile ortaya konulmuştur.

Yapılan çalışmalara ilişkin bulgular, geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymuştur. Geliştirilen ölçek kriterlerine göre ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120'dir. Alınan puan yükseldikçe kişinin siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyi de artış göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Parti, Tarafgirlik, Şiddet İçeren Davranışlar, Tutum, Geçerlilik, Güvenilirlik, Ölçek Geliştirme

SUMMARY

The purpose of this study is to develop a scale that determines people's attitudes towards politics and political parties. The scale was applied to 404 students who continue their education at Istanbul Gelisim University. The "Violence Scale in Political Party Bias", developed from a questionnaire with 77 questions, consists of 24 items and 4 dimensions.

As a result of the reliability analysis (Cronbach's Alpha) in order to reveal the internal consistency of the answers, the reliability coefficient was found 0.815. Descriptive and confirmatory factor analysis were performed to determine the construct validity of the developed scale. The suitability of the sample size to factoring was demonstrated with the KMO test (0.867) and whether the data came from the multivariate normal distribution or not by Bartlett sphericity test.

Findings related to the studies revealed that the developed scale is a valid and reliable scale. According to the developed scale criteria, the lowest score that can be obtained from the scale is 24, and the highest score is 120. As the score obtained increases, the level of violence in political party bias also increases.

Keywords: Political Party, Political Party Bias, Violent Behaviors, Attitude, Validity, Reliability, Scale Development

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III-IV
KISALTMALAR.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI-VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	IX
EKLER LİSTESİ.....	X
ÖN SÖZ.....	XI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA GENEL BAKIŞ.....	2
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI.....	2
1.1.1. Araştırmanın Problemleri.....	2
1.1.2. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	6
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. ŞİDDETİN TANIMI.....	7
2.2. ŞİDDET TÜRLERİ.....	9
2.2.1. Fiziksel Şiddet.....	9
2.2.2. Psikolojik Şiddet.....	10
2.3. ŞİDDETİN NEDENLERİ.....	11
2.3.1. Biyolojik Nedenler.....	12
2.3.2. Psikolojik Nedenler.....	14
2.3.3. Sosyal Nedenler.....	18
2.4. ŞİDDET VE SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ KURAMLAR.....	21
2.5. TUTUM TANIMLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	25
2.6. TUTUM BİLEŞENLERİ.....	29
2.6.1. Bilişsel Öğe.....	29
2.6.2. Duygusal Öğe.....	30
2.6.3. Davranışsal Öğe.....	31
2.7. TUTUM İŞLEVLERİ.....	31

2.8. TUTUM OLUŞUMU.....	32
2.9. TUTUM DEĞİŞİMİ VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ.....	34
2.10. SİYASET VE TUTUM.....	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	39
3.1. VERİLERİN ANALİZİ.....	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR.....	46
4.1. PİLOT ÖRNEKLEM ANALİZİ.....	46
4.2. NİHAİ ÖRNEKLEM ANALİZİ	51
TARTIŞMA-SONUÇ	76
ÖNERİLER	82
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	-

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
KMO	: Kaiser Meyer Olkin
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLULAR

		SAYFA
TABLO-1	Referans Cronbach's Alpha Katsayıları	42
TABLO-2	Yapısal Eşitlik Modeli Araştırmalarında Kullanılan Uyum İndekslerine İlişkin Mükemmel ve Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	43
TABLO-3	Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları	47
TABLO-4	Bilişsel Boyut Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi	49
TABLO-5	Duygulanımsal Boyut Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi	50
TABLO-6	Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi	50
TABLO-7	Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi	51
TABLO-8	Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları	53
TABLO-9	Cronbach's Alpha Güvenirlilik Bulguları	54
TABLO-10	Betimsel İstatistikler	55
TABLO-11	Normal Dağılım İstatistikleri	55
TABLO-12	Wilcoxon Eşlenik Çift Testi Bulguları	56
TABLO-13	Boyutlar Arası Spearman Korelasyon Matrisi	57
TABLO-14	Cinsiyete Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	58
TABLO-15	Yaşa Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	59
TABLO-16	Anne Eğitim Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	60
TABLO-17	Baba Eğitim Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	61

TABLO-18	Psikolojik Tedavi Geçmişine Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	63
TABLO-19	Kitap Okuma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	64
TABLO-20	Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	65
TABLO-21	Doğum Yerine Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	67
TABLO-22	Önceki Okul Türüne Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	68
TABLO-23	Kardeş Sayısına Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	69
TABLO-24	Anne Baba Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları	70
TABLO-25	Sigara Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	71
TABLO-26	Alkol Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	73
TABLO-27	Madde Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları	74

ŞEKİLLER

SAYFA

ŞEKİL-1

Doğrulayıcı Faktör Analizi Şeması

52

GRAFİKLER

SAYFA

GRAFİK-1

Yamaç Serpinti Grafiği

46

EKLER

EK-A: Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği

EK-B: Sosyodemografik Veri Formu

ÖNSÖZ

Tez konumun belirlenmesinden itibaren ve sonraki her süreçte, yardıma ihtiyaç duyduğum her an yardımını benden esirgemeyen, bilgisi ve tecrübesine güvendiğim, bunların ışığında bana doğru yönlendirmeleri yapan, yaşadığım problemlerin hepsine yapıcı ve akılcı çözümler getiren, kendisinden destek almaktan mutluluk duyduğum çok sevgili tez danışmanım ve değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi ELİF GÜNERİ YÖYEN'e teşekkür ediyorum.

Bu uzun süreçte her zaman destekleyen, motive eden, benim ikinci bir ailem olan tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Beni yetiştiren, en zor şartlar altında dahi destekleyen, sevgisini ve emeğini her zaman hissettiren, maddi manevi tüm olanaklarını benim için kullanan canım, biricik annem NURAN ŞAHİNLER ve babam MURAT ŞAHİNLER başta olmak üzere tüm aileme teşekkür ediyorum ve bu çalışmayı annemle babama ithaf ediyorum.

GİRİŞ

Siyaset, geçmişten günümüze uzanan ve toplumsal hayatın içerisinde var olan bir olgudur. Gerek dünyada gerekse ülkemizde siyasal gelişmeler sürekli takip edilmekte ve bu gelişmeler doğrultusunda siyaset olgusu kişilerin yaşamları üzerinde etkili olmaktadır. Ancak son yıllarda siyasetin toplumsal yaşamdaki etkisi giderek ivme kazanmış ve farklı boyutlara ulaşmıştır. Yaşanan siyasi gelişmeler sonucu toplumlar arasında kimi zaman bölünmeler yaşanmış, kimi zaman ise şiddet içeren olaylar baş göstermiştir. Günümüzde herhangi bir siyasi görüşe sahip olmak ve onu desteklemek taraftarlık boyutlarına ulaşmış hatta bazı çevrelerde fanatiklik düzeyine erişmiştir. Kişilerin sahip oldukları siyasi görüşü tarafsızlık düzeyinde desteklemeleri, toplumsal yaşamlarını bu görüşün ekseninde etrafında şekillendirmeleri, kendi görüşlerine aykırı düşüncelere karşı ötekileştirme davranışlarında bulunmaları ve daha uç noktalara ulaşarak kendi öznel görüşleri için şiddet içeren davranışlara başvurmaları siyasetin günlük yaşam içerisindeki etkinliğini göstermektedir.

Literatür incelendiğinde kişilerin siyasi katılımlarına ve demokratik tutumlarına yönelik birçok çalışmanın var olduğu görülmektedir. Ancak var olan çalışmalar kişilerin siyasi partilere yönelik tarafsızlık duygularını ve bu duygular eşliğindeki şiddet davranışlarını ortaya koymamaktadır. Alanyazında siyasi parti tarafsızlığında şiddete yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamış ve bu sebeple siyasi parti tarafsızlığında şiddet düzeyini belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirme çalışması yapılmak istenmiştir.

Araştırmanın ilk ve ikinci bölümlerinde araştırmayla ilgili çalışmanın neden yürütüldüğünden ve oluşturulan temeller üzerine dair belirlenen çerçeveden bahsedilmektedir. Şiddet olgusu, tutumlar ve bunların siyasetle ilişkisi çeşitli açılardan ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ölçek geliştirme süreçlerinden ve yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan bahsedilmiştir.

Mevcut tez çalışmasında literatürde bulunmayan geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmek istenmiştir. Geliştirilen ölçeğin alanyazında birçok çalışmaya öncülük edebileceği ve literatüre katkı sağlayabileceği düşünülerek faydalı bir çalışma olacağı öngörülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA GENEL BAKIŞ

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Araştırmanın amacı bireylerin siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeylerini alt boyutlarıyla birlikte ölçmek üzere bir ölçme aracının geliştirilmek istenmesidir. Tür olarak likert tipli toplamsal ölçek yapısında bir ölçme aracı oluşturulmak istenmektedir. Bu bağlamda siyasi parti taraflırlığında şiddet bir tutum olarak değerlendirilmiş olup; tutumun bileşenleri olarak; bilişsel, duygulanımsal ve davranışsal (iki alt boyutu ile “şiddet içeren davranışlar” ve “şiddet içermeyen davranışlar”) boyutlarını kapsayan beşli likert yapıda toplamsal bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır.

1.1.1. Araştırma Problemleri

Araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan araştırma problemleri şu şekildedir;

- 1- Geliştirilen Siyasi Parti Taraflırlığında Şiddet Ölçeği geçerli bir ölçme aracı mıdır?
- 2- Geliştirilen Siyasi Parti Taraflırlığında Şiddet Ölçeği güvenilir bir ölçme aracı mıdır?

1.1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

- 1.Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.a Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.b Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.c Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- 2.Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği yaş grubuna göre farklılık göstermekte midir?

2.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” yaş grubuna göre farklılık göstermekte midir?

2.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” yaş grubuna göre farklılık göstermekte midir?

2.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” yaş grubuna göre farklılık göstermekte midir?

3.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bireyin ailesinin eğitim içeriğine göre farklılık göstermekte midir?

3.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” bireyin ailesinin eğitim içeriğine göre farklılık göstermekte midir?

3.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” bireyin ailesinin eğitim içeriğine göre farklılık göstermekte midir?

3.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” bireyin ailesinin eğitim içeriğine göre farklılık göstermekte midir?

4.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bireyin ailesinde psikolojik rahatsızlık olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

4.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” bireyin ailesinde psikolojik rahatsızlık olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

4.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” bireyin ailesinde psikolojik rahatsızlık olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

4.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” bireyin ailesinde psikolojik rahatsızlık olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

5.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği kitap okuma alışkanlığına göre farklılık göstermekte midir?

5.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” kitap okuma alışkanlığına göre farklılık göstermekte midir?

5.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” kitap okuma alışkanlığına göre farklılık göstermekte midir?

5.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” kitap okuma alışkanlığına göre farklılık göstermekte midir?

6.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği kötüye sosyal medya kullanımının olmasına göre farklılık göstermekte midir?

6.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” kötüye sosyal medya kullanımının olmasına göre farklılık göstermekte midir?

6.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” kötüye sosyal medya kullanımının olmasına göre farklılık göstermekte midir?

6.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” kötüye sosyal medya kullanımının olmasına göre farklılık göstermekte midir?

7.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği insanların doğdukları yere göre farklılık göstermekte midir?

7.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” insanların doğdukları yere göre farklılık göstermekte midir?

7.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” insanların doğdukları yere göre farklılık göstermekte midir?

7.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” insanların doğdukları yere göre farklılık göstermekte midir?

8.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği insanların daha önce eğitim gördüğü kuruma göre farklılık göstermekte midir?

8.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” insanların daha önce eğitim gördüğü kuruma göre farklılık göstermekte midir?

8.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” insanların daha önce eğitim gördüğü kuruma göre farklılık göstermekte midir?

8.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” insanların daha önce eğitim gördüğü kuruma göre farklılık göstermekte midir?

9.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği insanların kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?

9.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” insanların kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?

9.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” insanların kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?

9.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” insanların kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?

10.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bireylerin anne baba ilişki durumuna göre farklılık göstermekte midir?

10.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” bireylerin anne baba ilişki durumuna göre farklılık göstermekte midir?

10.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” bireylerin anne baba ilişki durumuna göre farklılık göstermekte midir?

10.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” bireylerin anne baba ilişki durumuna göre farklılık göstermekte midir?

11.Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği kötüye sigara, alkol, madde kullanımı olmasına göre farklılık göstermekte midir?

11.a Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “bilişsel boyutu” kötüye sigara, alkol, madde kullanımı olmasına göre farklılık göstermekte midir?

11.b Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “duygusal boyutu” kötüye sigara, alkol, madde kullanımı olmasına göre farklılık göstermekte midir?

11.c Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeğinin “davranışsal boyutu” kötüye sigara, alkol, madde kullanımı olmasına göre farklılık göstermekte midir?

1.2 ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

1. Geliştirilen Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği geçerli bir ölçme aracıdır.
2. Geliştirilen Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği güvenilir bir ölçme aracıdır.

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde siyaset önemli bir yer taşımaktadır. Ancak siyasetin içerisindeki şiddet olgusu ve insanların siyasete yönelik tutumları hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın, alan yazındaki eksikliği gidermeye katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak benzer çalışmalar için temel oluşturacağı göz önüne alınarak özgün bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma basit örneklem tekniği kullanılarak niversite öğrencileri ile yapılmıştır. Üniversite Ğrencilerinin eğitim sürecinde diğer insanların görüşlerine daha açık olması ve eğitimin Şiddeti nleyici bir faktör olması sebebi ile araştırmaya niversite öğrencileri dahil edilmiştir. Araştırma ulaŐılan örneklem ile sınırlıdır. AraŐtırmadan elde edilen veriler geliştirilen Siyasi Parti Tarafgırlığinde Şiddet lĞeği verileri ile araştırmacının geliŐtirdiĐi sosyodemografik veriler ile sınırlandırılmıŐtır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 ŞİDDETİN TANIMI

İnsanlık tarihi ile başlayan şiddet olgusu günümüzde de devam etmekte ve hemen hemen tüm toplumlarda görülmektedir. Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru giderek artan bir ivme kazanarak kendisini daha yoğun bir şekilde hissettirmeye başlamıştır. Şiddet davranışı kasıtlı olarak karşıdaki kişiye fiziksel ve psikolojik olarak zarar veren ve güç kullanılan bir eylem şeklidir. Şiddet öldürme, vurma, tokat atma, yaralama gibi fiziksel müdahaleler içerirken aynı zamanda hor görme, aşağılama, tehdit gibi psikolojik unsurlar da barındıran geniş bir kavramdır. Bu sebeple şiddeti tanımlamak oldukça güç olmaktadır.

Türk dil kurumu sözlüğüne göre şiddet kavramı; hareketten doğan güç, karşıt düşüncede olanlara kaba kuvvet uygulama, kaba güç, duygu veya davranışta aşırılık gibi anlamlara gelmektedir.¹

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre şiddet; bir başkasına ya da bir gruba karşı, tehditkar ya da gerçek, yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ya da kayıpla sonuçlanan kasıtlı fiziksel zorlama ya da güç kullanımınıdır.

Bu tanım Oxford İngilizce sözlüğündeki tanıma göre daha geniş kapsamlıdır.

Oxford İngilizce sözlüğündeki tanıma göre ise şiddet; birisine ya da bir şeye zarar verme, incitme ya da öldürme niyetiyle fiziksel zorlama içeren davranış olarak tanımlanmaktadır.²

Şiddet başkalarına karşı zarar veren, çoğunlukla fiziksel yaralanma şeklinde gerçekleşirken aynı zamanda psikolojik hasarı da kapsayan kasıtlı bir eylemdir. Şiddet içeren hareketler tipik olarak ani, güçlü ve şaşırtıcı niteliktedir. Zararlar kişinin vücuduna ya da değer verdiği bir nesneye yönelik olabilmektedir.³

¹ Aysel Günindi Ersöz, "Toplumsal Yaşamda Şiddet: Trafikte Yol Vermeme Nedeni ile Yaşanan Şiddet Olaylarının Nedenlerine Multidisipliner Bir Bakış", *International Congress on Social Sciences II*, 2018, Cilt:13/15, 495-508, s. 498-499.

² Johanna Shapiro, "Violence" in Medicine: Necessary and Unnecessary, Intentional and Unintentional", *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2018, Cilt:13/7, 1-8, s.1.

³ Christopher J. Finlay, "Just War, Cyber War, and the Concept of Violence", *School of Government and International Affairs*, 2018, Cilt:31, 357-377, s.361-362.

Şiddet içeren davranışlar toplumun bir parçasıdır ve günlük ilişkilerde tüm şekillerde bulunur. Sosyal dinamikleri etkiler ve hatta bazen sosyal iletişim biçimi olarak bu dinamikleri yönetir.⁴ Şiddet içeren davranışlar çeşitli zamanlarda ve sosyal bağlamlarda farklı sebeplerden, farklı kişilerce uygulanan eylemler aracılığıyla meydana gelmektedir. Sosyal, ekonomik, politik ve kültürel birçok faktör şiddet eylemleriyle ilişkilidir.⁵

Saldırganlık, araştırmacıların ele aldıkları kuramlara göre çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Engellenme-saldırganlık kuramına göre saldırganlık; kişinin ulaşmak istediği hedefe doğru ilerlerken engellenmesi sonucu zarar verme dürtüsü olarak tanımlanmıştır.⁶ Sosyal öğrenme kuramına göre ise öğrenmelerin sonucudur. Biyolojik kuramsa saldırganlığı kromozom anormalliklerine dayandırarak açıklamaktadır.⁷ Saldırganlık canlı bir varlığa yöneltilen, zarar verme davranışları içeren, fiziksel ya da sözlü, aktif ya da pasif, dolaylı ya da doğrudan kasıtlı davranışlardır. Şiddet ise saldırganlığın en uç noktasıdır.⁸ Şiddet davranış eğilimleri olan bireyler çoğunlukla düşük sosyoekonomik statüye sahip, otorite ile problemlili ve daha önce yasal sorunları deneyimlemiş kişilerdir. Ek olarak, metabolik, nörolojik ve psikiyatrik rahatsızlığı olan bireylerde şiddet eğilimleri daha fazladır.⁹ Yetişkin ilişkilerindeki şiddet içeren davranışlar, zayıf zihinsel ve fiziksel sağlık, intihar düşünceleri, madde ve alkol kullanımı gibi negatif sonuçlarla ilişkilendirilmiştir.¹⁰ Şiddet davranışları her zaman direkttir ve olağandışı sonuçlara sahiptir (ölüm ya da yaralanma). Ancak saldırganlığın tüm biçimleri şiddetli değilken, şiddetin tüm biçimleri saldırganlıktır.¹¹ Uzmanlar şiddet terimini saldırganlığın -fiziksel olmayan duygusal şiddet gibi- birçok biçimiyle bağlayıcı kullanmışlardır.¹²

⁴ Nair Teles, "The Lack of Social Belonging: Reflections on Violence Against Children in Mozambique", *Aggression and Violent Behavior*, 2019, Cilt:46, 197-200, s.198.

⁵ Rosalina Aparecida Partezani Rodrigues, vd., "Analysis of Violence Against Older Adults in Police Reports", *Archives of Psychiatric Nursing*, 2019, Cilt:33, 407-413, s.408.

⁶ Muhammet Fatih Genç, "Merhamet Eğitiminin Saldırganlık Davranışını Azaltmadaki Rolü", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:45, 61-82, s.63-64.

⁷ Selim Gündoğan ve Nurten Sargın, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi", *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 2018, Cilt:4, 288-295, s.289.

⁸ Dorit Efrat-Treister vd., "How Psychology Might Alleviate Violence in Queues: Perceived Future Wait and Perceived Load Moderate Violence Against Service Providers", *Israel National Institute for Health Policy Research*, 2019, 1-18, s.3.

⁹ Beliz Oztok vd., "Evaluation of Violence Against Emergency Physicians in Turkey", *Eurasian Journal Emergency Medicine*, 2018, Cilt:7/4, 182-186, s.185, DOI: 10.5152/eajem.2018.20982.

¹⁰ Rachel C. Garthe vd., "Neighborhood Concentrated Disadvantage and Dating Violence among Urban Adolescents: The Mediating Role of Neighborhood Social Processes", *Am J Community Psychol*, 2018, Cilt:61, 310-320, s.311, DOI 10.1002/ajcp.12239.

¹¹ Daniel Seddig, Eldad Davidov, "Values, Attitudes Towards Interpersonal Violence, and Interpersonal Violent Behavior", *Frontiers in Psychology*, 2018, Cilt: 9/604, 1-13, s.3, doi: 10.3389/fpsyg.2018.00604.

¹² Andreas Miles-Novelo, Craig A. Anderson, "Climate Change and Psychology: Effects of Rapid Global Warming on Violence and Aggression", *Current Climate Change Reports*, 2019, Cilt:5, 36-46, s.37.

Dewey (1981), enerjinin negatif yönde kullanımının saldırganlığı doğurduğunu öne sürmüştür.¹³ Jean Jacques Rousseau (1997), kişinin doğuştan barışçıl olduğunu ancak sosyal engellerin saldırganlığı yüzeye çıkardığını söylemiştir. Bu teori 20. Yüzyılda Freud (1948) tarafından detaylandırılmıştır. Freud'a göre insanda doğuştan getirilen bir yaşam ve ölüm içgüdüleri bulunmaktadır.¹⁴ Freud'a göre yaşam ve ölüm içgüdüleri sürekli olarak birbirleriyle savaş halindedir. Freud ölüm içgüdüünün en önemli çeşidinin saldırganlık olduğunu belirtmiştir. Bu saldırganlığın kişinin kendisine karşı gösterdiği yıkıcı eylemlerden doğduğunu ve insanların büyük bir kısmında bu içgüdüünün yaşam içgüdüüsü tarafından engellendiğini ifade etmiştir.¹⁵ Saldırganlıkla ilgili düşünceler Freud'un metapsikolojisinde bulunan iki basit varsayıma göre gruplanmıştır. İlk varsayımda, fiziksel ve duygusal ihtiyaç ve arzulara güvenli ulaşma ve bu bağlamda rakiplerini yenerek güç ve kuvvet isteği içeren psikolojik bir yapı olarak görülmüştür. Diğer versiyonda ise, ihtiyaç ve arzuların düş kırıklığından kaynaklanan bir sonucu olarak görülmüştür.¹⁶ Konrad Lorenz de Freud gibi saldırganlığı genetik bir dürtü olarak tanımlamış ve çevredeki uyarana karşı negatif bir reaksiyondansa bilinçaltındaki dürtüsel uyarılma olarak karakterize etmiştir. Fromm, saldırganlık ve insan doğasındaki narsistik yapı ile insan yıkıcılığı üzerine çalışmıştır. Bu yapıya göre bireyde intikam duygusu yaratmıştır. Buna göre kişi yaşadığı çevrede karşılaştığı olumsuz durumlardan ya da kişilerden ötürü saldırgan davranışlar göstermeye başlar. Bununla birlikte kişide sadistik düşünceler geliştirir ve intikam duygusuyla saldırgan davranışlar kullanmaya başlar.¹⁷

2.2. ŞİDDET TÜRLERİ

2.2.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet şiddet türleri içerisinde en çok meydana gelendir. Fiziksel şiddet genellikle fiziksel zararları içermektedir.¹⁸ Fiziksel şiddet, tokat yeme, itilme, yumruklanma, tekmeleme, kırbaçlanma ya da herhangi bir suçlu tarafından tabanca

¹³ Arzu Özyürek, "Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması", *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2019, Cilt:9/1, 227-250, s. 230, doi: 10.23863/kalem.2019.126.

¹⁴ Hermína Mareková, "Violence as Social Pathology Through the Optics of Social Work", *CBU International Conference on Innovations in Science and Education*, 2018, 653-658, s.653.

¹⁵ Hakan Sağlam, "Medyatik Şiddetin Eleştirisine Sinemasal Bir Yaklaşım: Katil Doğanlar", *Erciyes İletişim Dergisi*, 2019, Cilt:6, 307-326, s. 311.

¹⁶ Richard Mizen, "The Affective Basis of Violence", *Infant Ment Health Journal*, 2019, Cilt:40, 113-128 s.117, DOI: 10.1002/imhj.21755.

¹⁷ Levent Eraslan, Ahmet Kukuoglu, "Social Relations in Virtual World and Social Media Aggression", *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 2019, Cilt:11, 1-11, s.4-5.

¹⁸ Eric M. Anderman, vd., "Teachers' Reactions to Experiences of Violence: an Attributional Analysis", *Social Psychology Education*, 2018, Cilt:21, 621-653, s.622.

ya da bıçak gibi bir silahla tehdit edilme deneyimleri olarak tanımlanmıştır.¹⁹ Fiziksel şiddet kaba kuvvetin bireyleri korkutma, sindirme ve buyrukların yerine getirilmesini sağlama amacıyla kullanılmasıdır.²⁰ Fiziksel şiddet diğer şiddet türleri dikkate alındığında kişide önemli derecede fiziksel yaralanmalara sebebiyet veren tehlikeli hareketler ve fiziksel saldırılar içermektedir.²¹

Şiddetin fiziksel ve psikolojik olarak bir başka biçimi ise cinsel şiddettir. Avrupa Komisyon'u cinsel şiddeti; göz korkutucu, düşmanca, küçültücü, aşağılayıcı ve saldırgan bir çevrede gerçekleşen, kişinin haysiyetini çiğneme amacı içeren, sözlü ya da sözsüz veyahut fiziksel tutum içeren hareketlerin tümü olarak tanımlamıştır.²² Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre ise cinsel şiddet; evde ve işte gerçekleşen ancak bununla sınırlı olmayan, kişinin kurbanla ilişkisi ne olursa olsun ona karşı cinsel baskı ve zorlama uygulamak, istenmeyen cinsel hareket girişimleri ve herhangi bir cinsel davranıştır.²³ Cinsel şiddet her türlü cinsel istismarı içeren ve cinsel münasebetin gerçekleşmesi için baskıyla yapılan girişimlerdir.²⁴ Cinsel şiddet tecavüz şeklinde gerçekleşebilmektedir. Cinsel şiddet gözdağı vermek ve karşıdaki kişiye baskı uygulamak için de kullanılmaktadır.²⁵

1.2.2. Psikolojik Şiddet

Kanada istatistiklerine göre; psikolojik şiddet diğer bir kişiye zihinsel ve duygusal olarak zarar verme amacı içeren, sözlü ya da sözsüz iletişimin kullanılmasıdır.²⁶ Diğer bir tanımda ise üstünlük kuran kişinin karşısındaki kişiye duygusal, ruhsal ve sosyal yönden kasıtlı olarak uyguladığı küçültücü ve ezici davranışların tümüdür.²⁷ Psikolojik

¹⁹ Kimberly H. Nguyen, vd., "Coerced and Forced Sexual Initiation and Its Association with Negative Health Outcomes Among Youth: Results from the Nigeria, Uganda, and Zambia Violence Against Children Surveys", *Child Abuse & Neglect*, 2019, Cilt:96, 1-10, s.3.

²⁰ Bilgehan Açıkgöz, vd., "Tıp Fakültesi 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinde Flört Şiddetinin Değerlendirilmesi", *Konuralp Tıp Dergisi*, 2018, Cilt:10/2, 168-174, s.169, DOI: 10.18521/ktd.285138.

²¹ Nevzat Devebakan, "Sağlık Kurumlarında İşyeri Şiddeti ve Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde Beyaz Kod Başvurularının Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:23/2, 383-399, s.384.

²² Yael Ram, "Hostility or Hospitality? A Review on Violence, Bullying and Sexual Harassment in the Tourism and Hospitality Industry", *Current Issues in Tourism*, 2018 Cilt: 21/7, 760-774, s. 762.

²³ Ilse Hartmann-Tews, vd., "Managing Prevention of Sexual Violence and The Role of Commissioners in National Sport Federations in Germany", *Sport Management Review*, 2019, 1-15, s. 2.

²⁴ Nguyen, *a.g.e.*, s.3.

²⁵ Hatice Kumcağız, vd., "Samsun Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'ne Başvuran Şiddet Mağduru Kadınların Başvuru Durumları ve Gereksinimleri", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, Cilt:7/2, 401-414, s.404, ISSN: 1624-7215.

²⁶ Emeka Eugene Dim, Patience Elabor-Idemudia, "Prevalence and Predictors of Psychological Violence Against Male Victims in Intimate Relationships in Canada", *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2018, Cilt:27/8, 846-866, s.846, DOI: 10.1080/10926771.2017.1382638.

²⁷ Mustafa Öztunç, Ayşe Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, "Sakarya Yerel Basınında Çıkan Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Farklı Boyutlardan İncelenmesi", *Turkish Studies Social Sciences*, 2018, Cilt:13/26, 971-984, s.976, DOI: 10.7827/TurkishStudies.14346.

şiddet buna maruz kalan insanların gücünü tüketmeyi hedefler ve devamlılık sağlar.²⁸ Psikolojik şiddet kişiler arası etkileşimin bulunduğu her ortamda gerçekleşebilir. Çoğunlukla fiziksel şiddet öncesinde görülmektedir. Süregelen aşağılamalar, küçültmeler, kişinin haysiyetini yaralayıcı sözler kişide zararlara sebep olur. Bunlara maruz kalan kişi bir müddet sonra kendisini başkalarına bağımlı hissederek kendisine olan özgüvenini yitirir.²⁹ Saldırgan tarafından gözle görülür yaralar ve izler bırakılan fiziksel ve cinsel şiddetin aksine psikolojik şiddetin varlığını kanıtlamak kişi için güçtür. Bununla birlikte, birçok araştırma göstermiştir ki psikolojik şiddet fiziksel şiddetin vuku bulmasıyla ilintilidir.³⁰

Psikolojik şiddetin bir çeşidi olan sözel şiddet bağırma, meydan okuma, küçümseme, azarlama, hakaret, sövme ve tehdit gibi sözel ifadeler içermektedir.³¹ Sözel şiddetin bulguları gözle görülmediğinden kişide bıraktığı etkilerin az olduğu düşünülse de gerçekte tam aksidir. Bu şiddet türünde kişinin bedensel sağlığı değil ruhsal sağlığı tehdit altındadır.³²

2.3 ŞİDDETİN NEDENLERİ

Literatürde şiddete yönelik davranışların nedenlerine bakıldığında üç farklı yaklaşımdan söz edilmektedir. Şiddet içeren davranışların biyolojik nedenleri, psikolojik/psikiyatrik nedenleri ve sosyolojik nedenleri bulunmaktadır. Biyolojik açıklamalara göre şiddet beyindeki bozukluklar gibi nöropsikiyatrik sorunlara, genetik sorunlara ve hormonal düzensizlikler içeren biyokimyasal sorunlara bağlı olarak gerçekleşir. Psikolojik nedenlere bakıldığında ise zihnin işleyiş biçimi, psikopatolojik sendromlar, benmerkezcilik, içgüdüsellik, zeka düzeyi ve kişilik bozuklukları önem kazanmaktadır. Sosyolojik yaklaşımda ise şiddet olgusu ve yaşanan toplumun değerleri ile sosyalleşme sürecinde yaşanan olaylar önemlidir. Bu yaklaşıma göre yoksulluk,

²⁸ Senem Ezgi Vatandaşlar, Zeynep Hatipoğlu Sümer, "Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Ölçeğinin (Psychological Maltreatment of Women Inventory) Türk Kültürüne Uyarlanması", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2019, Cilt:9/53, 341-371, s.345.

²⁹ Assiye Aka, "Şiddet ve Türlerine Sosyolojik Bakış", *II. International Applied Social Sciences Congress*, 2018, 41-53, s.45.

³⁰ Dim, Elabor-Idemudia, *a.g.e.*, s.847.

³¹ Lourdes Contreras, vd., "Child-to-Parent Violence Questionnaire (CPV-Q): Validation Among Spanish Adolescents", *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 2019, Cilt:19, 67-74, s.68.

³² Mourad Meraneh Youssouf, Mevlüt Özben, "Hegemonik Erkekliğin Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019 Cilt:23/1, 103-112, s.108.

işsizlik, aile, uyuşturucu ve alkol kullanımı gibi etkenler şiddet içeren davranışlara temel oluşturmaktadır.³³

2.3.1 Biyolojik Nedenler

Saldırganlık neredeyse her hayvan türünde -insan da dahil- bulunmakta olan bir davranıştır. Türlerle yapılan araştırmalar şiddet davranışlarıyla ilintili özelliklerde bireysel farklılıklar bulunduğunu ve bu farklılıkların çoğunun da kalıtsal olduğunu göstermiştir.

Evrimle birlikte saldırganlık, türlerin hayatta kalma rolü için önem taşımaktadır. Saldırgan olmak hayatta kalmak ve üremek için en iyi şansı vermektedir. Bu görüş, insan da dahil olmak üzere tüm memeli hayvanlar için doğrudur. Bununla birlikte, aşırı olduğu takdirde saldırgan davranışların sonuçları uyumsuz olabilmektedir. Hamilelik süresince, özellikle gebeliğin ilk üç aylık döneminde, tekrarlanan, kaçınmalı olaylar ya da uzun süreli stres deneyimlenirse, sonuç olarak fiziksel-saldırganlık eğilimi ve davranış bozukluğu riski artar.³⁴

Şiddet türleri araştırıldığında, ikiz çalışmaları göstermiştir ki, şiddet üzerine farklılıklar %50 civarındadır ve bu farklılık genetik etkilenmeler ve genetiğin şiddet davranışları üzerindeki etkisiyle açıklanabilmektedir.³⁵ Bu kompleks genetik mimari çevresel faktörlerle de etkileşim halindedir. İnsanların genetik durumları ve mutasyonla genetiği değiştirilmiş fareler üzerinde yapılan çalışmalar, genetik etkenlerin beynin duygusal devrelerin şekillenmesinde ve şiddet davranışının değiştirilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermiştir.³⁶

İkiz çalışmaları şiddet gibi davranışların genetik ve çevresel etkilerini anlamak adına bir iç görü sağlama konusunda oldukça yardımcıdır. Tek yumurta ikizleri %100 aynı gene sahipken çift yumurta ikizleri ikiz olmayan normal kardeşler gibi %50 aynı gene sahiptir.³⁷ Yapılan bir çalışmada, birlikte yetiştirilen tek yumurta ve çift yumurta

³³ İhsan Çapcıoğlu, Mehmet Akın, "Radikalleşmenin ve Şiddet Yönelimli Davranışların Önlenmesinde Evrensel Değerlerin Rolü", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2018, Cilt:7/4, 3103-3111, s.3106.

³⁴ Sara Palumbo, vd., "Genes and Aggressive Behavior: Epigenetic Mechanisms Underlying Individual Susceptibility to Aversive Environments", *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, Cilt:12/117, 1-9, s.2, doi: 10.3389/fnbeh.2018.00117.

³⁵ Marjolein M. J. van Donkelaar, vd., "Pleiotropic Contribution of MECOM and AVPR1A to Aggression and Subcortical Brain Volumes", *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, Cilt:12/61, 1-9, s.2, doi: 10.3389/fnbeh.2018.00061.

³⁶ Yanli Zhang-James, vd., "An Integrated Analysis of Genes and Functional Pathways for Aggression in Human and Rodent Models", *Molecular Psychiatry*, 2019, Cilt:24, 1655–1667, s. 1655-1656.

³⁷ M.M.J. van Donkelaar, *Genetic and Neurobiological Mechanisms Underlying Aggression Subtypes*, Radboud University, Nijmegen, 2018, s.9, ISBN: 9789462841345.

ikizlerinin saldırgan davranış sıklığı genetik olarak karşılaştırılmak istenmiştir. Bu çalışmanın arkasındaki mantık, tek yumurta ikizlerinin çift yumurta ikizlerine göre daha fazla ortak gene sahip oluşu ve bunun da fiziksel şiddete yatkınlıkta önemli bir role sahip olmasıdır. İlkokul çocukları, gençler ve yetişkinlerle yapılan ikiz çalışmaları, gerçekte, fiziksel şiddet kullanımıyla genetik arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bireysel farklılıklar üzerindeki genetik etkiler incelendiğinde fiziksel şiddetin (%58) etkileyici kelimelerden (%39) fazla olduğu ancak çevresel faktörler söz konusu olduğunda etkileyici kelimelerin (%51) fiziksel şiddetten (%0) fazla olduğu gözlenmiştir.³⁸

Şiddet davranışlarının aynı zamanda limbik sistem ile beynin frontal ve temporal lobları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.³⁹ Dürtüsel saldırganlık ile karakterize edilmiş klinik grup ve saldırgan olmayan kontrol grubu karşılaştırıldığında, yapısal beyin görüntüleme çalışmaları; orbital prefrontal, medial prefrontal, anterior singulat, insula ve korteksleri içeren birçok frontal alanda, beynin merkezini oluşturan gri madde hacminin azaldığını rapor etmiştir. Gri maddenin azaldığı saldırgan bireylerde korteks altı limbik alanları, amigdala ve hipokampusu de içermektedir.⁴⁰ Birçok araştırmacı saldırganlık ve kaçış olayının beyinde bazı bölgelerce denetlendiğini düşünmektedir. Şiddet davranışının amigdala, yan hipotalamus, mesensefalonun bazı kısımları ve merkezdeki gri madde gibi bölgelerin elektrikle uyarıldığı takdirde harekete geçtiği, septum, singulumun katları ve kuyruksu çekirdek gibi başka bölgelerin uyarılmasıyla da bu davranışın engellenebildiği meydana çıkmıştır.⁴¹

Serotonin, dopamin ve noradrenalin gibi farklı nörotransmiterler hırçın davranışların bulunmasında anahtar bir rol oynar. Serotonindeki düşük beyin omuriliği sıvısı ve hidroksiindol asetik asitin insanlardaki şiddet davranışlarıyla yüksek oranda bir ilişkisi vardır.⁴² Şiddet ilgili gen çalışmalarında özellikle dopaminerjik ve serotonerjik genlerin beyindeki nörotransmitter özelliklerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda

³⁸ Richard E. Tremblay, vd., "Developmental Origins of Chronic Physical Aggression: A Bio-Psycho-Social Model for the Next Generation of Preventive Interventions", *Annual Review of Psychology*, 2018, Cilt:69, 383–407, s.389.

³⁹ Selfiye Özkan, "Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi", *Yeni Düşünceler*, 2018, Cilt:9, 57-69, s.60.

⁴⁰ Emil F. Coccaro, vd., "Reduced Frontal Grey Matter, Life History of Aggression, and Underlying Genetic Influence", *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 2018, 126–134, s.126.

⁴¹ Eric Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri: Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Bir İnceleme*, Say Yayınları, İstanbul, 2016, s. 136.

⁴² Dimitry A. Chistiakov, Vladimir P. Chekhonin, "Early-life Adversity-Induced Long-term Epigenetic Programming Associated with Early Onset of Chronic Physical Aggression: Studies in Humans and Animals", *The World Journal of Biological Psychiatry*, 2019, Cilt:20/4, 258–277, s. 259.

nöroendokrin işaretler, mesela cinsiyet steroid reseptörler, stres ve ilgili devreleri de ilişkili bulunmuştur.⁴³

Biyolojik çalışmalar incelendiğinde erkeklik hormonu olan testesteronun yüksek düzeyde varlığı şiddet davranışlarının artmasına sebep olurken, kadınlık hormonu olan östrojenin şiddet davranışları üzerindeki etkisinin çok az olduğu ya da herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür.⁴⁴

İnsanlarda, epidemiyolojik kanıtlar fiziksel şiddet suçlarındaki oranın, sıcaklık ve ışık periyodu gibi mevsimsel değişiklikler sırasında dalgalanmalar gösterdiğini belirtmiştir. Şiddet suç istatistikleri, şiddet içeren davranışların yaz mevsiminde daha çok, kış mevsimlerinde ise daha az olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca araştırmalar, biyolojik saatin öfke ve şiddet davranışlarını düzenlemede rolünün olduğunu ve normal biyolojik ritimdeki aksamaların bu davranışları etkilediğini öne sürmüştür.⁴⁵

2.3.2 Psikolojik Nedenler

Genellikle, düşük zeka oranının geleceğe yönelik, suç davranışına sebebiyet vereceği öne sürülmüştür. Diğer yandan yüksek zeka ise şiddet davranışlarına yönelik önleyici bir faktör olarak görülmüştür. Yüksek sözel zekaya sahip çocuklar daha düşük zekaya sahip çocuklara oranla daha az şiddet davranışı göstermektedir.⁴⁶ Araştırmalar şiddet içeren suçlara sahip kişilerin, suçlu olmayan kişilere göre özellikle sözel alanlarda daha düşük zekaya sahip olduğunu göstermiştir.⁴⁷ Duygusal zeka üzerine yapılan çalışmalarda saldırgan kişilerde düşük zeka düzeyi ile birlikte düşük seviyeli duygusal düzenleme ve zayıf stres yönetimi bulunmaktadır.⁴⁸

Genel saldırganlık teorisine göre, bir insan kendini tehdit içerisinde hissettiği zaman, kendini koruma adına şiddet içeren davranışlar kullanmaktadır. Düşük özgüvenli insanlar, kişilerarası ilişkilerinde genellikle kendilerini daha çabuk tehdit altında

⁴³ Donkelaar, **a.g.e.**, s.2.

⁴⁴ Özgür Özdemir, vd., "Spor Bilimleri ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinde Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, Cilt: 11/61, 1305-1311, s.1306.

⁴⁵ Suzanne Hood, Shimon Amir, "Biological Clocks and Rhythms of Anger and Aggression", **Frontiers in Behavioral Neuroscience**, 2018, Cilt:12/4, 1-12, s.4-6, doi: 10.3389/fnbeh.2018.00004.

⁴⁶ Tijs Jambroes, vd., "Dimensions of Psychopathy in Relation to Proactive and Reactive Aggression: Does Intelligence Matter?", **Personality and Individual Differences**, 2018, Cilt:129, 76-82, s.77.

⁴⁷ Fernando Renee González Moraga, vd., "Facets of Psychopathy, Intelligence and Aggressive Antisocial Behaviors in Young Violent Offenders", **Frontiers in Psychology**, 2019, Cilt:10/984, 1-10, s.2, doi: 10.3389/fpsyg.2019.00984.

⁴⁸ María del Carmen Pérez-Fuentes, vd., "Family Functioning, Emotional Intelligence, and Values: Analysis of the Relationship with Aggressive Behavior in Adolescents", **International Journal of Environmental Research and Public Health**, 2019, Cilt:16/478, 1-14, s.2, doi:10.3390/ijerph16030478.

hissetmektedir. Saldırganlık teorileri ve özgüven, şiddetin aşığılanma ya da utanç duygusu tarafından tetiklendiğini öne sürmektedir. Bu duygular değer kaybetmiş ya da ideal kişilikle uyuşmayan bir görüntünün yansıması olabilmektedir. Düşük özgüvenin şiddet içeren davranışlarla ilintili olduğu ortaya konmuştur.⁴⁹

Günlük yaşamda insanlardaki şiddet davranışları genellikle, şizofreni, kişilik bozuklukları gibi çeşitli nöropsikolojik bozukluklarla ilişkilendirilmiştir. Psikiyatrik bozukluklar başkalarına karşı şiddet içeren davranış riskinin artmasıyla bağdaştırılmıştır.⁵⁰ Herhangi bir şiddet davranışının etiolojisi kompleks ve çok yönlüdür. Psikozlu kişiler arasındaki şiddet davranışları belki farklı değildir ama kökeninde farklı alt grupları ve heterojenleri vardır.⁵¹ Yapılan araştırmalar, ciddi mental bozukluk semptomlarının, şiddet davranışlarında yeniden meydana gelme yaygınlık oranlarındaki anlaşmazlığı rapor etmektedir. Monahan ve arkadaşları şiddet içeren olayların yalnızca %12'sinde suç işleyen kişilerin psikoz semptomları yaşadıklarının rapor edildiğini ortaya çıkarmıştır.⁵²

Borderline kişilik bozukluğu; duygu düzenlemesinde, biliş, dürtü kontrolü ve kişilerarası ilişkilerde istikrarsızlık ile karakterize edilmiş ve önemli fonksiyonel bozukluklarla ilişkilendirilmiş psikiyatrik bir bozukluktur.⁵³ Borderline kişilik bozukluğu genel nüfusun %2'sini, yatan psikiyatri hastalarının %10'unu ve ayakta tedavi gören psikiyatri hastalarının %20'sini etkileyen ve hastayı güçten düşüren psikiyatrik bir durumdur. Borderline kişilik bozukluğunun esas semptomları; hoş gitmeyen duygudurum, kendi kendine zarar verme, dürtüsel davranışlar ve sınırsız öfkedir. Borderline hastalarının kendilerine yönelik gerçekleştirdiği şiddet içeren eylemlerin büyüklüğü çeşitli istatistiklerle ortaya konmuştur. Bu hastaların %60'ından fazlası kendine zarar vermiş (bileklerini kesme ya da kendini yakma), %60-70 arası intihar girişiminde bulunmuş ve %8-10 arası ise başarılı bir şekilde intihar eylemini gerçekleştirmiştir.⁵⁴ Borderline kişilik bozukluğu özelliklerinde olan dürtüsellik ve duygusal bozukluk, aileye ve arkadaşlara

⁴⁹ Andréanne Lapierre, vd., "Trajectories of Psychological Dating Violence Perpetration in Adolescence", *Child Abuse & Neglect*, 2019, Cilt:97, 1-13, s.3.

⁵⁰ Thomas C. Harford, vd., "Self- and Other-Directed Forms of Violence and Their Relationship with Lifetime DSM-5 Psychiatric Disorders: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol Related Conditions-III (NESARC-III)", *Psychiatry Research*, 2018, Cilt: 262, 384-392, s.384.

⁵¹ Otilie Sedgwick, vd., "Sensorimotor Gating Characteristics of Violence Men with Comorbid Psychosis and Dissocial Personality Disorder: Relationship with Antisocial Traits and Psychosocial Deprivation", *Schizophrenia Research*, 2018, Cilt:198, 21-27, s.21.

⁵² Emily Corner, vd., "Mental Disorders, Personality Traits, and Grievance-Fueled Targeted Violence: The Evidence Base and Implications for Research and Practice", *Journal of Personality Assessment*, 2018, Cilt:100/5, 459-470, s.464.

⁵³ Kelly E. Moore, vd., "The Relation of Borderline Personality Disorder to Aggression, Victimization, and Institutional Misconduct Among Prisoners", *Comprehensive Psychiatry*, 2018, Cilt:84, 15-21, s.15.

⁵⁴ Nathan J. Kolla, Achal Mishra, "The Endocannabinoid System, Aggression, and the Violence of Synthetic Cannabinoid Use, Borderline Personality Disorder, Antisocial Personality Disorder, and Other Psychiatric Disorders", *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, Cilt:12/41, 1-8, s.5, doi: 10.3389/fnbeh.2018.00041.

yönelik şiddet davranışları ile ilişkilendirilmiştir.⁵⁵ Şiddet davranışları çerçevesinde, reaktif (tepkili) dürtüsel ile proaktif kontrollü şiddet davranışlarının arasındaki farkı belirlemek önemlidir. Proaktif şiddet planlı olup çoğunlukla belli bir amaca hizmet eden bir başarı iken, reaktif şiddet ise gerginliği ve tansiyonu azaltmayı hedefleyen ve etkili taşkınlıklar tarafından güdülenen, bir çatışma ya da provakasyona yönelik spontane tepkilerdir. Bu ayrım özellikle borderline kişilik bozukluğu için önemlidir çünkü bozukluğun doğal karakteristiğinin reaktif ve proaktif şiddet için belki farklı bir önemi bulunmaktadır.⁵⁶

Şizofreni, duygu, düşünce, algı ve davranış bozukluğu ile birlikte yaygınlık oranı %0.5 ile %1.0 arasında olan, engelleyici bir nöropsikiyatrik bir bozukluktur. Şizofreni hastalarının hepsi şiddet eğilimli değildir. Bununla birlikte, nüfusun geneli ile karşılaştırıldığında kanıtlar şizofreni hastalarının kendilerine ve diğerlerine karşı şiddet içeren davranış riskinin arttığını göstermektedir.⁵⁷ Şiddet içeren ciddi suçların %5'i şizofreni hastaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Yapılan bir çalışmada Almanya'da yatarak tedavi gören 1662 hasta yaklaşık 10 yıl izlendikten sonra %10.7'sinin suça bulaştığı öğrenilmiştir.⁵⁸ Şizofreni hastalarındaki şiddetin sonuçları kurban, ailesi, hastanın kendisi ve toplum için çok ciddidir. Şiddet içeren davranışlar, ruhsal bozukluğu bulunmayan kişilere oranla şizofreni hastalarında daha yaygındır. Eş zamanlı olarak madde kullanımı bulunduğu zaman, önemli etkiler yaklaşık olarak iki kez daha sıktır.⁵⁹ Şiddet kompleks bir yapıdır ve farklı nörobiyolojik mekanizmalar içeren araçsal (planlı, otonom sinir sisteminde aktifleşme olmadan) ve dürtüsel (korku/saldırganlık, otonom aktifleşme ile) olmak üzere konsept olarak iki kategoriye ayrılmıştır.⁶⁰ Dürtüsel saldırganlık şizofreni hastalarında saldırganlığın en yaygın formudur. Dürtüsel özelliklerin, şizofreni hastalarında ve genel popülasyonda saldırganlığın oluşumunda önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Sürekli saldırganlık şiddet davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Psikopati, dürtüsellik ve sürekli saldırganlık çok yönlü yapılarıdır. Faktör analizi bunların farklı faktörlerden oluştuğunu ispat etmiştir ve bazıları güçlü bir şekilde fiziksel şiddet ile ilişkilendirilmiştir. Saldırganlığın oluşumunda önemli olan

⁵⁵ Moore, **a.g.e.**, s.16.

⁵⁶ Alexandra Sebastian, vd., "Violent Offending in Borderline Personality Disorder and Attention Deficit/Hyperactivity Disorder", **Neuropharmacology**, 2019, Cilt:156, 1-10, s.2.

⁵⁷ Wen-Chen Ouyang, vd., "Omega-3 Fatty Acids in Cause, Prevention and Management of Violence in Schizophrenia: Conceptualization and Application", **Aggression and Violent Behavior**, 2020, Cilt:50, 1-24, s.1-2.

⁵⁸ Şahin Gürkan, vd., "Suç İşlemiş ve İşlememiş Şizofreni Hastalarının Sosyodemografik Verileri, Psikopati ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2019, Cilt:20/3, 261-268, s.262, doi: 10.5455/apd.6538.

⁵⁹ Paul S. Appelbaum, "In Search of a New Paradigm for Research on Violence and Schizophrenia", **Am J Psychiatry**, 2019, Cilt:176/9, 677-679, s.677.

⁶⁰ Maria Fjellvang, vd., "Imaging Violence in Schizophrenia: A Systematic Review and Critical Discussion of the MRI Literature", **Frontiers in Psychiatry**, 2018, Cilt:9/333, 1-10, s.2, doi: 10.3389/fpsyt.2018.00333.

dürtüselliğin motor dürtüsellik ve kendini kontrol eksikliği olmak üzere iki özelliği bulunmaktadır.⁶¹

Şiddet içeren davranışlar sergileyen şizofreni hastaları, öfkeleri yükseldiğinde, kendilerini denetlemede zorluk yaşamaktadırlar. Birçok araştırma sonucu, şizofren hastaların başkalarının duygularını ve yüz ifadelerini fark etmede başarısız olduklarını savunmaktadır. Şiddet içeren davranışlar sergileyen ve şiddet içeren davranış sergilemeyen şizofren hastalar karşılaştırıldığı zaman iki grubun da duyguları fark etmede zayıf olduğu belirtilmiştir. Buna rağmen şiddet gösteren grup, şiddet göstermeyen gruba göre mutlu ve üzgün yüz ifadelerini algılamada daha iyi performans göstermişlerdir. Önceki çalışmalar, farklı duygusal ruh hallerini anlamamanın, hastaların şiddet eylemlerini gösterme olasılığını azaltmaya yardımcı olabileceğini vurgulamaktadır.⁶² Şizofren hastalarında saldırgan davranış ve şiddetin sebepleri heterojendir. En az üç belirgin fenotip tanımlanmıştır. Birinci grup, şizofreni başlangıcından önce ve sonra, antisosyal ve saldırgan davranışlarla çocuklukta meşgul olmaktadır. İkinci gruptaki kişiler daha önce davranış problemi olmamakla birlikte hastalığın başlangıcında şiddet içeren davranışlar göstermektedir. Üçüncü grup ise hastalıkla geçen birçok yıldan sonra, birçok kez şiddet içeren davranışlar göstermektedir.⁶³

Adli ve klinik örneklerdeki beyin görüntüleme çalışmaları, araçsal ve dürtüsel saldırganlığın amigdala, prefrontal korteks ve unsinat fasikulus gibi beynin belirli bölgeleriyle bağlantılı olduğunu doğrulamıştır. Psikozlu bireylerde, daha küçük hipokampal hacim, yaygın prefrontal ve temporal kortikal incelme, bozulmuş beyaz madde ve bozulmuş fonksiyonel bağlantı gibi beyin anormallikleri görülmektedir.⁶⁴ Şizofrenide şiddet ilgili nörolojik görüntüleme çalışmaları, şiddet içeren davranışları kullanan şizofreni hastalarının hipokampal ve amigdala hacimlerinde azalma olduğunu göstermiştir. Yakın zamanlı bir meta analiz çalışması, şizofrenideki şiddetin, beynin gri maddesiyle ilgili olduğunu rapor etmiştir. Şizofrenideki şiddet içeren kortikal nörogörüntüleme çalışmaları, şizofreni olan katillerde sağ parahipokampal beyin kıvrımındaki gri beyin sıvısı hacminin azaldığını ancak sol kuneus bölgesinde arttığını, hem şizofreni hem de davranım bozukluğu olan hastalardaki parietal korteksin düşük olduğunu, düşük ve orta temporal beyin kıvrımlarında, ince beyin kıvrımlarında ve sağ

⁶¹ Menahem I. Krakowski, Pal Czobor, "Distinctive Profiles of Traits Predisposing to Violence in Schizophrenia and in the General Population", *Schizophrenia Research*, 2018, Cilt:202, 267-273, s. 267.

⁶² Zsuliet Kristof, vd., "Mentalization and Empathy as Predictors of Violence in Schizophrenic Patients: Comparison with Nonviolent Schizophrenic Patients, Violent Controls and Nonviolent Controls", *Psychiatry Research*, 2018, Cilt:268, 198-205, s.199.

⁶³ Ouyang, *a.g.e.*, s.2.

⁶⁴ Fjellvang, vd., *a.g.e.*, s.2.

insulada gri beyin sıvısının düşük miktarda bulunduğunu adli şizofreni örneklerinde göstermiştir. Yapılan bir çalışmada şiddet geçmişi olan şizofreni hastaları, şiddet geçmişi olmayan hastalarla karşılaştırıldığında kortikal kalınlığının sensori motor alanında incelendiği bulunmuştur.⁶⁵

2.3.3 Sosyal Nedenler

Toplanmış kanıtlar şiddetin hem genetik hem de çevresel faktörlerden etkilendiğini desteklemektedir. Örneğin; sosyal deneyimler, şiddet seviyesini model alma durumunda, hayvan modeller kadar insanlarda da önemli bir rol oynadığını göstermiştir.⁶⁶ Gelişimsel psikopatoloji teorisi, olumsuz deneyimlerin özellikle de aile içi şiddet davranışlarının, kişilik gelişimini ve yetişkin yaşamında şiddet riskinin artma durumunu etkileyebileceğini iddia etmiştir.⁶⁷ Yaklaşık olarak dört çocuktan bir tanesi çocukluk çağında aile içi şiddet içeren davranışlara maruz kalmaktadır.⁶⁸ Problematik aile çevresinde büyümek, aile içi şiddet içeren davranışlara maruz kalma riskini ve çocuklara karşı saldırgan olma eğilimini arttırmaktadır.⁶⁹

Bazı çalışmalar, gençlerin dahil olduğu grup içerisinde, sadece onay kazanma amacıyla şiddet içeren davranışlar gösterdiklerini kanıtlamıştır. Bu yüzden, hatalı bir grup içerisinde olan gençler daha fazla şiddet içeren aktiviteler içerisinde rol almaktadır.⁷⁰ Başka bir çalışma ise yetişkinler arasında sosyal yeteneklerin, sosyal kabulü artırdığını ve aynı zamanda şiddet davranışlarını azalttığını göstermiştir. Araştırma sonuçları sağlıklı sosyal desteğe ve ilişkiye sahip olan yetişkinlerin kaba saba ve saldırganca davrandığını belirtmiştir.⁷¹ Şiddeti kabul eden kişilerin benzer düşünce ve değerleri paylaştığı düşünülmektedir. Şiddet içeren davranışlar kişisel ve sosyal değerlerle ilgilidir. Sosyal değerler kurbanlardan çok saldırganlar tarafından önem arz etmektedir. Aynı zamanda şiddet içeren davranışlara katılımcı olmak ya da

⁶⁵ Guttorm Breivik Storvestre, vd., "A Preliminary Study of Cortical Morphology in Schizophrenia Patients with a History of Violence", *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 2019, Cilt:288, 29-36, s.29-30.

⁶⁶ Mahmoudreza Ramin, vd., "The Peacefulness Gene Promotes Aggression in Drosophila", *Molecular Brain*, 2019, Cilt:12/1, 1-13, s.1.

⁶⁷ Daniela Porto Faus, "Childhood Abuse and Community Violence: Risk Factors for Youth Violence", *Child Abuse&Neglect*, 2019, Cilt:98, 1-10, s.2.

⁶⁸ Alison Fogarty, vd., "Promoting Resilience and Wellbeing in Children Exposed to Intimate Partner Violence: A Qualitative Study with Mothers", *Child Abuse&Neglect*, 2019, Cilt:95, 1-12, s.1.

⁶⁹ M.K.M. Lünemann, vd., "The Intergenerational Impact of Trauma and Family Violence on Parents and Their Children", *Child Abuse&Neglect*, 2019, Cilt:96, 1-12, s. 2.

⁷⁰ Sameen Anwar, vd., "The Impact of Psychological Distress and Self-criticism on Aggression with Moderating Role of Loneliness in University Students", *Foundation University Journal of Psychology*, 2019, Cilt:3/2,163-180, s.164, DOI:10.33897/fujp3.2631082019.

⁷¹ Hamid Reza Samadifard, Esmaeil Sadri Damirchi, "The Relationship Between Perception of Social Interaction, Perceived Social Support and Social Acceptance with Aggression Among Adolescents", *Journal of Research & Health*, 2018, Cilt:8/1, 38-46, s.40, DOI: 10.29252/acadpub.jrh.8.1.38.

olmamak ve sosyal, kişisel ve bireysel değerler arasında bir ilişki olduğu da gösterilmiştir.⁷²

Madde kullanım bozukluğu, başkalarına yönelik şiddet için bir risk faktörü olarak görülmektedir. Gençlik şiddeti ve madde kullanımı arasındaki belirli ilişki uluslararası organizasyonlarca geniş çapta belgelenmiştir.⁷³ Madde kullanımı, suç olaylarına neden olurken aynı zamanda şiddet içeren davranışlara da sebep olmaktadır. Madde ve alkol kullanımı şiddet davranışlarını da beraberinde getirmektedir. Madde kullanımı sonucunda beyinde kontrol sistemi zarar görmekte ya da artmış duygular şiddet içeren davranışlara sebebiyet vermektedir.⁷⁴ Goldstein'in üç bölümden oluşan, genel şiddet ve madde arasındaki ilişki teorisine göre madde ve şiddet üç şekilde birbiriyle ilişkili olabilmektedir: psikofarmakolojik, ekonomik-zorlayıcı ya da sistemik. Psikofarmakolojik model, şiddet davranışı gösteren kişinin maddeyi tüketmesinin direkt etkilerini vurgulamaktadır. Ekonomik zorlayıcı model, bazı kullanıcı kişilerin, madde kullanımını devam ettirebilmeleri için şiddet içeren suçları uyguladıklarını öne sürmektedir. Sistemik model ise, maddenin kullanım ve dağıtım sistemi dahilindeki etkileşimlerden geleneksel şiddet modeli olarak bahsetmektedir.⁷⁵ Esrar kullanımı, özellikle erken psikoz hastalarında sıktır. MacArthurstudy'dan alınan verilere dayanan yakın tarihli bir makale, esrar kullanımının psikoz hastalarında da şiddet davranışı riskinin artmasıyla bağlantılı olduğunu ve kalıcı esrar kullanımının gelecekteki şiddet davranışının önemli bir belirleyicisi olduğunu öne sürmektedir. Psikozda şiddet davranışı riski üzerine yapılan diğer çalışmalar, madde kullanımı, dürtüsellik ve eşzamanlı antisosyal kişilik bozukluğu arasındaki karmaşık etkileşimleri ortaya koymuştur.⁷⁶ Son zamanlarda yapılan bir meta-etnografi, eroin kullanımının değil ancak esrar kullanımının da partner şiddeti ile ilişkili olduğunu bulmuştur. İlginç bir şekilde, uyarıcı kullanımı ile psikoz, sinirlilik ve şiddet arasındaki ilişkiye rağmen, uyarıcı ve uyarıcı olmayan ilaç kullanımı

⁷² Pérez-Fuentes, **a.g.e.**, s.2.

⁷³ María del Carmen Pérez-Fuentes, vd., "Profiles of Violence and Alcohol and Tobacco Use in Relation to Impulsivity: Sustainable Consumption in Adolescents", **Sustainability**, 2019, Cilt:11/651, 1-10, s.1, doi:10.3390/su11030651.

⁷⁴ Hicran Epsoylu, Sevgi Nehir, "Madde Kullanım Varlığının, Suç İşleyen ve İşlemeyen Hastalarda Suç ve Şiddet Özelliklerine Etkisi", **Sted**, 2019 Cilt:28/2, 108-113, s.109, DOI: 10.17942/sted.431567.

⁷⁵ Polly Radcliffe, vd., "What Role Does Substance Use Play in Intimate Partner Violence? A Narrative Analysis of In-Depth Interviews With Men in Substance Use Treatment and Their Current or Former Female Partner", **Journal of Interpersonal Violence**, 2019, 1-29, s.3, DOI: 10.1177/0886260519879259.

⁷⁶ Valerie Moulin, vd., "Cannabis, a Significant Risk Factor for Violent Behavior in the Early Phase Psychosis. Two Patterns of Interaction of Factors Increase the Risk of Violent Behavior: Cannabis Use Disorder and Impulsivity; Cannabis Use Disorder, Lack of Insight and Treatment Adherence", **Frontiers in Psychiatry**, 2018, Cilt:9/294, 1-10, s.2, doi: 10.3389/fpsy.2018.00294.

ile bunların partner şiddeti uygulamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı bildirilmiştir.⁷⁷

Dünyanın birçok yerinde, şiddet suçlarının yaklaşık %35 ila %60'ında akut alkol tüketimi söz konusudur. Nüfus temelli araştırmalar cinayet, fiziksel saldırı, cinsel saldırı, yakın partner şiddeti ve çocuk istismarı da dahil olmak üzere birçok şiddet türüyle alkolün ilişkili olduğunu göstermektedir.⁷⁸ Aile içi şiddet içeren davranışlara maruz kalanlar ve mağdurlar tarafından alkol ve diğer uyuşturucu madde kullanımı, aile içi şiddet alanındaki en sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Önemli kanıtlar, aile içi şiddet kurbanlarının bir başa çıkma mekanizması olarak uyuşturucu veya alkol ile sorunlu ilişkiler geliştirebileceğini düşündürmektedir.⁷⁹ Alkol ve uyarıcıların, zihinsel ve fiziksel sağlık komplikasyonları, intihar, trafik kazaları, yaralanmalar ve şiddet eğilimi gibi birçok risk davranışına ve sayısız istenmeyen sonuçlara katkıda bulunduğu bilinmektedir. Kanıtlar, alkol tüketiminin erkeklerde engellemeleri azalttığını ve agresif davranışları arttırdığını göstermektedir. Kokain ve diğer uyarıcılar da dürtüsel davranışları ve şiddeti tetikler ve bu etkiler, kullanıcılar arasında yaygın olarak bulunan bu iki maddenin kombinasyonu ile büyütülür.⁸⁰ Madde kullanım bozukluğu saldırganlığı 16 kat artırmakta iken alkol kullanım bozukluğu saldırganlığın 12 kat artmasına sebep olmaktadır. Maddelerin türleri ve yoksunlukları sebebiyle ortaya şiddet davranışları çıkabilmektedir. Bazı kişilerde bağımlılık gereksiz alkol ve madde kullanımına bağlı olarak şiddet eylemleri görülmektedir. Bu durum maddenin yapısından ve kullanan kişinin psikolojik ve biyolojik yapısından kaynaklanmaktadır. Bazı durumlarda kişilerde oluşan patolojik sarhoşluk sebebiyle az miktarlarda alınan alkol sonrasında bile dürtüsellik, saldırganlık ve şiddet eylemleri ortaya çıkabilmektedir.⁸¹ White ve Hansell, önceki alkol kullanımının daha sonra alkol kullanımını öngördüğünü ve önceki şiddetin daha sonraki şiddeti öngördüğünü ve her iki dalgada da pozitif olarak korelasyon gösterdiğini, alkol kullanımından sonraki dalga şiddetine yol açan hiçbir yolun istatistiksel olarak anlamlı olmadığını bildirmiştir.⁸² Alkol miyopi teorisine göre, bireyler alkolün etkisi altında olduğunda, başkalarıyla olan etkileşimlerinde sadece en

⁷⁷ Gail Gilchrist, vd., "The Interplay between Substance Use and Intimate Partner Violence Perpetration: A Meta-Ethnography", *International Journal of Drug Policy*, 2019, Cilt:65, 8–23, s.9.

⁷⁸ Thomas F. Denson, vd., "The Neural Correlates of Alcohol-Related Aggression", *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 2018, Cilt:18, 203–215, s.203.

⁷⁹ Sophie Yates, "An Exercise in Careful Diplomacy": Talking about Alcohol, Drugs and Family Violence", *Policy Design and Practice*, 2019, Cilt:2/3, 258–274, s.259-260.

⁸⁰ Renata Rigacci Abdalla, vd., "Association between Drug Use and Urban Violence: Data from the II Brazilian National Alcohol and Drugs Survey (BNADS)", *Addictive Behaviors Reports*, 2018, Cilt:7, 8-13, s.8.

⁸¹ Demet Havaçeliği Atlam, Derya Şaşman Kaylı, "Bağımlılıkta Riskli Bir Durum: Suç Davranışı", *Yüncü Z*, 2019, Cilt:1, 11-17, s.14.

⁸² Joanne Savage, Megan Z. Crowley, "Physical Abuse Victimization and Violence in the Transition to Adulthood: The Mediating Role of Alcohol and Drug Use", *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2018, Cilt:27/9, 1022–1040, s.1025.

dikkat çekici ipuçlarını algılayabilir ve işleyebilir, bu da agresif veya küfürlü olan davranışları engelleyebilecek ipuçlarını işlemekten alıkoyar.⁸³ Yani, sarhoş olan bireyler dikkatlerini, daha az göze çarpan engelleyici ipuçları (örn. Saldırganlığın yasal sonuçları) yerine yalnızca en belirgin ipuçlarını, örneğin sözlü bir hakareti algılayacak ve işleyecek şekilde tahsis ederler. Alkol Miyopi Teorisi geniş ampirik destek almıştır. Laboratuvar verileri, alkol kullanımının sırasıyla dikkatin şiddeti arttıran (örneğin provokasyon) veya engelleyen (örneğin agresif olmayan normlar) ipuçlarına yönlendirilmesine bağlı olarak şiddeti artırdığını veya azalttığını göstermektedir. Örneğin, kışkırtıcı ipuçlarından uzaklaşma, sarhoş erkeklerde fiziksel şiddeti azaltmaktadır.⁸⁴ Finkel ve meslektaşları alkolün agresif davranışları nasıl etkileyebileceğini anlamak için I³ teorisi (I-cubed teorisi olarak telaffuz edilir) adı verilen kavramsal bir temel oluşturmuşlardır. I³ teorisine göre, üç süreç şiddete neden olur: kışkırtıcılık, dürtüsellik ve engelleme. Kışkırtıcı faktörler provokasyon veya sosyal ret gibi çoğu insanda agresif eğilimler uyandırıcı faktörlerdir. Dürtüsel faktörler, saldırganlığın şiddetini arttıran durumsal veya eğilimsel özelliklerdir (örneğin, uzun bir geçmiş çatışma tarihi). Engellenme süreçleri, gerilemeyi önleyen faktörlere atıfta bulunur (örn. Yüksek kontrol). I³ teorisine göre, alkol kendini kontrol etmeyi azaltır ve böylece kışkırtıcı ve / veya itici faktörler mevcut olduğunda saldırganlığı teşvik edebilir.⁸⁵ Bu nedenle, alkol doğrudan farmakolojik manipülasyon yoluyla şiddet hareketlerini tek taraflı olarak etkilemez; alkol zehirlenmesi, yürütme işlevini değiştiren ve dengeyi agresif bir tepkiye doğru yönlendirecek şekilde özdenetim kapasitelerini engelleyen anahtar nöropsikolojik değişiklikler üretir.⁸⁶

2.4 ŞİDDET VE SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ KURAMLAR

Alanyazınında saldırganlık ile ilgili üç ana teori bulunmaktadır: içgüdü teorisi, engellenme teorisi ve sosyal öğrenme teorisi. Saldırganlık ile ilgili çalışmalar, psikolojik bir çerçeve içinde, 1900'lerin başında Sigmund Freud'un çalışmalarına dayanır. Freud, şiddet ve saldırganlığı açıklamak için doğuştan gelen bir biyolojik içgüdü olarak saldırganlık ve öfke ile nefret ve düşmanlık gibi duyguların motive ettiği şiddet davranışları arasında gidip gelmiştir.⁸⁷ İçgüdü teorisi psikanaliz ve etiyolojiden

⁸³ Claire M. Renzetti, vd., "Ambivalent Sexism, Alcohol Use, and Intimate Partner Violence Perpetration", *Journal of Interpersonal Violence*, 2018, Cilt:33/2, 183–210, s.186-187, DOI: 10.1177/0886260515604412.

⁸⁴ Dominic J Parrott, Christopher I Eckhardt, "Effects of Alcohol on Human Aggression", *Current Opinion in Psychology*, 2018, Cilt:19, 1-5, s.2.

⁸⁵ Denson, vd., *a.g.e.*, s.203.

⁸⁶ Parrott, Eckhardt, *a.g.e.*, s.2.

⁸⁷ Barbara Katic, "Violence and Aggression in School Settings", *Wisdom in Education*, 2018, Cilt:8/1, 1-9, s.1.

türetilmiştir. Psikanalitik teori, insan davranışı üzerinde büyük etkisi olan iki karşıt içgüdü kavramlarını (eros & thanatos) tanımlamıştır. Eros, yaşamı ilerletmeye odaklanan tüm güçlerden oluşurken, thanatos yaşamın tahrip edilmesine çalışan güçlerden oluşmaktadır.⁸⁸ Freud, saldırganlığı, kendi kendini yok eden güdüyü içeren ego içgüdüsünün bir bileşeni olarak görür. Tüm şiddet içeren davranışlar, kişinin bilinçsiz zihninde meydana gelebilecek bir hayal kırıklığından kaynaklanır ve ölüm hareketinden kaynaklanan hayal kırıklıkları agresif davranışa yol açabilir.⁸⁹ Ölüm içgüdü organizmanın kendisine yönelmiş ise kendini yıkıcıdır ancak dışa yöneldiyse başkalarını yıkıcı eylemler gerçekleştirme davranışları içerir. Ölüm içgüdü cinsellik ile birleşirse daha zararsız bir hal almaktadır. İnsan kendisini ya da başkalarını yıkıcı dürtülerin egemenliği altındadır. Buna göre, saldırganlık dürtülere gösterilen bir tepki niteliğinden çok, organizmanın yapısından kaynaklanan uyarımlardır.⁹⁰ İçgüdü kuramına göre saldırganlık da açlık ve cinsellik gibi tatmin edilmesi gereken bir ihtiyaçtır. Saldırganlık içgüdüünün daha az zarar vermesi için, bu enerjiyi uygun bir şekilde boşaltmak, yüceltmek ya da karşıt tepki oluşturmak gibi değiştirilmiş şekilde ifade edilmesi amaçlanmaktadır.⁹¹

Saldırganlığın nedenlerinden biri, engellemek ya da hedefe yönelik davranışı engellemek olarak tanımlanan hayal kırıklığı olmuştur. Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears (1939) tarafından yapılan hayal kırıklığı-saldırganlık hipotezinin orijinal formülasyonu, “saldırgan davranışın ortaya çıkmasının her zaman hayal kırıklığının varlığını varsaydığını ve aksine, hayal kırıklığının varlığının her zaman bazı saldırganlık biçimlerine yol açtığını” varsaymıştır. Bu tanımda özellikle dikkat çeken şey, kelimenin günlük dilde kullanılmasından farklı olarak, buradaki hayal kırıklığının duygusal bir deneyim olarak değil, “kışkırtılmış bir hedef tepkisinin ortaya çıkmasına müdahale” olarak anlaşılmasıdır.⁹² Hayal kırıklığı-saldırganlık bağlantısı, bir silah gibi agresif işaretlerin varlığında, bu tür işaretlerin yokluğundan daha güçlüdür ve saldırganlık ile uyumlu olmayan duygulanımsal durumların ortaya çıkması ile zayıflayabilir.⁹³ Hayal kırıklığı ve saldırganlık, kuramcılar saldırganlığın, insanların bazı dış engellerden dolayı hedeflere ulaşamadıkları veya beklenen ödülleri alamadıkları zaman tanımlanan hayal kırıklığının sonucu olduğunu öne sürmüşlerdir. Bir 'dış engelin' varlığı bu tanımın

⁸⁸ Shaista Majid, vd., “A Comparative Study on Levels of Aggression in Boys and Girls with Hearing Impairment”, *Journal of Inclusive Education*, 2019, Cilt:3/1, 1-17, s.5.

⁸⁹ Nur Syafiqah Aqilah Ahmad Sabri, “Mother-Child Attachment: Exploring Freudian Denial and Aggression in Neil Gaiman’s Coraline”, *Journal of Language and Communication*, 2019, Cilt:6/1, 45-56, s.49.

⁹⁰ Fromm, *a.g.e.*, s.39-40.

⁹¹ Özkan, *a.g.e.*, s.59.

⁹² Johannes Breuer, Malte Elson, “Frustration–Aggression Theory”, *John Wiley & Sons Ltd.*, Germany 2017, 1-12, s.1, DOI: 10.1002/9781119057574.whbva040.

⁹³ Barbara Krahé, vd., “Lean Back and Relax: Reclined Seating Position Buffers the Effect of Frustration on Anger and Aggression”, *European Journal of Social Psychology*, 2018, Cilt:48, 718–723, s.718.

anahtarlarıdır, ancak engelin beklenen bir ödülün elde edilmesini engellemesi gerektiği fikrine vurgu yapılır.⁹⁴ Dollard ve Miller'ın teorisi, sosyal öğrenme yaklaşımından türemiştir. Onlara göre, her birey sevdiklerinden sevgi ve onay almak için sosyalleşir. Eğer her iki arzu da karşılanmazsa, bu durum onay ve memnuniyet arayanlar için hayal kırıklığı yaratacaktır. Bu hayal kırıklığına uğramış bireyler öfkelerini insanlara transfer ederler. Bu saldırgan ve şiddet içeren davranışlar öğrenilir.⁹⁵ Engellenme teorisinde anlam belirsizliği bulunmaktadır çünkü Dollard ve arkadaşları yeterli şekilde görüşlerini açıkça ifade etmemişlerdir. Engellenmede ilk anlam süregiden, hedefe yönelik bir etkinliğin kesintiye uğratılmasıdır. Örneğin; annesi içeri girdiği ve ona engel olduğu zaman ellerini kurabiye kavanozuna sokmuş bir çocuk. İkinci anlam ise; bir arzunun ya da dileğin yadsınması olarak engelleme, Buss'a göre yoksun kalma. Örneğin; annesinden bir kurabiye isteyen ve reddedilen çocuk. Saldırganlığı üreten şey engellenmenin kişi için taşıdığı anlamdır ve bu farklılık göstermektedir. Örneğin bir çocuğun şeker yemesi anne baba tutumunun sevecen ve denetleme hazzı dışında yasaklanırsa bu durum saldırganlık yaratmaz ancak bu durum anne babanın denetleme arzusundan kaynaklanıyorsa ve çocuklardan bir diğeri şeker yiyebiliyorsa sonuç büyük bir kızgınlık olabilir. Sonuç olarak saldırganlığı ve şiddeti üreten engelleme değil, durumun içerdiği haksızlık ya da reddetme ögesidir.⁹⁶

Çevresel faktörlere dayanan Davranışsal Öğrenme Kuramına çoğunlukla 1930'lardan beri psikolojideki insanların davranışlarını açıklamak için başvurulmuştur. 1950'lerde psikologlar, insan davranışlarını yorumlamak için hem davranışsal hem de bilişsel teorileri içeren yaklaşıma odaklanırlar. Sosyal Öğrenme kavramı Miller ve Dollard'ın Sosyal Öğrenme ve Taklit çalışmalarına her iki bakış açısını da dahil ederek geliştirilmiştir.⁹⁷ Araştırmacılara göre saldırganlığı ve şiddet davranışlarını en iyi açıklayan ve kökenine inen kuram Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramıdır.⁹⁸ Sosyal Bilişsel Kuram, düşünceler, duygular ve davranışlar da dahil olmak üzere sosyal bilişsel süreçlerin şiddet içeren davranışların gelişimine katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Ayrıca bireylerin bir modeli gözlemleyerek ve eylemlerini buna göre ayarlayarak yeni

⁹⁴ Christopher L Groves, Craig A Anderson, "Aversive Events and Aggression", *Current Opinion in Psychology*, 2018, Cilt:14, 144-148, s.144.

⁹⁵ Heng Choon (Oliver) Chan, Rebecca W.Y. Wong, "Childhood and Adolescent Animal Cruelty and Subsequent Interpersonal Violence in Adulthood: Are View of the Literature ", *Aggression and Violent Behavior*, 2019, Cilt:48, 83-93, s.88.

⁹⁶ Fromm, *a.g.e.*, s.105-106.

⁹⁷ Rana Juwel and Md. Ali Ahsan, "Social Learning and Governance", *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, 2019, 1-9, s.3.

⁹⁸ Gönül Şener, "Orta Eğitim Kademesindeki Öğretmen ve Öğrencilerin Şiddet Algılarının Kırsaldaki Görünürlüğü", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2019, Cilt:12/3, 1124-1141, s.1125.

davranışlar kazanabileceklerini iddia eder.⁹⁹ Bu nedenle, bilişsel süreçler yeni davranışların kazanılmasında ve korunmasında önemli bir rol oynar. Dolayısıyla öğrenilen davranış bireyin sosyal dünyasının yapılanmasına da yardımcı olur. Örneğin; bir yetişkin şiddet davranışlarının ispat edildiği bir çevrede ise (aile içi şiddet, çete faaliyeti, fiziksel dövüş) o kişi diğerleri gibi bir dizi şiddet içeren davranış edinmiş olur.¹⁰⁰ Sosyal Öğrenme Kuramına göre birey şiddet davranışlarını başkasından model alarak öğrenmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı, kuşaklar arası saldırganlık döngüsünü açıklamak için yaygın olarak uygulanmaktadır ve bu da çocukların genellikle aynı cinsiyet rol modellerinin şiddet davranışlarını modellediğini göstermektedir.¹⁰¹ Sosyal Öğrenme Kuramına göre, baba çocuklarının yaşamında kritik bir rol modelidir. Babanın anneye yönelik saldırgan tavırlarına tanıklık etmek veya babasının şiddet içeren davranışlarına maruz kalmak, fiziksel şiddet ve uygunsuzluk davranışı dahil olmak üzere çocuk davranış sorunları ile ilişkilidir.¹⁰² Birkaç çalışma aile içinde şiddet içeren davranışa tanık olarak büyüyen çocukların problemsiz ailelerde büyüyen çocuklara göre şiddet davranışlarını daha çok taklit ettiklerini ve bu davranışları tolere ettiklerini bulmuştur. Yakın aile dışındaki kişilerde şiddet içeren davranışlara tanık olan gençler şiddetin toplumsal bağlamda problemleri çözmek için geçerli bir yol olduğu sonucuna varabilmektedir.¹⁰³ Bu davranışlar çocuklar tarafından uygun ve etkili olarak algılanırsa, çocukların davranış repertuarına dahil olurlar. Şiddet içerikli eylemler barındıran evlerden gelen çocukların, daha sonra kendi şiddet davranışlarını haklı göstermelerini kolaylaştıran, daha düşük empati düzeyine sahip olma eğiliminde oldukları bulunmuştur.¹⁰⁴ Sosyal Öğrenme Kuramına göre model davranış aşağıdaki dört faktörün sonucudur; dikkat, tutma(saklama), yeniden üretme ve motivasyon.

Dikkat süreci; Modelleme yoluyla öğrenmenin bir adımı olan dikkat verme sürecinin temel amacı, modellenecek davranışlara ve faaliyetlere dikkat etmek ve bunları doğru bir şekilde algılamaktır.

Tutma (saklama) süreci; Bandura, etkili bir modelleme sürecine ulaşmak için modelin hatırlanması gerektiğini belirtir.

⁹⁹ Dorothy L. Espelage, vd., "Applying Social Cognitive Theory to Explore Relational Aggression across Early Adolescence: A Within- and Between-Person Analysis", *Journal of Youth and Adolescence*, 2018 Cilt:47, 2401–2413, s.2402.

¹⁰⁰ Fernando Estrada, "The Relationship Between Intelligence and Risk of Violence in Juvenile Offenders", *Faculty of the California School of Professional Psychology*, Alliant International University, California, 2019, s.9.

¹⁰¹ Christine M. Forke, vd., "Witnessing Intimate Partner Violence as a Child: How Boys and Girls Model Their Parents' Behaviors in Adolescence", *Child Abuse & Neglect*, 2018, Cilt:84, 241-252, s.242.

¹⁰² Li Zhang, vd., "Adolescent-to-Mother Psychological Aggression: The Role of Father Violence and Maternal Parenting Style", *Child Abuse & Neglect*, 2019, Cilt:98, 1-9, s.2.

¹⁰³ Jeongsuk Kim, vd., "Where do they learn violence? The Role of Three Forms of Violent Socialization in Childhood", *Children and Youth Services Review*, 2019, 1-37, s.8.

¹⁰⁴ Chan, Wong, *a.g.e.*, s.87-88.

Yeniden üretme süreci; Bu aşamada dikkat edilen ve hatırlanan davranışlar uygulanır.

Motivasyon süreci; Sosyal Bilişsel Kurama göre gözlem yapan bireyler modelin davranışını öğrenir ve benzer davranışlar gösterir ve davranışlarını güçlendirir.¹⁰⁵ Örneğin, insanlar çevreden bir şey fark eder (katılırlar), ne olduğunu hatırlamaları daha olasıdır (tutma) ve böylece fark edileni taklit edeceklerdir (yeniden üreteceklerdir). Gözlemlenen davranışların sonuçları, gelecekteki benzer davranışları motive eder veya cesaretini kırar. Bu nedenle hem çevresel hem de bireysel faktörler, genel olarak davranış ve daha spesifik olarak saldırganlık içeren davranışlar üzerinde önemli bir rol oynar.¹⁰⁶

2.5 TUTUM TANIMLARI ve ÖZELLİKLERİ

Türk Dil Kurumu'na göre tutum 'tutulan yol, davranış' anlamına gelmektedir.¹⁰⁷ Tutum gözlemlenmemesine rağmen davranışa yön veren bir yapıdadır. Sosyal psikolojinin ilgilendiği tutum kavramı davranışın önemli belirleyicilerindedir. Tutum birçok kez tanımlanmıştır. Thurstone tutumu 'psikolojik bir nesneye olan pozitif yahut negatif duygular' olarak adlandırmıştır. Thorndike ise tutumu 'gruplara ya da kurumlara karşı kabul edilir ya da edilmez eğilimler' şeklinde ifade etmiştir.¹⁰⁸ Tutum kavramını psikolojik açıdan ilk kez ele alan Allport tutum kavramının daha önceki tanımlarına dikkat ederek tutumun bazı yönleri üzerinde durmuştur. Sinirsel ve zihinsel durum, tepkiler için hazır olma, düzenlilik, yaşantı yoluyla öğrenilmiş olma ve davranış üzerinde yönerge ve/veya dinamikliğin etkisi olma tutumun ele alınan yönlerindedir.¹⁰⁹ Smith tutum kavramını 'bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışların düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir' şeklinde açıklamıştır.¹¹⁰ Bir bireyin o konuyu değerlendirmesine ve zihinsel verilerine dayanan bir konu üzerine bireysel düşünceler kümesi olarak da tanımlanabilir. Tutum belirli bir varlığı destekleme ya da reddetme olarak gerçekleşen eğilimdir. Genel olarak birey dışında kalan nesnelere ya da olaylara yönelik gösterilen tepkilerdir. Fishbein ve Ajzen'e göre, her

¹⁰⁵ Gülsen Kılınc, vd., "Bandura's Social Learning and Role Model Theory in Nursing Education", ST. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 2018, 132-140, s.133.

¹⁰⁶ Estrada, **a.g.e.**, s.10.

¹⁰⁷ Halit Karatay, vd., "Bosna Hersekli Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Amacı, Tutumu ve Öğrenme Becerileri", **Kesit Akademi Dergisi**, 2018, 4/16, 18-31, s.19.

¹⁰⁸ Eray Selçuk, "Öğretmenlerin Okul Müdürlerine Yönelik Likert Tipi Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması", **Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 2019, Cilt:4/1, 112-132, s.115.

¹⁰⁹ Hasan Özcan ve Selçuk Arık, "Çevre Kirliliğine Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları", **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2019, Cilt:17, 425-456, s.427.

¹¹⁰ Emrah Arğın, "İnternet Reklamlarına Karşı Tutumun Belirleyicileri: Otomobil Reklamları Örneği", **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, Cilt:1/1, 147-165, s.150.

tepki bir bireyin belirli bir nesneye karşı tutumu aracılığıyla gerçekleşir.¹¹¹ Farklı nesnelere hakkında olumlu ve olumsuz bir değerlendirme yöntemi olan tutum, bireyin bir şey hakkında genel olarak ne hissettiği hakkında bilgi sağlar. Tutum olumluysa, birey belirli bir nesne hakkında olumlu duygular, görüşler, değerlendirmeler ve niyetler gösterir. Aksi takdirde, olumsuz duygular ve eğilim gözlenir.¹¹² Kağıtçıbaşı tutumların büyük bir kısmının çocukluk döneminde oluştuğunu ve deneyim, taklit, sosyal öğrenme sonucu kazanıldığını savunmaktadır.¹¹³ Bandura'ya göre bir kişinin davranış tutumlarından büyük ölçüde etkilenir. Benzer şekilde Pajares, tutumların bilişsel bileşenini temsil eden inançların 'bireylerin yaşamları boyunca aldığı kararların en iyi göstergesi' olduğunu ileri sürer.¹¹⁴ En çok atıf yapılan tanımlardan birinde, Eagly ve Chaiken tutumu 'belirli bir varlığı bir dereceye kadar iyilik veya hoşnutsuzluk ile değerlendirerek ifade edilen psikolojik bir eğilim' olarak tanımlamıştır. Tutumlar davranışın önemli belirleyicileri olabilir. Birçok teori, tutumların davranış etkilediğini önermektedir. Araştırmalar, tutumların davranış üzerindeki etkisinin, tutumun erişilebilirliği ve istikrarı gibi bir dizi değişken tarafından yönetilmesine rağmen, tutum ve davranış arasındaki ilişkinin güçlü olabileceğini göstermektedir. Birçok açıklayıcı şiddet içeren davranış modeli şiddete karşı tutumların, kişinin şiddet içeren davranışlarda bulunup bulunmadığını etkilediğini varsaymaktadır.¹¹⁵

Tutumlar öğrenme sonucu elde edilir ve bireylerin ileriki davranışlarının öngörülebilmesini sağlar.¹¹⁶ Bireyler kendi ihtiyaçları doğrultusunda objelerden bazılarını olumlu tutum gösterirler. Yani kişinin objeye karşı olumlu bir tutumu varsa, o obje kişinin ihtiyacını gidermektedir. Bir tutumun ortaya çıkması, bireyin ilgili konuya yönelik olumlu ya da olumsuz bir yargısının oluştuğunun göstergesidir. Gösterilen tutum kişinin kabul ettiği ve reddettiği durumları ortaya koymaktadır.¹¹⁷ Tutumlar davranış edinme, geliştirme ve davranış sürekli hale getirme konusunda oldukça büyük etkiye sahiptir. Güçlü tutumlar daha çabuk ve kolay bir şekilde davranışa

¹¹¹ Emilia Laukkanen, vd., "Psychiatric Nursing Staffs' Attitudes Towards the Use of Containment Methods in Psychiatric Inpatient Care: An Integrative Review", *International Journal of Mental Health Nursing*, 2019, Cilt:28, 390-406, s.392, doi: 10.1111/inm.12574.

¹¹² Abdullah Mücahit Aslan, vd., "Psikolojik Danışma Yardımı Vermeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi", *Turkish Studies Social Sciences*, 2018, Cilt:13/27, 107-122, s.109, DOI: 10.7827/TurkishStudies.14444.

¹¹³ Zeynep Türkoğlu Mutlu, "Cinsel Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2019, Cilt:12/68, 966-978, s.967.

¹¹⁴ Lieve Thibaut, vd., "The Influence of Teachers' Attitudes and School Context on Instructional Practices in Integrated STEM Education", *Teaching and Teacher Education*, 2018, Cilt:71, 190-205, s.194.

¹¹⁵ Kevin L. Nunes, vd., "Attitude May Be Everything, But Is Everything an Attitude? Cognitive Distortions May Not Be Evaluations of Rape", *Sexual Abuse*, 2018, Cilt:30/1, 43-62, s.44-45, DOI: 10.1177/1079063215625489.

¹¹⁶ Arzu Özyürek, "Anne-Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Üç Farklı Ölçek Geliştirme Çalışması", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, 659-676, s.660.

¹¹⁷ Duygu Turan Engin, "Çalgı Tutum Ölçeği'nin (Ç.T.Ö) Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt:48, 30-42, s.33.

dönüşmektedir. Peter'a göre tutum özellikleri; bileşenler arası tutarlılık, tutumlar arası tutarlılık, diğer tutumlarla ilişkisi, güç derecesi ve tutumların öğrenilebilir olmasıdır.¹¹⁸

Balaban-Sarı'ya göre ise tutum özellikleri şunlardır:

- Tutum gizli bir değişkendir.
- Tutumların nesnelere vardır.
- Tutumlar olumlu veya olumsuz bir yön alabilir.
- Tutumların duyuşsal, bilişsel ve davranışsal öğeleri bulunur.
- Tutumlar durağan ve süreklidir.¹¹⁹

Greenwald ve Banaji'ye göre, tutumlar (aslında çoğu biliş) hem örtük hem de açık olmak üzere iki düzeyde mevcuttur ve bu iki tür tutum arasında önemli farklar vardır.¹²⁰ (Açık) tutum oluşumu ve tutum değişikliği hakkındaki sosyal-psikoloji literatürünün çoğunda, bir tutumun belirli bir tür değerlendirme ifadesi yapmak için bir eğilim olduğu düşünülmektedir.¹²¹ Açık tutumlar bir kişinin, insanların tamamen farkında olduğu, insanlara, nesnelere veya kavramlara karşı bilinçli görüşünü temsil eder. Açık tutumların doğada yansıtıcı olduğuna, bilişsel çaba gerektirdiğine ve amaçlı düzenlemelere tabi olduğuna inanılmaktadır.¹²² Açık tutumları ifade etmek, insanların değerlendirmeyi hafızadan almaları gerektiği için kontrollü ve verimli süreçleri içerir.¹²³

Örtük tutumlar 'toplumsal nesnelere karşı duygu, düşünce veya eyleme aracılık eden, geçmiş deneyimin içsel olarak tanımlanamayan izleri' olarak tanımlanmaktadır. Örtük tutumlar, bir nesnenin hoş veya tatsız olarak otomatik değerlendirmeleridir; bu, kısmen farkındalığın dışında, nesneye (örneğin fiziksel aktivite) yaklaşma veya nesneden

¹¹⁸ Orkun Yıldız, "İnternet Üzerinden Alışverişlerde Tüketicilerin Markalara Yönelik Tutumlarının Değiştirilmesi İçin Bir Model Önerisi: Tutum Değişim Modeli", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:23/1, 145-159, s.148.

¹¹⁹ Sevda Çetinkaya, Filiz Hatay Uçar, "İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2019, Cilt:27/1, 25-35, s.28, DOI: 10.24106/kefdergi.2236.

¹²⁰ Tedra A. Walden, Taylor A. Lesner, "Examining Implicit and Explicit Attitudes Toward Stuttering", *Journal of Fluency Disorders*, 2018, Cilt:57, 22-36, s.23, <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2018.06.001>.

¹²¹ Peter Carruthers, "Implicit versus Explicit Attitudes: Differing Manifestations of the Same Representational Structures?", *Review Philosophy Psychiatry*, 2018, Cilt:9, 51-72, s.52, DOI: 10.1007/s13164-017-0354-3.

¹²² Joel R. Anderson, "The Moderating Role of Socially Desirable Responding in Implicit-Explicit Attitudes Toward Asylum Seekers", *International Journal of Psychology*, 2019 Cilt:54/1, 1-7, s.1, DOI: 10.1002/ijop.12439.

¹²³ Mireille Krischler, Ineke M. Pit-ten Cate, "Pre- and In- Service Teachers' Attitudes Toward Students With Learning Difficulties and Challenging Behavior", *Frontiers in Psychology*, 2019, Cilt:10/327, 1-10, s.2, doi: 10.3389/fpsyg.2019.00327.

kaçınma gibi davranışsal eğilimlerle sonuçlanır.¹²⁴ Örtük tutumların bilinçli deneyimin dışında çalıştığı, kendiliğinden aktive olduğu ve kasıtlı modifikasyona daha az duyarlı olduğu varsayılmaktadır.¹²⁵ Örtük tutumlar büyük önem taşımaktadır, çünkü bunlar otomatik değerlendirmelerdir. Otomatik olarak etkinleştirilebilirler ve kendiliğinden değerlendirmelerdir. Örtük tutumların otomatik olarak etkinleştirilmesi, neden çoğu zaman kontrolümüzün ötesinde olduklarını ve insanların neden bilinçli olarak farkında olmadıklarını açıklar.¹²⁶ Bilişsel kaynakların sınırlı olduğu durumlarda ve insanların özgün düşünmeye katılmaya motivasyonu olmadığı durumlarda, örtülü tutumlar en baskın olmalıdır. Aksine, bilişsel kaynaklar bol olduğunda ve insanlar müzakere etmeye istekli olduklarında, açık tavırlar davranışın birincil kılavuzları olmalıdır. Durumlar otomatik ve kontrollü bileşenler içerdiğinde bu sınırlar daha bulanıklaşır ve daha sonra, örtük ve açık tutumlar davranışları ve yargıları etkileyebilir.¹²⁷ Greenwald ve Banaji'ye göre, erken yaşam deneyimlerinden örtük tutumlar oluşurken, daha yeni deneyimler açık tutum oluşumunu etkilemektedir. Örtülü tutumlar kültürel önyargılardan ve duygusal deneyimlerden de kaynaklanabilir.¹²⁸ Açık tutumlardan farklı olarak, örtük tutumlara iç gözlem yoluyla daha az erişilebilir. Her iki tür tutumun da incelenmesi kritik öneme sahiptir, çünkü örtük ve açık bilişlerin farklı mekanizmalar yoluyla oluştuğunu ve değiştiğini gösteren kanıtlar vardır. Çift işlemlili biliş modelleri, açık bir düzeyde var olan ve örtük bir düzeyde olanlar olmak üzere iki farklı işlem modu olmasını önerir. Bu modeller hafıza, yargı ve tutumlar da dahil olmak üzere bilişin birçok yönüne uygulanmıştır. Açık tutumların bilinçli kontrol altında olduğu, müzakere ve akıl yürütme yoluyla oluşturulduğu ve ifade edildiği düşünülmektedir. Bilişsel çarpıtmalara ve önyargı bildirmeye eğilimlidirler. Örtülü tutumlar, öznelerin inançlarıyla çelişen bilgilerle karşı karşıya kalsalar bile değişime açık tutumlardan daha dirençlidir. Ayrıca, açık ve kapalı tutumlar tutarsız olabilir. İnsanlar örtük önyargılara sahip olabilirler, ancak önyargısız açık tutumları ifade edebilirler.¹²⁹

¹²⁴ Guillaume Chevaance, "Do Implicit Attitudes Toward Physical Activity and Sedentary Behavior Prospectively Predict Objective Physical Activity among Persons with Obesity?", *Journal of Behavioral Medicine*, 2018, Cilt:41, 31–42, s.32.

¹²⁵ Anderson, *a.g.e.*, s.1.

¹²⁶ Meike Bonefeld, Oliver Dickhäuser, "(Biased) Grading of Students' Performance: Students' Names, Performance Level, and Implicit Attitudes", *Frontiers in Psychology*, 2018, Cilt:9/481, 1-13, s.3, doi: 10.3389/fpsyg.2018.00481.

¹²⁷ Sabine Glock, Ines Böhmer, "Teachers' and Preservice Teachers' Stereotypes, Attitudes, and Spontaneous Judgments of Male Ethnic Minority Students", *Studies in Educational Evaluation*, 2018, Cilt:59, 244-255, s.246.

¹²⁸ Colin A. Zestcott, vd., "What Do You Think about Ink? An Examination of Implicit and Explicit Attitudes Toward Tattooed Individuals", *The Journal of Social Psychology*, 2018, Cilt:158/1, 7–22, s.9.

¹²⁹ Walden, Lesner, *a.g.e.*, s.23-24.

2.6 TUTUM BİLEŞENLERİ

Triandis, tutumun “triadik şema” veya “üçlü model” veya “üç bileşenli” olarak bilinen üç bileşenden oluştuğunu belirtmiştir. Bu öğeler bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelerdir.¹³⁰ Tutum öğeleri arasında iç tutarlılık bulunduğu varsayılmaktadır. Kişilerin ortaya koydukları bilişsel, duygusal veya davranışsal duruşlar onların bir nesne, durum ya da kişiye karşı gösterdiği tutumu yansıtmaktadır. Bu sebeple tutumların oluşabilmesi açısından bu üç öğe arasında bir eşgüdüm bulunmalıdır.¹³¹ Bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler arasında iç uyum ve örgütlenme, yani eşgüdüm bulunmadığı takdirde tutumların oluşması mümkün değildir.¹³² Tutum öğeleri birbirleriyle tutarlı olduğu zaman kişilerin tutumları kalıcı olur yani değiştirilmesi zordur. Ancak bu öğeler arasında herhangi bir tutarsızlık söz konusu ise kişinin tutumlarını değiştirmek daha kolay olmaktadır.¹³³ Tutumlar gizli ve soyut kavramlar olduklarından ölçülmesi zordur. Kişilere bir nesneye ya da duruma yönelik tutumları sorulduğu zaman net bir cevap almak zordur. Bu nedenle kişilerin tutumları hakkında bilgi alabilmek adına kişilerin düşünceleri, duyguları ve davranış eğilimleri göz önünde bulundurulur.¹³⁴

2.6.1 Bilişsel Öğeler

Biliş, bir nesnenin nitelikleri ile ilgili bir şey hakkındaki bilgi ve bilginin birleşimidir. Kişilerin tutum nesnesi için düşündükleri, inançları ve bilgileri bilişsel öğeyi oluşturmaktadır. Tutum nesnesine yönelik öğrenilen bilgi daha sonra duyguları ve davranışları etkilemektedir. Tutumların oluşmasında ilk faktör bilişsel öğedir.¹³⁵ Çocukluk çağında elde edilen deneyimler sayesinde düşünce ve inanç sistemleri oluşmaktadır. Bu düşünce ve inanç sistemleri ise bilişsel şemalar olarak bilinmektedir. Bilişsel şemalar çevreden alınan uyarıları kategorize eder ve bilgi almak için sonrasında kullanır.¹³⁶ Bilişsel öğedeki bilgi ve inançlar deneyim yoluyla sonradan edinildiği gibi bir yerden duyarak ya da okuyarak da edinilebilir. Ancak varlığından

¹³⁰ A. Marhamah, vd., “Teachers’ Attitude and Instructional Support for Students with Special Educational Needs in Inclusive Primary Schools”, Taylor & Francis Group, London, 2018, 291-296, s.291.

¹³¹ Reşat Sadık, vd., “Satranç Oyununa Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi”, *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 2018, Cilt:2/2, 53-60, s.54-55, DOI: 10.32706/tusbid.486539.

¹³² Ömer Ataç, vd., “Gençlik Merkezleri Faaliyetlerine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, Cilt:1, 92 – 97, s.93, DOI: <http://dx.doi.org/ uujss.527>.

¹³³ Cansel Kadioğlu Akbulut, “Atama Bekleyen Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumları Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Harran Education Journal*, 2018, Cilt:3/1, 1-23, s.2.

¹³⁴ Emrah Lehimler, Cumhur Cengiz, “Armoni Dersine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 2018, Cilt:40, 42-55, s. 45.

¹³⁵ Tebessüm Ayyıldız Durhan, “Dansa Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2019, Cilt:11/18, 678-692, s.679, DOI: 10.26466/opus.552080.

¹³⁶ Erdal Hamarta, Elif Demirbaş, “Lise Öğrencilerinin Utangaçlık ve Benlik Saygılarının Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Açısından İncelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt:21, 239-247, s.242.

haberdar olunmayan konular hakkında bir tutumdan söz etmek mümkün değildir. Çünkü tutum kişinin bilgi sınırları dahilinde oluşmaktadır.¹³⁷ Örneğin dinle ilgili olumlu olumsuz düşünceler ve inanışlar, kişinin dini davranışlarını öngörme noktasında yardımcı olmaktadır. Ancak dış etkenlerin davranışı belirlemede, inanç ve düşüncelerden daha etkili olduğu düşünülmektedir.¹³⁸ Bilişsel öge kişinin tutum nesnesine ilişkin bilgi düzeyi ile ilgilidir ancak bu bilginin doğru olması gerekmez. Örneğin, bir kişinin herhangi bir siyasi partiye yönelik tutumunda bilişsel öge partiye dair bilgi ve partinin yararlı olup olmadığına dair inançlardır. Kişinin bu partiye yönelik bilgi ve inançları değiştiği takdirde tutumu da değişikliğe uğrayacaktır.¹³⁹ Tutum nesnesine yönelik bilişsel öğelerin yani bilgilerin gerçekliği arttıkça tutum daha kalıcı bir hal almaktadır.¹⁴⁰

2.6.2 Duygusal Öge

Duygulanım, tutumun belirleyicilerinden biri haline gelen duyguların, hislerin ve ruh hallerinin birleşimidir.¹⁴¹ Duygusal öge, insanların tutum nesnesi hakkında ne hissettikleri ile ilgilidir. Genel bir sevmeye ya da sevmeme veya nesneye karşı daha spesifik reaksiyonlar yansıtılabilir. Duygusal öge, muhtemelen kişinin hedef duyguyu ne ölçüde sevdiği veya sevmediği ile ilişkilidir.¹⁴² Duygusal ögenin diğer öğelere göre daha ağır bastığı bir tutumun değişmesi zor gerçekleşmektedir.¹⁴³ Freedman, Sears ve Carlsmith'e göre duygusal öge tutumların bilgi ve gerçeklerden ayrıştırılmasında önemli bir etkidir.¹⁴⁴ Duygusal tutum sistemi, bilişsel tutumdakinden daha birincil ve içseldir ve bu nedenle varsayılan bir tutum etkisi örüntüsü olarak kabul edilir. Ayrıca, duygusal tutum daha fazla doğrulama testlerine tabi tutulmadığı için, daha yavaş ve daha kontrollü olan bilişsel tutuma göre daha hızlı tepki süreleriyle ilişkilidir. Sonuç olarak, duygusal tutum bilişsel tutumdan daha erişilebilirdir. Duygusal tutumun niyet ve isteklilik üzerinde bilişsel tutumdan daha güçlü etkileri olduğu bulunmuştur. Duygusal tutum genellikle bilişsel tutumla karşılaştırıldığında daha güçlü bir niyet öngörücüsü olarak tanımlanır.¹⁴⁵ Duygusal tutum çoğunlukla kısa vadeli davranış beklentilerine

¹³⁷ Nevruz Demirel, Ali Ünişen, "Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, Cilt:17/67, 997-1013, s.1000.

¹³⁸ Üzeyir Ok, "Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2011, Cilt:8/2, 528-549, s.531-532.

¹³⁹ Arğın, *a.g.e.*, s.150.

¹⁴⁰ Çetinkaya, Hatay Uçar, *a.g.e.*, s.28.

¹⁴¹ Ari Wibowo, Euis Happy Wangloan, "Students' Attitude and Teamwork", *Dinasti Publisher*, 2019, Cilt:1/2, 126-132, s.128, DOI:10.31933/DIJMS.

¹⁴² Liat Netzer, "Evaluations of Emotions: Distinguishing between Affective, Behavioral and Cognitive Components", *Personality and Individual Differences*, 2018, Cilt:135, 13-24, s.13.

¹⁴³ Ayyıldız Durhan, *a.g.e.*, s.679.

¹⁴⁴ Çetinkaya, Hatay Uçar, *a.g.e.*, s.28.

¹⁴⁵ Xiongzi Wang, vd., "A Comparative Study of Relative Roles and Sequences of Cognitive and Affective Attitudes on Tourists' Pro-environmental Behavioral Intention", *Journal of Sustainable Tourism*, 2020, Cilt:28/5, 727-746, s.731.

dayanırken, bilişsel tutum öncelikle uzun vadeli davranış beklentilerine dayanmaktadır. Yani, davranışı gerçekleştirmeyi düşünürken sevinç veya tikslenme duyguları yaşamak gibi duygusal tutumla ilgili beklentiler anında ortaya çıkabilir. Öte yandan, bilişsel tutumla ilgili beklentiler anında ortaya çıkmaz.¹⁴⁶

2.6.3 Davranışsal Öge

Davranış ögesi, tutum ile tutarlı eylemleri açıklar. Davranışsal öge, insanların tutum nesnesine nasıl davrandıklarıyla ilgilidir. Nesneye yaklaşmak genellikle ona karşı daha olumlu tutumlarla ilişkilendirilirken, nesneden kaçınmak genellikle daha olumsuz tutumlarla ilişkilidir. Davranışsal öge, duygusal deneyimi düzenleyen davranışları tanımlayan ögeler tarafından hedeflenir (örneğin, sadece beni korkuttukları için şeyler yaparım).¹⁴⁷ Davranışlar her zaman düşünce ve duygulara göre şekillenmese de kişilerde genellikle duygu ve düşünceler doğrultusunda davranma eğilimi vardır. Davranışsal öge içerisinde iki tür davranıştan söz etmek mümkündür. Bunlar; duygusal davranış ve normatif (kürsal) davranışlardır. Duygusal davranış içerisinde hoşlanılan veya hoşlanılmayan bir durum söz konusudur. Yani duygusal davranış olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutlu bir temele sahiptir. Normatif davranışta ise daha çok akla ve mantığa uygunluk bulunur. Doğru olan davranış inançları ne ise o doğrultuda gerçekleşen eylemlerdir.¹⁴⁸ Gözlemlenebilir davranışların bulunması tutumun varlığını kanıtlar niteliktedir. Aksi takdirde herhangi bir tutum varlığından söz edilemez.¹⁴⁹

2.7 TUTUM İŞLEVLERİ

Tutumlar bireyler için farklı güdüler ve işlevler sunabilir. Katz, tutumların dört işleve hizmet ettiğini öne sürmüştür. Bunlar; faydacı işlev, bilgi işlevi, değeri ifade eden işlev ve ego savunma işlevidir. Faydacı işlev bir tutum nesnesiyle ilişkili ödülleri ve cezaları özetleyen tutumları yansıtır.¹⁵⁰ Bilgi işlevi kişinin öğrenmek istediği ve kendisine yarar sağlayacağını düşündüğü bilgileri elde etmeye yöneliktir.¹⁵¹ Değeri ifade eden tutumlar, kişinin kendi değerlerini ifade etme ihtiyacını karşılamak için oluşturulan nesnelere özet değerlendirmeleridir.¹⁵² Kişinin kendini başkalarına gösterme ve kimliğiyle var

¹⁴⁶ Elroy Boers, vd., "Is It More Feeling or Thinking? The Influence of Affective and Cognitive Attitude on Adolescents' Intention to Engage in Binge Drinking", *Journal of Health Communication*, 2018, Cilt:23, 430-434, s.431.

¹⁴⁷ Netzer, *a.g.e.*, s.13-14.

¹⁴⁸ Demirel, Ünişen, *a.g.e.*, s.1000.

¹⁴⁹ Arğın, *a.g.e.*, s.152.

¹⁵⁰ Dolores Albarracín, vd., "The Psychology of Attitudes, Motivation, and Persuasion." In Albarracín & Johnson (Eds.), *Handbook of Attitudes*, 2018, 1-105, s.13.

¹⁵¹ Yıldız, *a.g.e.*, s.150.

¹⁵² Alessandra Tanesini, "Intellectual Humility as Attitude", *Philosophy and Phenomenological Research*, 2018, Cilt:96/2, 399-420, s.411, doi: 10.1111/phpr.12326.

olmayı ifade eder.¹⁵³ Ego savunmacı bir işleve hizmet eden tutumlar, nesnenin benlik için bir tehdit olup olmadığının değerlendirilmesine dayanır. Kişi bu işlev ile kendisinde bulunan eksik bilgileri kabullenmez. Ego savunmacı işlevin öz saygıyı koruyucu ve benliği savunucu bir özelliği bulunmaktadır.¹⁵⁴

2.8 TUTUM OLUŞUMU

Tutum oluşturma sürecinin çok süreçli yaklaşımı üzerine yapılan çalışmalarda, bazı araştırmacılar, bilişsel detaylandırmanın tutum oluşumu sürecinde birincil rol oynadığını savunurken, diğerleri duygusal olarak detaylandırmanın öncelikle tutumları etkilediğini öne sürmüştür.¹⁵⁵ Tutum öğeleri olan bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler arasında uyum ve tutarlılık bulunmazsa tutum oluşumundan bahsetmek mümkün değildir. Tutumların temelinde 'ön bilgiler ve ön yaşantılar' bulunur. Kişilerin geçmişte yaşadığı şeyler onların gelecekte kişilere, olaylara ya da nesnelere yönelik tutumlarını oluşturmaktadır.¹⁵⁶ Phillips'e göre tutumlar düşünce ve davranış temelli olmaktadır ve kişi ya tutum objesinden ya da başkalarından görüp tutum oluşumuna gitmektedir. Phillips tutumların deneyimler ve yaşantılar sonucu oluşup şekillendiği görüşünü savunmuştur.¹⁵⁷ Tutumlar hayatın ilk dönemlerinde ebeveynler vasıtasıyla meydana gelmekte ve on iki ile otuz yaş arasında şekillenerek oluşmaktadır. Bu dönemde tutum oluşumu neredeyse tamamlanmaktadır. Bu sebeple yaşlılar, yaşantılar ve elde edilen bilgiler önem taşımaktadır. Otuz yaşından sonraki dönemlerde çoğunlukla tutumlar herhangi bir değişiklik göstermemektedirler.¹⁵⁸

Tutumların diğer bir oluşum şekli ise genler oluşturmaktadır. Tek yumurta ve çift yumurta ikizleriyle yapılan bir araştırma sonucunda, birbiriyle iletişim kurmamış ve farklı ebeveynler tarafından yetiştirilen tek yumurta ikizlerinin çift yumurta ikizlerine göre daha fazla ortak tutuma sahip olduğu belirtilmiştir. Lakin bu durum genlerin belirli

¹⁵³ Özlem Midik, "Tutumun Ölçme ve Değerlendirmesi", *Türkiye Klinikleri*, 2018, 19-26, s.20.

¹⁵⁴ Barış Çetin, "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Hayat Bilgisi Öğretimi Dersine Yönelik Tutumları", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:19/1, 640-651, s.642.

¹⁵⁵ Jiseon Ahn ve Ki-Joon Back, "The Structural Effects of Affective and Cognitive Elaboration in Formation of Customer-Brand Relationship", *The Service Industries Journal*, 2020, Cilt:40/3-4, 226-242, s. 227.

¹⁵⁶ İbrahim Halil Yurdakal, Fatma Susar Kırmızı, "Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması", *İlköğretim Online*, 2019, Cilt:18/2, 714-733, s.717, doi: 10.17051/ilkonline.2019.562036.

¹⁵⁷ Karatay, *a.g.e.*, s.20.

¹⁵⁸ Turan Engin, *a.g.e.*, s.32.

tutumların sebebi olduğuna dair bir kanıt oluşturmamaktadır. Bazı tutumlar genlerle bağlantılı olan mizaç ve karakteristik özelliklerle de ilişkilidir.¹⁵⁹

Ayrıntılandırma Olasılığı Kuramına göre kişiler tutum nesnesi ile ilgili ne kadar detaylı bilgiye ve bu bilgiyi işleyecek yeterli süreye sahipse tutum oluşumu o derecede etkilenmektedir. Ancak bu durum kişilere ve olaylara yönelik değişiklik göstermektedir. Maruz kalma etkisine göre ise kişi tutum nesnesine ne kadar fazla maruz kalırsa o nesne hakkında olumlu tutum geliştirme olasılığı da o derecede artmaktadır.¹⁶⁰ Klasik maruz kalma paradigması örneği olarak, İngilizce-yerli katılımcılara bilinmeyen Çince karakterler sıfırdan başlayarak yirmi beş kez gösterilmiştir. Katılımcılar, onlara daha sık maruz kaldıklarında karakterlerden daha çok hoşlanmaya başlamışlardır. Başka bir tipik çalışmada, katılımcılara bilinçaltı olarak 10 farklı çokgen sunulmuş, daha sonra çokgenlerin ikisinden hangisinin daha önce gösterildiği ve hangisini tercih ettikleri sorulmuştur. Poligonların seçimi %48 şans eseri iken bilinçli seçim %60 oranında olmuştur.¹⁶¹

Karmaşık sosyal dünyada, kişiler direkt ödül ve cezaların yokluğunda tutumlarını oluşturmaktadırlar. Çoğu zaman kişiler ebeveynlerinin veya akranlarının bazı etnik gruplara, insanlara, sosyal konulara vb. karşı belirli bir tutum ifade ettiklerini gözlemler ve tutumlarını sadece bu tutum ve davranışları gözlemleyerek elde ederler. Başkalarından gözlemlenen ya da taklit edilen bu süreç gözlemleyerek öğrenme şeklinde adlandırılmaktadır. Sosyal karşılaştırma mekanizması gözlemsel öğrenme yoluyla tutum oluşumu sürecini açıklamaktadır. Aslında sosyal gerçeklikler, bu tutum doğru ya da bu görüş yanlış gibi ikiye ayrılmamaktadır. Bununla birlikte tutumların doğru ya da yanlış olduğuna karar vermek için görüşler başkalarınıninkilerle karşılaştırılmaktadır. İlk olarak başkalarıyla benzer tutumlara sahip olduğu zaman kişiler doğru bir tutuma sahip olduklarını düşünür. Aksi takdirde diğerlerinin tutumlarına göre kendi tutumlarını düzenleme eğilimindedirler. Bu süreç, kişinin sevdiklerine benzer olma ve sevmediklerinden farklı olma arzusunu yerine getirmek için tutumlarını oluşturduğunu göstermektedir. Sevilen kişilerle anlaşmazlığa sahip olmak rahatsız edicidir. Sevilen kişilerin tutumlarına bağlı kalmak ya da referans gruplarla anlaşmazlıktan kaçınma eğilimi gösterilmektedir.¹⁶²

¹⁵⁹ Engin Karadağ, vd., "Üç Bileşenli Tutum Modeli Temelinde 'Osmangazi Hekimlik Mesleği Tutum Ölçeği': Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Sted*, 2019, Cilt:28/4, 239-247, s.240, DOI: 10.17942/sted.430937.

¹⁶⁰ Hande Tasa, Nihal Mamamtoğlu, "Engelli Bireylere Yönelik Tutum Değişimi ve Duyarlılık Eğitimleri", *Türkiye Klinikleri*, 2018, Cilt:3/1, 11-21, s.15.

¹⁶¹ Albarracín, *a.g.e.*, s.19-20.

¹⁶² Ari Sudan Tiwari, "Attitude and Attitude Change", *Defence Institute of Psychological Research*, 53-73, s.58.

2.9 TUTUM DAVRANIŞ İLİŞKİSİ VE DEĞİŞİMİ

Tutumlar ve davranış arasında bir ilişki söz konusudur. Kişinin tutumu bilindiği takdirde davranışının da öngörülebildiği düşünülmektedir. Tutumun varlığı davranışın bilinirliğini kolaylaştırmaktadır.¹⁶³ Tutumların davranışlara yol açtığı düşünülürse tutum ve davranış arasında bir uyum görülmesi beklenmektedir. Eğer tutum ve davranış arasında uyum yok ise gerçek tutum tam olarak anlaşılammış demektir. Kraus 88 makale ile yapmış olduğu meta analiz sonucunda tutumların kayda değer bir oranda davranışı öngördüğünü ifade etmiştir. Tutum ile davranış incelendiğinde 0.38 ile 0.52 aralığında bir korelasyona rastlanmıştır. Wicker ise incelediği 45 çalışma sonucunda tutum davranış korelasyonunun nadiren 0.30'un üzerine çıktığını, genelde sıfıra yakın olduğunu ve ortalama korelasyon düzeyinin 0.15 bulunduğunu belirtmiştir.¹⁶⁴

Bir konuya yönelik tutumlar, bir kişinin o konu hakkındaki inançlarına dayanır ve bu inançların davranış üzerinde bir etkisi vardır. Bir kişinin inançları, diğer taraftan, zayıflayabilir veya güçlendirilebilir ve hatta değiştirilebilir, bu da tutumda bir değişikliğe yol açabilir.¹⁶⁵ Tutumlar çevre etkileşimiyle oluşur ve bir olay sonucu değişiklik gösterebileceği gibi bir dizi etken tarafından da değişikliğe uğrayabilir.¹⁶⁶ İçsel ve dışsal etkenler tutum değişiminde etkili olabilmektedir. Tutum değişikliklerinde kişinin yakınları, kişisel değerleri ve davranışlarını kontrol etme isteği etkili olabilmektedir. Tutumların bilişsel ögesi duygusal ögeye göre daha kolay değişiklik göstermektedir. Duygusal öge yalın olmasına rağmen oldukça güçlüdür.¹⁶⁷ Yine de tutumlar sadece "güçlü" olduklarında davranışı şekillendiriyor gibi görünmektedir ve gittikçe artan kanıtlar "güçlü" tutumların değişime ve etki davranışına direnç gösterdiğini göstermektedir.¹⁶⁸ Türkmen tutumların kolay değişmediğini ve değişim için uzun ve belirli süreçlerden geçilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁶⁹

¹⁶³ Mıdık, **a.g.e.**, s.20.

¹⁶⁴ Çetin, **a.g.e.**, s.642.

¹⁶⁵ Johan Svenningsson, vd., "Understanding Attitude Measurement: Exploring Meaning and Use of the PATT Short Questionnaire", **International Journal of Technology Design Education**, 2018, Cilt:28, 67–83, s.70.

¹⁶⁶ Umut Karaman, Sevil Büyükalan Filiz, "Kodlama Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği'nin (KEYTÖ) Geliştirilmesi", **Gelecek Vizyonlar Dergisi**, 2019, Cilt:3/2, 36-47, s.38, DOI: 10.29345/futvis.80.

¹⁶⁷ Tasa, Mamamtoğlu, **a.g.e.**, s.13.

¹⁶⁸ Joshua Robison, vd., "Do Disagreeable Political Discussion Networks Undermine Attitude Strength?", **Political Psychology**, 2018, Cilt:39/2, 479-494, s.479, doi: 10.1111/pops.12374.

¹⁶⁹ Recep Kahramanoğlu, vd., "Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (ÖMYTÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Turkish Studies Educational Sciences**, 2018, Cilt:13/11, 1669-1686, s.1674.

2.10 SİYASET ve TUTUM

Siyaset Arapça kökenli bir kelime olup politika kelimesi ise Yunanca kökenlidir. Politika polis şehir devletlerinden oluşan sistemin çalışmasıyla ilgilidir. Yani devlet işleri ile ilgilidir. Ancak bu kelime sadece devlet kavramı üzerinden açıklanamaz çünkü bu şekilde bir yaklaşım devletler kurulmadan önce politikanın var olmadığına işaret eder ki bu doğru bir çıkarım değildir. Siyaset biliminin kurucusu olarak görülen Aristoteles 'politika' başlığını taşıyan ünlü eserinde politikayı insan uğraşlarının en kapsamlısı olarak görüp bunu 'üstün bilim' şeklinde adlandırmıştır.¹⁷⁰ Aristoteles 'insan politik bir varlıktır' diyerek siyasetin açık uçluluğunu vurgulamıştır. Bazılarına göre siyaset sadece devletle sınırlanamaz ve siyaset insanları yönetebilme sanatıdır.¹⁷¹ Siyaset (politics) İngilizcede farklı anlamlara sahiptir. 'Hükümeti, organizasyonu ya da hareketi yönetmekle ilişkili metodoloji ve faaliyetler', 'siyasi meselelerle ilgilenme uğraşı', 'bir öznenin siyasi duruşu ve görüşleri', 'iktidar, nüfuz ya da ihtilaf içeren konularda kişiler, topluluklar ya da organizasyonlar arasındaki diplomatik ilişkilerin düzenlenmesi' anlamlarına gelmektedir.¹⁷²

Easton'a göre; olanakların iktidarlar aracılığıyla dağıtılması siyaseti meydana getirmektedir. Siyaset aynı zamanda toplulukların birlikte ortak bir düşünceye sahip olmasıdır. Siyaset sadece hak ve olanakların dağıtımı, toplumun yönetilmesi ve iktidarın kullanımı değil, aynı zamanda bireylerin mutlulukları ve refahları için de çalışan bir sistemdir.¹⁷³ Arendt'e göre de siyaset sadece kaynak kullanımı ya da iktidar değildir. Ona göre siyaset herkesin yapabileceği bir iştir ancak günümüzde alanında profesyonel kişilerin yapabileceği bir iş olarak görülmektedir. Bu sebeple de insanlar siyaseti oy kullanmaktan ibaret olarak düşünölebilmektedir. Böyle düşünöldüğü takdirde ise insanlar bir lider çevresine toplanmış sempatizanlar olma yönünde bir eğilime sahip olmaktadır. İnsanların kafasındaki algı bir liderin iktidar olmasını istemiyorlarsa başka bir lideri desteklemek gerektiği yönündedir.¹⁷⁴

Siyasi partiler, kişilere kendi partilerine yönelik olumlu bakış açısı kazandırmak ve bu kişilerden oy alabilmek amacıyla çalışmalar yürütmektedirler. Her siyasi parti farklı bir strateji ve plan gütmektedir. Amaçları kendi ideolojik düşüncelerini halka yansıtmak ve

¹⁷⁰ Utku Kabakcı, Erol İlhan, "Siyaset ve Futbol Taraftarlığında Motivasyon", *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 2019, Cilt:4/1, 14-23, s.15.

¹⁷¹ Mihriban Şenses, "Siyaset, Savaş ve Etik", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2019, 67-81, s.73.

¹⁷² Nureddin Nebati, "Kent Siyaset İlişkisinin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2019, Cilt:9/1, 238-258, s.242.

¹⁷³ Mithat Arman Karasu, "Yerel Siyaset ve Yerel Siyasal Dinamikler Üzerinde Aşiret Etkisi (Şanlıurfa Örneği)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları*, 2019, Cilt:618, 54-78, s.56.

¹⁷⁴ Gülmelek Doğanay, "Siyaset Alanını Arındırma: Hannah Arendt'i Yeniden Düşünmek", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, Cilt:20/2, 211-231, s.218-219-220.

dikkat çekmektedir.¹⁷⁵ Yapılan bazı araştırmalarda kişiler için lider profilinin bir partiyi desteklemek için birincil önem taşıdığı görölmüştür. Başka bir çalışmada ise lider profili dışında ideolojik görüş ve çalışılan ekibin de önemli olduğu belirtilmiştir.¹⁷⁶

Siyasi katılım kişilerin siyasi alana karşı göstermiş olduğu tutum ve davranışların tamamıdır. Siyasi katılım her kişi için aynı değildir. Bazı kişiler siyasi alanla ilgilenmezken bazı kişiler bu alana yönelik ciddi para, emek ve vakit harcamaktadır.¹⁷⁷ Özelikle seçim dönemlerinde kişilerin siyasi partiler için destek çalışmalarına katılmaları, kişisel amaçlarla siyasal tartışmalarda yer almaları, siyasal katılımı aktif-pasif veya sürekli-sürekli katılmamaları şeklinde kullanılmaları siyasal katılımı göstermektedir. Ancak kişilerin eğitim düzeyleri, gelir dağılımları ve meslekleri siyasal katılım üzerinde farklı etkilere sahip olmaktadır.¹⁷⁸ Demokrasi genel olarak siyasi katılım olarak ele alınmaktadır. Farklı bölge ve költürlere ait ölkelerde yapılan demokratik katılım araştırmasında seçim etkinliklerine katılma, siyasi görüşleri protesto etme, siyasi olayları takip etme gibi maddeler demokratik katılım içerisinde yer almaktadır.¹⁷⁹

Siyasi katılım eylemi, gözlemci eylemler, aracı eylemler ve siyasal mücadeleye yönelik eylemler şeklinde bölümlendirilmiştir. Oy kullanmak, siyasi tartışmalara girmek, başkalarını istenen siyasi görüşe göre oy kullanmaya ikna etmek gözlemci eylemler arasındadır. Aracı eylemler ise bir partiye maddi yardımda bulunmayı, mitinglerde yer almayı ve siyasi bir liderle etkileşimde olmayı içermektedir. Siyasal mücadeleye yönelik eylemler ise siyasal katılımın en üst seviyesi olup, seçim döneminde aktif çalışmayı, bir siyasi parti için aday olmayı, siyasi toplantılara eşlik edip destek aramayı kapsamaktadır. Siyasal katılımı etkileşim halinde olan olgu siyasal etkenliktir. Eğer kişinin yaşadığı toplumun siyasal költürü aktif siyasal hayatı içeriyorsa, kişi bu költüre göre siyasal hayatta etkenlik duygularıyla hareket edip aktif katılım gösterir.¹⁸⁰

Siyasi kimlik, içerisinde toplumsal ve siyasal değerleri içeren toplumda elde ettiğimiz rollerden bir tanesidir. Bazı kişiler için siyasal bir oluşumun destekçisi olmak siyasi

¹⁷⁵ Özlem Gül Suer, "Siyasi Reklamlarda Siyasal Pazarlama Tekniklerinin Kullanımı", **5. Uluslararası Öğrenci Kongresi**, 2018, 18-25, s.18-19.

¹⁷⁶ M. Mert Aslan, Muhammet Erbay, "Türkiye'de 2000 Yılı Sonrasında Siyasal Partilerin İletişim Politikalarında Dini Söylemin Rolü", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, Cilt:20, 343-357, s.345-346.

¹⁷⁷ Murat Toraman, Ercan şahbudak, "Gençlerin Siyasi Tutum ve Tercihlerinde Siyasal Partilerin Etkisi (Sivas AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneğinde)", **Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi**, 2015, 18- 57, s. 21-22, Doi: 10.17373/UHEYAD.2015411133.

¹⁷⁸ Aytuğ Mermer Üzümlü, "Genç Seçmenin Siyasal Kimlik Oluşumuna Yeni Siyasetin Etkisi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2019, Cilt:12/63, 1122-1136, s. 1124.

¹⁷⁹ Murat Keçe, Erkan Din, "Demokratik Katılım Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik alışması", **III. Uluslararası Sosyal Bilgiler eğitimi Sempozyumu**, Ankara, 2015, Cilt:35/1, 177-207, s.182.

¹⁸⁰ Didem akmak, Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımı ve Siyasal Katılıma İlişkin Tutumları (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, 2011, 25-32 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

kimlikleri için önem taşımaktadır. Ancak Jackson'a göre siyasi kimlik sadece bir oluşumun destekçisi olmak değil, aynı zamanda kişinin siyasete yönelik hissettikleriyle sahip olunan değerler bütünüdür.¹⁸¹

Siyasal toplumsallaşma kişinin sosyal çevresiyle etkileşimlerinden doğan ve yaşam içerisinde devam eden siyasi hayata yönelik tutum, davranış ve değerlerin oluşmasıdır. Toplumsal bir olgu olması sebebiyle kişi, toplumsal hayat ya da siyasi gelişmeler sonucunda etkilenip siyasi görüşünü değiştirebilmektedir.¹⁸²

Siyasal hayat içerisinde siyasete yabancılaşmalar da meydana gelebilmektedir. Yabancılaşma düzeyi arttıkça siyasi katılım da o derecede azalmaktadır. İki çeşit yabancılaşma söz konusudur. İlki pasif yabancılaşma olup oy kullanmama, siyasetle ilgili gelişmeleri takip etmeme iken, ikincisi şiddet içeren davranışlar gösterme ve siyasi sistemi değiştirme şeklinde gerçekleşen aktif yabancılaşmadır.¹⁸³

Fanatik sözcüğü, İngilizce sözlükte dini veya politik bir düşünce için aşırı istekli, saplantılı ve coşku dolu kişi olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda fanatik olan kişi saplantılı olduğu düşünce ve inanç sistemi dışında kalan düşüncelere ve duygulara karşı çıkmaktadır.¹⁸⁴ Fanatik olan kişinin belli bir müddet sonra duyguları mantığının önüne geçebilir. Taraftarı olduğu siyasi parti seçimlerde istenen sonucu elde edemese bile onu desteklemekten vazgeçmeyebilir. Hissedilen duygular bazen sınırı aşabilir ve uç noktalara gelir. Tarafgirlik de bu noktadan sonra kendisini gösterir.¹⁸⁵

İktidar savaşları siyasette şiddet olayları için önemli bir etkidir. Demokratik olmayan yöntemler şiddet içeren davranışlar getirir. Siyasal öğeler şiddeti etkilemektedir. Kişilerin problemlerin çözümüne dair bir inançları yoksa bu durum şiddete sebebiyet vermektedir.¹⁸⁶ Siyasi iktidarlar arasında çatışma, eleştiri ve zıt görüşleri belirtme görülmektedir. Bu şekilde yaklaşımlar farklı görüşe sahip olanları ayırıcı nitelik göstermektedir. Bu bağlamda şiddete yönelik tutum ve davranışlar gerçekleşmektedir.¹⁸⁷

¹⁸¹ Özgür Güldü, "Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği: Uyarılma Çalışması", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, Cilt:2/2, 27-51, s. 28, DOI: 10.1501/sbeder_0000000033.

¹⁸² Mahmut Hakkı Akın, "Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik -Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt:22, 153-183, s.161-163.

¹⁸³ Çakmak, *a.g.e.*, s.33.

¹⁸⁴ Mehmet Kurum, Engin Avcı, "Radikalizm ve Aşırıçılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araştırılması", *Birinci Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Kayseri, 2018, Cilt:14/28, 37-90, s.45.

¹⁸⁵ Sezer Ayan, "Şiddet ve Tarafgirlik", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2006, Cilt:7/2, 191-209, s.200.

¹⁸⁶ Necmettin Özerkmen, Haydar Gölbaşı, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2010, Cilt:15, 23-37, s.31,32.

¹⁸⁷ Salih Zeki Hakkı, *Radikalleşme Şiddet ve Terörizm*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018, s.37.

Hyman'e göre siyasal tutumlar erken yaşta öğrenilir ve kalıcı olarak devam eder. Yetişkin kişilerin bu tutumlarını değiştirmek pek olanaklı değildir. Kişiler siyasetin ne olduğunu/olmadığını, siyasal alandaki rollerini çocukluk döneminde öğrenmektedirler. Kişilerin bu dönemde öğrenme kaynaklarını aileleri ve yakın çevreleri oluşturmaktadır. Eğer kişiler doğru bilgiler edinmezlerse yanlış tutum ve davranışlara sahip olmaktadırlar.¹⁸⁸

Politik tutumlar, örtük tedbirlerle değerlendirildiğinde (katılımcıların bilinçli kontrolünün ötesinde olanlar), geleneksel öz bildirim maddelerinin ötesinde ek sapmaları açıklayan bilinçdışı süreçlerden ve değerlendirmelerden etkilenebilir. Literatür aynı zamanda (politik) tutumların sadece bilinçli, özenli bir bilişsel bileşen değil, aynı zamanda katılımcıların bilinçli kontrolünün ötesinde otomatik, bilinçsiz olarak aktif hale getirilen bir bileşen içerdiğini ortaya koyan iki süreçli modelleri de ifade eder. Örtük tutumların arkasındaki temel fikir, bazı alanlarda, insanların uyaranlara yanıt olarak otomatik olarak etkinleştirilen ve bu tür tutumların otomatik doğasından yararlanan belirli şekillerde ölçüldüğünde mutlaka kontrol edemedikleri tutumlara sahip olmasıdır. Örneğin, Beyaz bir seçmen standart bir ankette herhangi bir ırksal önyargıyı bildirmeyebilir, ancak gerçekte bir renk adayına oy verme söz konusu olduğunda bazı "gizli" ırksal önyargıların farkında olmadan veya isteksizce olabilir.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Orhan Bingöl, "Siyasal Kayıtsızlık: Apati", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, Cilt:5/9, 44-51, s. 46.

¹⁸⁹ Linda Bos vd, "The Role of Implicit Attitudes in Populist Radical-Right Support", *Political Psychology*, 2018, Cilt:39/1, 69-87, s.70-71, doi: 10.1111/pops.12401.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM VE METOD

3.1 Veri Analizi

Araştırma kapsamında Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği geliştirme çalışması amacıyla ilk etapta oldukça geniş, 77 madde içeren bir madde havuzu hazırlanmıştır. Madde havuzu bilişsel boyutta 15, duygulanımsal boyutta 17, davranışsal boyutta birinci alt boyut olarak “şiddet içeren davranışlar” boyutunda 25 ve ikinci alt boyut olarak “şiddet içermeyen davranışlar” boyutunda 20 adet madde içermektedir.

Oluşturulan madde havuzu birkaç tekrar gözden geçirme sonrasında pilot uygulama amacıyla anket formuna dönüştürülmüş ve 410 kişiye uygulanarak gözlemler kayıt altına alınmıştır. Pilot uygulamada birkaç amaç güdülmüştür. Birincisi ölçeğin yapısal geçerliliğin sağlanması amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulaması ile geçersiz maddelerin arındırılması ve ölçeğin 4 boyut ile yapısal geçerlilik özelliklerine sahip olmasıdır. İkincisi ölçek ve boyutların güvenilirlik düzeylerinin güvenilir bir ölçüm yapmaya olanak sağlayacak düzeyde olmasıdır. Bu bağlamda pilot uygulamada önce açıklayıcı faktör analizi daha sonra Cronbach’s alpha güvenilirlik analizi uygulanmıştır.

Açıklayıcı faktör analizi, araştırmacının tek bir veri setindeki hangi değişkenlerin bir diğerlerinden nispeten bağımsız olarak tutarlı alt kümeleri oluşturduğunu keşfetmeye ilgi duyduğunda kullandığı istatistiksel bir tekniktir. Birbiri ile ilişkili olan, fakat büyük ölçüde değişkenlerin diğer alt kümelerinden bağımsız olan değişkenler, faktörler olarak birleştirilirler. Faktörlerin değişkenler arasındaki korelasyonları oluşturan temel süreçleri yansıttıkları düşünülür.¹⁹⁰

Açıklayıcı faktör analizine geçilmeden önce 410 gözlem içeren veri seti tekli ve çoklu aykırı değerler bakımından incelenmiş ve 20 adet gözlemin tekli ve çoklu aykırı değer içerdiği görüldüğünden araştırma dışında bırakılmıştır. Aykırı değerlerin şişirilmiş korelasyonlar yoluyla özellikle faktör yapılarına olumsuz etki ettiği bilinmektedir.¹⁹¹ Aykırı değerlerin ayıklanmasından sonra bileşen korelasyon matrisi incelenmiş ve korelasyon katsayılarının 0.452 ile 0.748 arasında değiştiği görülmüştür. Bileşenler arasındaki korelasyon katsayısının 0.3’ün üzerinde olması durumunda önerilen rotasyon tekniği olan Oblik rotasyon ile açıklayıcı faktör analizine başlanmıştır.¹⁹²

Açıklayıcı faktör analizi sırasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örnekleme yeterliliği ölçütü ve Bartlett Küresellik testleri incelenmiş, KMO örnekleme yeterliliği

¹⁹⁰ Barbara G. Tabachnick ve Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics*, Pearson, Boston, 2013, s.612.

¹⁹¹ Tabachnick ve Fidell, *a.g.e.*, s.658.

¹⁹² Tabachnick ve Fidell, *a.g.e.*, s.643.

ölçütü ile maddelerin madde örneklem havuzunu yeterlilikleri, Bartlett Küresellik testi ile ise maddelerin bir olguyu ölçmek üzere yeterli derecede ilişkili olup olmadıkları incelenmiştir.

Kaiser Meyer Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü k maddeden oluşan ölçeğin fenomeni ölçmedeki yeterliliğini belirtir. Bir fenomeni ölçmek için çok sayıda farklı sorulardan oluşan ölçekler geliştirilebilir. Mevcut ölçek bu ölçekler uzayında hangi değere sahiptir. KMO örnekleme yeterliliği değeri, k maddeden oluşan mevcut örneğin fenomeni ölçmedeki benzerlerine göre yeterliliğini ortaya koyan bir değerdir. Değerin 0.5'den büyük olması gerekir. Değer 1'e yaklaştıkça mevcut ölçeğin fenomeni ölçmede yüksek yeterlilikte bir ölçek olduğu gösterir.¹⁹³

Bartlett küresellik testi ise mevcut ölçeğin maddelerinin birbiri ile ilişkili olup olmadığını, ölçeğin en azından bir ya da daha fazla alt boyuttan oluşup oluşmadığını belirler. Bartlett küresellik testi olasılık değeri $p > 0.05$ ise ölçekteki maddelerin birbirinden bağımsız oldukları ya da yeterli korelasyon düzeyinde olmadıkları anlamına gelir. $p < 0.05$ düzeyi ise ölçeğin fenomenin alt boyutlarını ölçmede etkin olduğu anlamına gelir.¹⁹⁴

KMO ve Bartlett test istatistiklerinden elde edilen ölçeğin örnekleme yeterliliği ve maddeler arasında ilişkinin yeterli düzeyde olduğu bulgularının ardından ölçek için uygun faktör (alt boyut) sayısının belirlenmesi işlemine geçilmiştir. Bu aşamada birkaç husus eş zamanlı olarak gözetilerek uygun faktör sayısı belirlenmiştir. İlk husus ölçek maddelerini oluştururken gözetilen kuramsal bölümlerdir. Hatırlanacağı üzere maddeler dört boyuta bölüştürülmüş şekilde tasarlanmıştır. İkinci husus yamaç serpinti grafiğindeki öz değerler, üçüncü husus ise alt boyutlar tarafından açıklanan toplam varyans oranıdır. Yamaç serpinti grafiği her yeni bileşen için ölçek içindeki bilgi miktarının (öz değer) hesaplanıp, dikey ekseninde öz değer, yatay ekseninde ise bileşen sayısının yer aldığı bir grafikdir. Her yeni bileşenin ölçek içindeki öz değeri azalmaktadır. Bu sebeple uygun faktör sayısı yeni bileşenlerin görece küçük öz değerlere sahip olduğu aralıklardadır. Öz değerlerin 2'nin altında ve 1'in üzerinde olduğu aralık uygun faktör sayısına işaret eder. Bu aralığın üzerindeki faktör sayılarında yeni faktörlerin barındırdığı bilgi oldukça az olduğundan ölçeğe önemli bir katkı yapmadıkları söylenebilir. Öz değerlerin 2'nin üzerinde olduğu durumlarda ise yeni faktörleri hesaba katmayarak ölçekte bilgi kaybına sebep olduğu bilinmelidir.¹⁹⁵ Açıklanan varyans ise ölçek boyutlarının ölçekteki değişimi (varyansın) açıklayabildiği kısımdır. Açıklanan

¹⁹³ Kazım Özdamar, **Ölçek ve Test Geliştirme**, Nisan Yayın Evi, Eskişehir, 2016, s.154.

¹⁹⁴ Özdamar, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁹⁵ Robert F. DeVellis, **Scale Development Theory and Applications**, Nobel Yayınları, 2017, s.127-130.

varyans ilk faktörden itibaren düşme eğilimindedir. Toplam (kümülatif) açıklanan varyansın %50'nin üzerinde olduğu faktör sayılarındaki ölçeklerin yeterli varyans açıklayıcılığına sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan ilave faktörlerin açıkladıkları varyans oranlarının yüksek olması durumunda faktör sayısının artırılması düşünülebilir.¹⁹⁶

Ölçeğin kuramsal tasarımı, yamaç serpinti grafiği ve açıklanan birikimli varyans gibi hususlar eş zamanlı göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin tasarladığı gibi dört boyut ile yeterli açıklayıcılığa sahip olduğu görülmüştür. Bu aşamadan sonraki ölçek dört boyuta zorlanarak açıklayıcı faktör analizi Oblik rotasyonları tekrarlanarak ideal ölçek yapısına ulaşılmaya çalışılmıştır. Her rotasyonda önce maddelerin kuramsal olarak ilgili maddeler ile faktör oluşturup oluşturmadıkları, sonra faktör puanlarının 0.5'in üzerinde olup olmadığı, daha sonra bir maddenin iki ayrı faktör için hesaplanan faktör yükünün en az 0.1 farka sahip olup olmadığı kontrol edilmiştir. Maddelerin kuramsal olarak ilgili maddeler ile faktör oluşturması ölçeğin tasarlandığı bileşenler ile ölçme yapabilirliğini denetlemektedir. Madde faktör puanının 0.5'in altında olması durumunda söz konusu maddenin ölçeğin ölçme işlevine katkısı az olduğu söylenebilir. Son olarak iki ayrı faktör için hesaplanan faktör puanları arasında 0.1'den az olan maddelerin hangi faktörde yer aldığına dair bir belirsizlik muhtemeldir. Söz konusu maddelerin örneklemdaki küçük farklılıklarda diğer faktörlere geçebileceği bilindiğinden tekrarlanacak çalışmalar için bir geçerlilik önlemi olarak yanaşık madde denilen bu maddelerin ölçek dışında bırakılması faydalı görülmektedir.

Açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen ideal ölçek 4 alt boyut ve 25 adet madde içermektedir. Söz konusu boyutların güvenilirlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alpha güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Cronbach's alpha güvenilirlik analizleri boyutlar bazında yapılmış ve boyuttan herhangi bir maddenin çıkarılması durumunda elde edilecek Cronbach's alpha katsayıları hesaplanmıştır. Bir boyuttan herhangi bir maddenin çıkarılması durumunda boyutun güvenilirlik düzeyinde manidar bir artış (%5) olması durumunda maddenin ölçek için gerekliliği gözden geçirilmelidir.

Cronbach's alpha bir ölçekteki soruların varyanslarının toplamı, genel varyansa bölünerek elde edilir. Alfa katsayısı ile bir ölçekteki soruların, belirli gruplar halinde,

¹⁹⁶ Özdamar, **a.g.e.**, s.142.

türdeş bir yapıyı oluşturup oluşturmadıkları belirlenmeye çalışılır. 0 ile 1 arasında değer alır. Alfa değerinin negatif çıkması, güvenilirliğin bozulduğu anlamına gelir.¹⁹⁷

Cronbach's alpha güvenilirlik analizi için referans değerleri ise tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1 Referans Cronbach's Alpha Katsayıları

Katsayı Aralığı	Güvenirlilik Düzeyi
$X < 0.50$	Yetersiz Güvenirlilik Seviyesi
$0.60 > X > 0.50$	Genel Kabul Gören Düzeyde Güvenilir
$0.70 > X > 0.60$	İyi Derecede Güvenilir
$0.9 > X > 0.70$	Çok İyi Derecede Güvenilir
$1 > X > 0.90$	Mükemmel Derecede Güvenilir

Kaynak: Ölçek Ve Test Geliştirme, Kazım Öz Damar, Nisan Yayın Evi Mart 2016 Eskişehir, s. 156

Pilot uygulama sırasında açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin 4 boyut ve 25 madde ile yapısal geçerlilik ve güvenilirlik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu aşamadan sonra ölçeğin yapısal geçerliliği ve güvenilirlik düzeyi ikinci bir örneklem ile doğrulanmak istenmektedir. Ölçek yapısal geçerliliğinin ve güvenilirliğinin ikinci bir örnekleme doğrulanması amacıyla 423 adet örneklemden veri toplanmış, gözlemlerden 19'u aşırı değer içermesi sebebiyle araştırma dışında bırakılarak 404 adet gözlem ile pilot çalışma bulgularının desteklenmesi amacıyla analizlere devam edilmiştir. Pilot çalışmada yapılan açıklayıcı faktör analizinden ortaya çıkan faktör yapısının ikinci örneklem ile doğrulanması sırasında doğrulayıcı faktör analizi uygulaması yapılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kaynaklardan yararlanılarak belirlenen faktör yapılarını, orijinal ölçeklerde önceden belirlenmiş genel kabul görmüş/tanımlanmış faktör yapılarını ya da ön görsel olarak ileri sürülen faktör yapılarını denetlemek amacıyla yararlanılan bir irdeleme/denetleme ve test yöntemidir.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Yalçın Karagöz, *Spss ve Amos Uygulamaları İstatistiksel Analizler*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2016, s. 940.

¹⁹⁸ Özdamar, *a.g.e.*, s. 231.

Yapısal eşitlik modellerinin özel bir türü olan doğrulayıcı faktör analizi çalışmasında referans alınan model uyum indeksleri kaynaklarıyla birlikte tablo'2 de sunulmuştur.

Tablo 2 Yapısal Eşitlik Modeli Araştırmalarında Kullanılan Uyum İndekslerine İlişkin Mükemmel ve Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri
¹ χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$
² AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$
³ GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$
³ CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$
³ NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$
³ IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$
⁴ RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$

¹(Kline, 2011), ²(Schermelel-Engel & Moosbrugger, 2003), ³(Baumgartner & Homburg, 1996; Bentler, 1980; Bentler & Bonett, 1980; Marsh, Hau, Artelt, Baumert & Peschar, 2006), ⁴(Browne & Cudeck, 1993)

Doğrulayıcı faktör analizi sırasında maddelere ait standartlaştırılmış faktör puanlarının anlamlılığı ve büyüklüğü, model uyum indeksleri madde hata terimleri arasındaki ilişkiler incelenerek ideal ölçek yapısına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda açıklayıcı faktör analizinde ortaya çıkan boyut yapısı aynen korunurken bir adet maddenin dışarıda bırakılması ile uyum indekslerinin oldukça iyi olduğu görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanan faktör yapısındaki güvenilirlik düzeyi de ikinci bir kez farklı bir örneklem ile denetlenmiş, yeterli güvenilirlik bulgularına ulaşılmıştır.

Geliştirilen ölçek için yapısal geçerlilik ve güvenilirlik koşullarının sağlandığı görüldükten sonra ölçek maddeleri boyutlar bazında toplanıp madde sayısına bölünerek 1 il 5 arasında standartlaştırılmış sürekli boyut ve ölçek değerleri elde edilmiştir. Elde edilen boyut ve ölçek değerlerinin normal dağılım istatistikleri incelendiğinde gerek ölçeğin gerekse boyutların normal dağılmadığı görülmüştür. Verinin normal dışı dağılımı sebebiyle bu aşamadan sonra parametrik olmayan test istatistiklerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Ölçek ve boyut değerlerinin zaman boyutundaki geçerliliğinin araştırılması amacıyla Wilcoxon Eşlenik Çift Testi uygulanmıştır.

Wilcoxon eşlenik çift testi bağımlı örneklem t-testinin non-parametrik(normal dağılmayan) veriler için geliştirilmiş karşılığıdır. Bağımlı bir örneğe ait bir değişkenin diğerinden farklı olup olmadığını test edilirken birbirinin hemen hemen aynısı olacak

şekilde iki örneğe ihtiyaç duyulur. Böyle örneklere eşlenik çift örnekler denir. Aynı değişkene ait iki ayrı koşulda toplanan veriler eşlenik çift örneği oluşturur. (Serileri eşlenik çiftleri oluşturmaktadır. Bu çalışma özelinde düşünüldüğünde hipotezler şu şekildedir;¹⁹⁹

H_0 : Eşlenik çiftlerin ortalamaları arasında fark yoktur. (Ön test ve son test değerleri uyumludur.)

H_1 : Eşlenik çiftlerin ortalamaları arasında vardır. (Ön test ve son test değerleri uyumsuzdur.)

Sürekli değişkenler olan ölçeklerin birbiri ile ilişkilerinin incelenmesine dayalı hipotezlerin çözümlenmesinde Spearman non parametrik korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Korelasyon analizinde değişkenlerin herhangi birinin diğerini etkileyip etkilemediği araştırılır, yani değişkenler arasında bağımlı ve bağımsız ayrımı yapılmaz. Sadece doğrusal ilişkinin varlığı yönü ve derecesi belirlenmeye çalışılır. Hesaplanan korelasyon katsayısı için ilişki derecesi şu şekilde yorumlanabilir;

$R_{XY}=0$ ise X ve Y değişkenleri arasında korelasyon yoktur.

$0.00 < R_{XY} \leq 0.25$ ise X ve Y değişkenleri arasında çok zayıf bir korelasyon ilişkisi vardır.

$0.25 < R_{XY} \leq 0.49$ ise X ve Y değişkenleri arasında zayıf bir korelasyon ilişkisi vardır.

$0.49 < R_{XY} \leq 0.69$ ise X ve Y değişkenleri arasında orta dereceli bir korelasyon ilişkisi vardır.

$0.70 < R_{XY} \leq 0.89$ ise X ve Y değişkenleri arasında yüksek dereceli bir korelasyon ilişkisi vardır.

$0.90 < R_{XY} \leq 1$ ise X ve Y değişkenleri arasında çok yüksek dereceli bir korelasyon ilişkisi vardır.

$R_{XY}=1$ ise X ve Y değişkenleri arasında tam korelasyon vardır.

Korelasyon katsayısının işareti değişkenlerin birlikte değişirlik yönünü tayin eder.²⁰⁰

İki grup arasındaki farkların tespitine dayalı hipotezlerin sınanması esnasında Mann Whitney U testinden faydalanılmıştır. Mann Whitney U testi, grupların

¹⁹⁹ Karagöz, **a.g.e.**, s. 620.

²⁰⁰ Aziz Akgül, Osman Çevik, **İstatistiksel Analiz Teknikleri**, Emek Ofset, Ankara, 2003, s. 358.

medyanlarını karşılaştırır. Sürekli değişkenlerin, iki grup içerisinde değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir. Değerler sıralı hale dönüştürüldüğü için değerlerin asıl dağılımı önemli değildir. Verilerin en azından ordinal ölçek olması yeterlidir. Mann Whitney U testi için sıfır hipotezi ve alternatif bir hipotezi şu şekildedir;²⁰¹

H₀: Örnekler aynı ana kütlede alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklı değildir. (Bu durumda örnekler arasında farklılık yoktur.)

H₁: Örnekler farklı ana kütlede alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklıdır. (Bu durumda örnekler arasında farklılık vardır.)

Kruskal Wallis H testi ise ikiden fazla bağımsız örneğin aynı ana kütlede çekilmiş olduğunu ifade eden sıfır hipotezinin testinde en çok kullanılan ve tek yönlü varyans (anova) analizine iyi bir alternatif olan bir testtir. Kruskal Wallis H testi için hipotezler ise şu şekildedir;²⁰²

H₀: Örnekler aynı ana kütlede alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklı değildir. (Bu durumda örnekler arasında farklılık yoktur.)

H₁: Örnekler farklı ana kütlede alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklıdır. (Bu durumda örnekler arasında farklılık vardır.)

Araştırma esnasında hipotez sınamalarında istatistiksel kararlar %5 anlamlılık düzeyinde verilmiş ve güvenilirlik düzeyinin %95 olması sağlanmıştır.

²⁰¹ Karagöz, **a.g.e.**, s. 557-558.

²⁰² Karagöz, **a.g.e.**, s. 598-599.

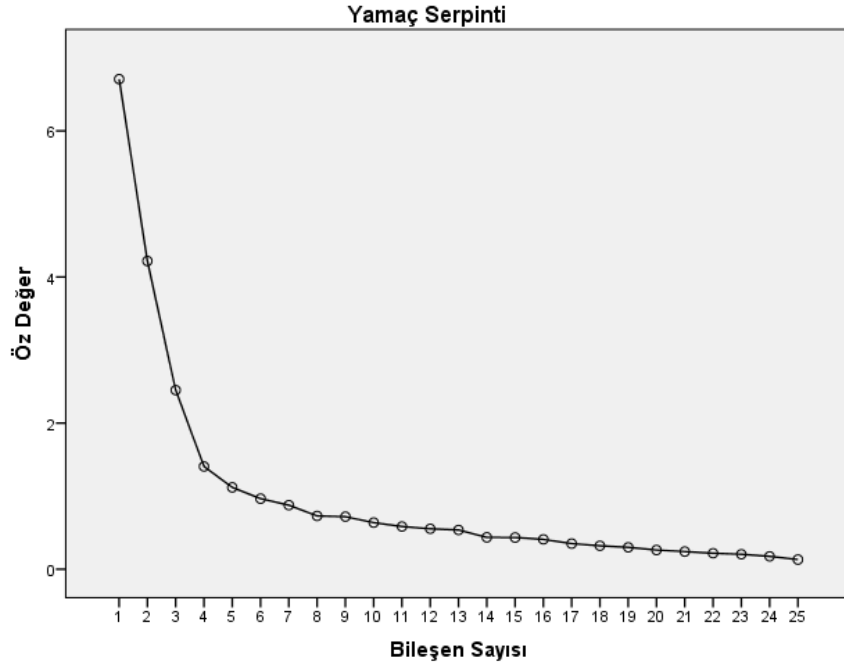
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında anket verilerinin analizi sonucu elde edilen bulgular paylaşılmıştır. Birinci kısımda pilot çalışma verilerine uygulanan açıklayıcı faktör analizi ve Cronbach's Alpha güvenirilik analizi sonucunda elde edilen ölçek yapısı sunulmuştur. İkinci kısım tekrarlanan örneklemden elde edilen veriler ile gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi ve güvenirilik analizi bulgularını içermektedir. Üçüncü kısımda ise ölçek ve boyutlarının nihai yapıları ile demografik ve tanımlayıcı gruplara göre yapılan fark analizleri yer almaktadır.

4.1 Pilot Örneklem Analizi

Pilot çalışmada anket formları yardımıyla toplanan 410 adet gözlemden aykırı değerler çıkarıldıktan sonra kalan 390 adet gözlem ile ilk aşamada açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek için oluşturulan yamaç serpinti grafiği GRAFİK 1'deki gibidir.

Grafik 1 Yamaç Serpinti Grafiği

Yamaç serpinti grafiği incelendiğinde 4.bileşene kadar oldukça yüksek bir öz değer düşüşü görülürken, 4. ile 8.bileşenler arasında öz değer düşüşü daha az da olsa gerçekleşmektedir. 8.bileşenden itibaren ise öz değerdeki düşük manidar değildir. Yamaç serpinti grafiği, ölçeğin kuramsal yapısı ve açıklanan varyans oranları göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin 4 boyutlu bir yapıda olduğuna karar verilmiştir. Ölçek 4 boyuta zorlanarak gerçekleştirilen Oblik rotasyon tekrarlarında 52 adet

maddenin ölçek dışında bırakılması gerekmiştir. Nihai faktör analizi rotasyon bulguları tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3 Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları

Madde	Boyut				Açıklanan Varyans	Kümülatif Varyans
	Şiddet İçeren Davranışlar	Şiddet içermeyen Davranışlar	Bilişsel	Duygulanımsal		
55.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri yumruklamak ya da tokat atmak isterim.	0.805					
46.Seçim propagandaları döneminde benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilere fiziksel saldırıda bulunabilirim.	0.790					
56.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin fiziksel saldırıya uğrama görüntülerini izlemekten keyif alırım.	0.768					
48.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri ikna etmek için fiziksel saldırıya başvurabilirim.	0.763				26.833	26.833
57.Seçim dönemlerinde bazı durumlarda fiziksel şiddet gereklidir.	0.744					
47.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin kışkırtmalarına fiziksel saldırı şeklinde cevap veririm.	0.741					
49.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan ve şiddetle kendi siyasi görüşünü savunan kişilere fiziksel şiddet uygulasam bile öfkem geçmez.	0.740					
54.Yakınım dahi olsa benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri başkalarına dövdürtmek isterim.	0.689					
68.Mitinglere katılırım.		0.911				
69.Siyasi görüşünü benimsediğim partinin görev kollarında rol alırım.		0.906				
70.Siyasi görüşünü benimsediğim parti seçimlerde galip gelince kutlamalara katılırım.		0.863			16.877	43.710
71.Seçim zamanı sandık başında görev alırım.		0.844				
67.Seçimlerde aktif rol alırım.		0.788				
76.Arkadaşlarımı ve akrabalarımı kendi		0.741				

benimsediğim siyasi partinin etkinliklerine dâhil etmeye çalışırım. 61.Sosyal medyada siyasi paylaşımlar yaparım.	0.709		
14.İnsanların kullandıkları eşyaları siyasi bir partiyle eşleştiririm.	0.835		
15.İnsanların kullandıkları giyim ve aksesuarları siyasi bir partiyle eşleştiririm.	0.832		
10.İnsanların konuştuğu şeylerde siyasi anlamlar ararım.	0.675	9.807	53.517
2.Benimle aynı siyasi görüşe sahip olmayanlara karşı önyargılıyım.	0.644		
13.Siyasi görüşünü benimsediğim partiyi öz değerlendirmemde objektif değilimdir.	0.597		
21.Siyasi görüşünü benimsediğim partinin olumsuz yanlarını görmezden gelirim.	0.717		
28.Siyasi görüşünü benimsediğim parti yanlış şeyler yapsa bile bunlar için mantıklı bir açıklama bulmaya çalışırım.	0.694		
19.Benimle aynı siyasi görüşü paylaşmayan partinin seçim propagandalarını baltalamak isterim.	0.690	5.628	59.144
20.Seçim zamanı oylar sayılırken siyasi görüşünü benimsediğim parti için etik dışı davranışlar bile gösterebilirim.	0.672		
25.Benimle aynı siyasi görüşte olmayan partinin hiçbir hizmetini olumlu değerlendirmem.	0.634		
Kaiser Meyer Olkin Örnekleme Yeterliliği Ölçütü			.867
Bartlett Küresellik Testi		Yaklaşık Ki-Kare	5201.547
		S.D	300
		sig.	0.000

S.D: Serbestlik Derecesi, 0.3'ün altındaki faktör puanları tabloya dâhil edilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere 77 madde ile başlanan madde havuzundan açıklayıcı faktör analizinde yeterli ve gerekli şartları sağlayan 25 adet madde kalmıştır. 52 adet madde faktör puanının yetersizliği, kendisi ile kuramsal olarak daha az ilgili maddeler ile faktör oluşturması, birden fazla faktöre yanaşık olması gibi sebeplerden ölçek dışında bırakılmıştır.

Ölçeğin nihai halindeki KMO istatistiği ölçek maddelerinin örnekleme yeterliliği koşulunu yüksek düzeyde karşıladığını (KMO>0.80), Bartlett küresellik testi istatistiği

anlamlılık değeri ise ölçek maddelerinin yeterli ilişki düzeyinde olduğunu (sig.<0.05) göstermektedir.

Ölçekte kalan maddelerin faktör puanları incelendiğinde tamamının 0.5'in üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer yandan tabloda yer almayan faktör puanlarının 0.3'ün altında olan değerler olduğu düşünüldüğünde herhangi bir maddenin birden fazla faktöre 0.100 farklar yanaşık olmadığı da görülmektedir.

Ölçekte boyutlar tarafından açıklanan varyans oranları incelendiğinde birinci boyutun tek başına ölçek varyansının yaklaşık %27'sini, ikinci boyutun tek başına yaklaşık %17, ilk iki boyutun birlikte yaklaşık %44, üçüncü boyutun tek başına yaklaşık %10, ilk üç boyutun birlikte yaklaşık %54, dördüncü boyutun tek başına yaklaşık %6 ve dört boyutun birlikte yaklaşık %59 varyans açıklayıcılığı olduğu görülmektedir. Ölçek varyansının %50'den fazlasının açıklanabildiği görülmektedir. Bu durum ölçeğin ölçme gücü için olumlu ve gerekli bir bulgudur.

Açıklayıcı faktör analizi sonucu elde edilen boyutlara Cronbach's alpha güvenilirlik analizleri uygulanmıştır. Bilişsel boyut için uygulanan Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları tablo 4'teki gibidir.

Tablo 4 Bilişsel Boyut Cronbach's Alpha Güvenirlik Analizi

Madde	Madde Silinirse Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha
2.Benimle aynı siyasi görüşe sahip olmayanlara karşı önyargılıyım.	0.761	
10.İnsanların konuştuğu şeylerde siyasi anlamlar ararım.	0.746	
13.Siyasi görüşünü benimsediğim partiyi öz değerlendirmemde objektif değilimdir.	0.769	0.775
14.İnsanların kullandıkları eşyaları siyasi bir partiyle eşleştiririm.	0.687	
15.İnsanların kullandıkları giyim ve aksesuarları siyasi bir partiyle eşleştiririm.	0.695	

Tablo incelendiğinde bilişsel boyutun çok iyi derecede güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmektedir. Boyutta yer alan maddelerin çıkarılması durumunda hesaplanan Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı mevcut değer üzerinde çıkmamaktadır. Bu durumda boyutta yer alan maddelerin güvenilirlik bakımından herhangi bir düzenlemeye ihtiyacı olmadığı söylenebilir.

Duygulanımsal boyut için uygulanan Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5 Duygulanımsal Boyut Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi

Madde	Madde Silinirse Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha
19.Benimle aynı siyasi görüşü paylaşmayan partinin seçim propagandalarını baltalamak isterim.	0.673	
20.Seçim zamanı oylar sayılırken siyasi görüşünü benimsediğim parti için etik dışı davranışlar bile gösterebilirim.	0.681	
21.Siyasi görüşünü benimsediğim partinin olumsuz yanlarını görmezden gelirim.	0.663	0.724
25.Benimle aynı siyasi görüşte olmayan partinin hiçbir hizmetini olumlu değerlendirmem.	0.682	
28.Siyasi görüşünü benimsediğim parti yanlış şeyler yapsa bile bunlar için mantıklı bir açıklama bulmaya çalışırım.	0.685	

Tabloda görüldüğü üzere boyutun çok iyi derecede güvenilir bir ölçme aracı yapısındadır. Boyutta yer alan maddelerin çıkarılması durumunda hesaplanan Cronbach's Alpha güvenirlilik katsayısı mevcut değer üzerinde çıkmamaktadır. Maddelerin güvenirlilik bakımından herhangi bir düzenlemeye ihtiyacı olmadığı görülmektedir.

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu için uygulanan Cronbach's alpha güvenirlilik analizi bulguları tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6 Şiddet İçeren Davranışlar Boyut Cronbach's Alpha Güvenirlilik Analizi

Madde	Madde Silinirse Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha
55.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri yumruklamak ya da tokat atmak isterim.	0.871	
46.Seçim propagandaları döneminde benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilere fiziksel saldırıda bulunabilirim.	0.875	
56.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin fiziksel saldırıya uğrama görüntülerini izlemekten keyif alırım.	0.876	
48.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri ikna etmek için fiziksel saldırıya başvurabilirim.	0.879	
57.Seçim dönemlerinde bazı durumlarda fiziksel şiddet gereklidir.	0.879	0.892
47.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin kışkırtmalarına fiziksel saldırı şeklinde cevap veririm.	0.880	
49.Benimle aynı siyasi görüşten olmayan ve şiddetle kendi siyasi görüşünü savunan kişilere fiziksel şiddet uygulasam bile öfkem geçmez.	0.880	
54.Yakınım dahi olsa benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri başkalarına dövdürtmek isterim.	0.884	

Tablo incelendiğinde görüleceği üzere boyut çok iyi derecede güvenilir bir ölçme aracı yapısındadır. Boyutta yer alan maddelerin çıkarılması durumunda hesaplanan Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı mevcut değer üzerinde çıkmamaktadır. Maddelerde güvenilirlik bakımından herhangi bir düzenleme gereği görülmemiştir.

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu için uygulanan Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7 Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu Cronbach's Alpha Güvenirlik Analizi

Madde	Madde Silinirse Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha
68.Mitinglere katılıyorum.	0.899	
69.Siyasi görüşünü benimsediğim partinin görev kollarında rol alırım.	0.900	
70.Siyasi görüşünü benimsediğim parti seçimlerde galip gelince kutlamalara katılıyorum.	0.905	
71.Seçim zamanı sandık başında görev alırım.	0.908	0.922
67.Seçimlerde aktif rol alırım.	0.916	
76.Arkadaşlarımı ve akrabalarımı kendi benimsediğim siyasi partinin etkinliklerine dâhil etmeye çalışırım.	0.917	
61.Sosyal medyada siyasi paylaşımlar yaparım.	0.922	

Boyut mükemmel derecede güvenilir bir ölçme aracı yapısındadır. Boyutta yer alan maddelerin çıkarılması durumunda hesaplanan Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı mevcut değer üzerinde çıkmamaktadır. Maddelerde güvenilirlik bakımından herhangi bir düzenleme gereği yoktur.

Pilot örneklemden elde edilen veriler ile uygulanan açıklayıcı faktör analizi ve Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları birlikte değerlendirildiğinde ölçekte kalan 25 adet maddenin 4 boyutlu bir ölçme aracı yapısında yapısal olarak geçerli ve iyi derecede güvenilir bir ölçme aracı yapısında olduğu söylenebilir.

4.2 Nihai Örneklem Analizi

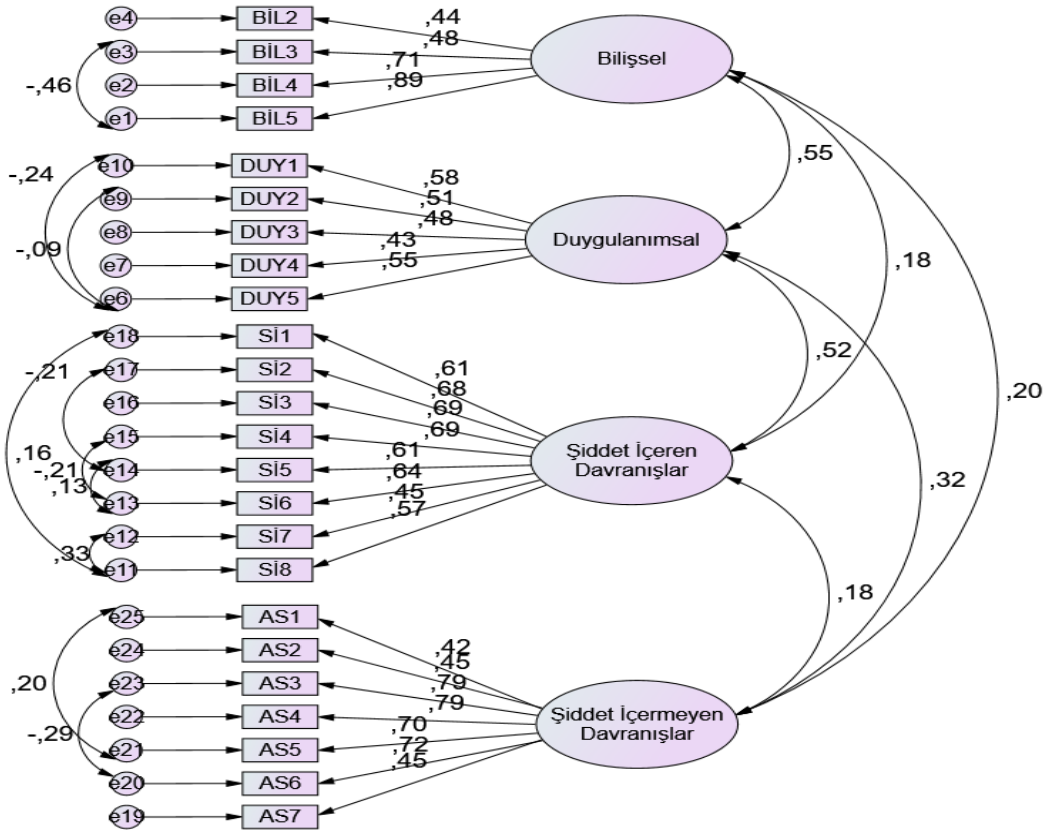
Araştırmanın bu kısmında pilot örneklem bulgularından elde edilen faktör yapılarının ikinci ve farklı bir örnekleme doğrulanması ve güvenilirlik düzeylerinin, ikinci bir örnekleme kontrol edilmesi ve zaman boyutundaki geçerliliğin araştırılması amaçlanmaktadır. Nihai örneklem boyutu 404'tür. Pilot örneklem verilerinden elde

edilen 25 madde ve 4 boyut 404 gözlem sayısına sahip örneklem ile doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur.

Doğrulayıcı faktör analizi sırasında bir adet maddenin oldukça düşük faktör puanına sahip olduğu görüldüğünden ölçek dışında bırakılmıştır. Tekrarlanan doğrulayıcı faktör analizlerinde program uyarıları doğrultusunda ilişkili maddeler arasında 10 adet kovaryans yolu kurularak model uyum indekslerinin iyileşmesi sağlanmıştır. Program tarafından önerilen kovaryans yollarından yalnızca aynı boyutta olan maddeler arasındakiler kurulmuştur.

Ölçek dışında bırakılan bir adet madde, kurulan kovaryans yolları sonrasında ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi şeması şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1 Doğrulayıcı Faktör Analizi Şeması

Doğrulayıcı faktör analizi şemasında standartlaştırılmış faktör puanları, aynı boyuttaki daha yakın ilişkili maddeler için oluşturulmuş kovaryans yolları ve boyutlar arasındaki kovaryans yolları görülmektedir. Boyutlar arasındaki en yüksek kovaryans ilişkisi Duygulanımsal boyut ile Bilişsel boyut arasında iken en küçük kovaryans ilişkisi Şiddet İçeren Davranışlar boyutu ile Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu ve Şiddet İçeren Davranışlar boyutu ile Bilişsel boyut arasındadır. Boyutlar arasındaki ilişkiler ileriki bölümlerde korelasyon analizleri ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi bulguları tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8 Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Madde	Boyut	B	S.H	K.D	Sig.
BİL5		0.886	-	-	-
BİL4	← Bilişsel Boyut	0.713	0.061	10.887*	0.000
BİL3		0.481	0.075	7.393*	0.000
BİL2		0.435	0.066	7.719*	0.000
DUY5		0.551	-	-	-
DUY4	← Duygulanımsal Boyut	0.431	0.122	5.984*	0.000
DUY3		0.479	0.122	6.364*	0.000
DUY2		0.510	0.074	6.655*	0.000
DUY1		0.583	0.096	6.763*	0.000
Şİ7		0.449	0.110	8.959*	0.000
Şİ6	← Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	0.643	0.104	9.282*	0.000
Şİ5		0.610	0.089	8.957*	0.000
Şİ4		0.687	0.117	9.902*	0.000
Şİ3		0.688	0.108	10.040*	0.000
Şİ2		0.680	0.121	9.868*	0.000
Şİ1		0.611	0.085	10.228*	0.000
Şİ8		0.567	-	-	-
Şİ6		0.718	0.261	8.276*	0.000
Şİ5	← Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	0.703	0.294	8.412*	0.000
Şİ4		0.785	0.214	8.757*	0.000
Şİ3		0.788	0.251	8.597*	0.000
Şİ2		0.455	0.254	6.731*	0.000
Şİ1		0.419	0.168	6.358*	0.000
Şİ7		0.453	-	-	-
Şİ7		0.453	-	-	-
Model Uyum İndeksleri					
		$\chi^2=487.787^*$	S.D=236	Sig.=0.000	
		$\chi^2/S.D=2.067$	GFI=0.911	AGFI=0.887	
		IFI=0.907	CFI=0.906	RMSEA=0.051	

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade eder. S.H: Standart hata, K.D: Kritik değer, – her boyut için bir temel yola ait S.H, K.D ve sig. değerleri hesaplanmamıştır.

Tablo 8'de görüldüğü üzere doğrulayıcı faktör analizi modeli %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir modeldir. ($\chi^2(236)=487.787$, sig.<0.05). Model için hesaplanan

uyum indeksleri incelendiğinde tamamının kabul edilebilir model uyumuna işaret ettiği görülmüştür. Ölçek maddeleri incelendiğinde maddeler için hesaplanan standartlaştırılmış faktör puanlarının tamamının %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve 0.4'ün üzerinde olduğu görülmektedir. (sig.<0.05). Bu durumda doğrulayıcı faktör analizi bulguları ışığında ölçekten çıkarılan bir adet maddeden sonra ölçme katkısı istatistiksel olarak anlamlı ve yeterli büyüklükte maddelerden oluşan yapısal olarak geçerlilik gösteren bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Ölçeğin son hali ile nihai örnekleme yapılan Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9 Cronbach's Alpha Güvenirlilik Bulguları

Boyut/ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Bilişsel Boyut	4	0.764
Duygulanımsal Boyut	5	0.696
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	8	0.824
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	7	0.803
Siyasi Parti Tarafgırlığında Şiddet Ölçeği	24	0.815

Tablo incelendiğinde Duygulanımsal boyutun iyi derecede, Bilişsel boyut, Şiddet İçeren Davranışlar boyutu, Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu ve Siyasi parti tarafgırlığında şiddet ölçeğinin çok iyi derecede güvenilir ölçme araçları olduğu görülmektedir.

Nihai örnekleme doğrulayıcı faktör analizi ve Cronbach's alpha güvenilirlik analizi bulguları da pilot örnekleme benzer şekilde yapısal olarak geçerli ve yüksek güvenilir bir ölçme aracına işaret etmektedir.

Yapısal olarak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu gösterilen Siyasi parti tarafgırlığında şiddet ölçeği için madde ortalamalarından elde edilen boyut ve ölçek değerleri için betimsel istatistikler tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10 Betimsel İstatistikler

Boyut/ Ölçek	N	Minimum	Maksimum	\bar{X}	S.S
Bilişsel Boyut	404	1.000	3.000	1.508	0.559
Duygulanımsal Boyut	404	1.000	2.600	1.322	0.404
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	404	1.000	2.375	1.119	0.270
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	404	1.000	3.571	1.582	0.648
Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği	404	1.000	2.510	1.383	0.324

\bar{X} : Ortalama, S.S: Standart Sapma

Bilişsel boyut minimum 1, maksimum 3, ortalama 1.508 ve 0.599 standart sapma değerine sahiptir. Duygulanımsal boyut minimum 1, maksimum 2.6 ortalama 1.322 ve 0.404 standart sapma değerine sahiptir. Şiddet İçeren Davranışlar boyutu minimum 1, maksimum 2.375, ortalama 1.119 ve 0.270 standart sapma değerine sahiptir. Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu minimum 1, maksimum 3.571, ortalama 1.582 ve 0.648 standart sapma değerine sahiptir. Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği minimum 1, maksimum 2.510, ortalama 1.383 ve 0.324 standart sapma değerine sahiptir. En yüksek ortalamaya sahip boyut Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu iken, örnek içi değışirliği en yüksek olan boyut da Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutudur.

Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği ile yapılacak ileri analizler hipotez testleri içermektedir. Bu sebeple uygun hipotez test tekniklerinin belirlenebilmesi amacıyla ölçek ve boyutların normal dağılım durumlarının bilinmesi gerekir. Ölçek ve boyutların normal dağılım istatistikleri tablo 11'deki gibidir.

Tablo 11 Normal Dağılım İstatistikleri

Madde	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk			S	K
	ist.	S.D.	Sig.	ist.	S.D.	Sig.		
Bilişsel Boyut	0.207	404	0.000	0.840	404	0.000	0.953	-0.041
Duygulanımsal Boyut	0.257	404	0.000	0.792	404	0.000	1.210	0.645
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	0.415	404	0.000	0.513	404	0.000	2.635	6.521
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	0.186	404	0.000	0.844	404	0.000	1.055	0.320
Siyasi Parti Taraflırlığında Şiddet Ölçeği	0.119	404	0.000	0.928	404	0.000	0.657	-0.340

İst.: Test İstatistiği, S.D: Serbestlik Derecesi, S: Çarpıklık, K: Basıklık

Tabloda tüm boyutlar ve ölçek için hesaplanan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normal dağılım test istatistikleri anlamlılık değerleri incelendiğinde tüm

boyutların ve ölçeğin %5 anlamlılık düzeyinde normal dağılmadığı görülür. (sig.<0.05). Diğer yandan ölçek ve boyutların çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise nerdeyse tüm boyutların manidar pozitif çarpıklık özellikleri gösterdikleri(|S|>0.5) Bilişsel, Duygulanımsal ve Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutları ile ölçeğin manidar basıklık (K<3) Şiddet İçeren Davranışlar boyutunun ise aşırı dik yapıda olduğu görülmektedir (K>3). Bu şartlar altında verilerin normal dağılmadığı açıktır. Yapılacak hipotez testlerinde normal dağılım varsayımı gerektirmeyen parametrik olmayan test tekniklerinden faydalanılması uygun olacaktır.

Araştırma kapsamında geliştirilen ölçeğin zaman boyutundaki geçerliliğin araştırılması amacıyla, yapısal olarak geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış olan boyut yapıları ile madde ortalamalarından elde edilen ölçek ve boyut değerleri hesaplanmıştır. Asıl çalışmadan 2 hafta sonra uygulanan tekrar testi bulguları ile oluşturulan ölçek ve boyut değerleri eşlenik çiftler olarak tanımlanmış ve tutarlılıkları Wilcoxon eşlenik çift testi ile sınanmıştır. Wilcoxon eşlenik çift testi bulguları tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12 Wilcoxon Eşlenik Çift Testi Bulguları

Boyut/Ölçek	N	Ön Test		Son Test		z	sig.
		\bar{X}	S.S	\bar{X}	S.S		
Bilişsel Boyut	404	1.508	0.559	1.522	0.531	-0.745	0.456
Duygulanımsal Boyut	404	1.322	0.404	1.321	0.352	-0.514	0.607
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	404	1.119	0.270	1.135	0.265	-1.069	0.285
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	404	1.582	0.648	1.583	0.616	-0.512	0.609
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	404	1.383	0.324	1.390	0.329	-0.713	0.476

\bar{X} : Ortalama, S.S: Standart Sapma, z:Test İstatistiği

Bilişsel boyut bakımından örneklemin ön test (1.508±0.559) ve son test (1.522±0.531) değerleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır. (z=-0.745,sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından örneklemin ön test (1.322±0.404) ve son test (1.321±0.352) değerleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır. (z=-0.514,sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından örneklemin ön test (1.119±0.270) ve son test (1.135±0.265) değerleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır. (z=-1.069,sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından örneklemin ön test (1.582±0.648) ve son test (1.583±0.616) değerleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır. ($z=-0.512, sig.>0.05$).

Siyasi parti tarafdirliginde şiddet ölçeği bakımından örneklemin ön test (1.383±0.324) ve son test (1.390±0.329) değerleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır. ($z=-0.713, sig.>0.05$).

Wilcoxon testi bulgularından görüldüğü üzere ölçek ve alt boyutları ile yapılan ölçümler zaman boyutunda istatistiksel olarak önemli bir tutarsızlık göstermemektedir. Bu durumda geliştirilen ölçek için zaman boyutundaki geçerliliğin sağlandığı söylenebilir.

Ölçeğin nihai yapısındaki alt boyutlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Spearman parametrik olmaya korelasyon matrisinin incelenmesi faydalı olabilir. Korelasyon matrisi tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13 Boyutlar Arası Spearman Korelasyon Matrisi

Boyut	İstatistik	1	2	3	4
1.Bilişsel Boyut	RXY	1.000	0.455*	0.278*	0.301*
	Sig.		0.000	0.000	0.000
2.Duygulanımsal Boyut	RXY		1.000	0.374*	0.364*
	Sig.			0.000	0.000
3.Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	RXY			1.000	0.214*
	Sig.				0.000
4.Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	RXY				1.000
	Sig.				

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı simgeler, RXY: X ve Y gibi iki değişken çifti arasındaki korelasyon katsayısı

Korelasyon matrisi incelendiğinde tüm boyutlar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif korelasyon ilişkileri olduğu görülmektedir ($sig<0.05$). Korelasyon katsayı büyüklükleri incelendiğinde en yakın ilişkiye boyutların Bilişsel ve Duygulanımsal boyutlar olduğu, söz konusu ilişkiyi büyüklük bakımından sırasıyla Duygulanımsal ve Şiddet İçeren Davranışlar boyutu, Duygulanımsal ve Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu, Bilişsel ve Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu, Bilişsel ve Şiddet İçeren Davranışlar boyutu arasındaki ilişkilerin takip ettiği görülür. En zayıf korelasyon ilişkisi ise Şiddet İçeren Davranışlar ile Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutları arasındadır.

Araştırmanın bundan sonraki kısımlarında geliştirilen ölçeğin demografik ve tanımlayıcı özelliklere göre değişip değişmediği test edilmiştir.

Kadın ve erkek öğrenciler arasında siyasi parti tarafdırlığında şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14 Cinsiyete Göre Siyasi Parti Tarafdırlığında Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut/Ölçek	Cinsiyet	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	z	Sig.
Bilişsel Boyut	Kadın	262	1.537	0.583	207.101	-1.113	0.266
	Erkek	142	1.454	0.510	194.011		
Duygulanımsal Boyut	Kadın	262	1.325	0.413	201.906	-0.147	0.883
	Erkek	142	1.315	0.387	203.595		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Kadın	262	1.087	0.224	193.109	-2.869*	0.004
	Erkek	142	1.178	0.330	219.827		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Kadın	262	1.605	0.652	206.952	-1.066	0.287
	Erkek	142	1.541	0.643	194.285		
Siyasi parti tarafdırlığında şiddet ölçeği	Kadın	262	1.388	0.323	205.195	-0.631	0.528
	Erkek	142	1.372	0.328	197.528		

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlı farklılığı simgeler, \bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z:test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından kadın (1.537±0.583) ve erkek (1.454±0.51) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1.113, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından kadın (1.325±0.413) ve erkek (1.315±0.387) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.147, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından kadın (1.087±0.224) ve erkek (1.178±0.33) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark tespit edilmiştir. (z=-2.869, sig.<0.05). Ortalama değerler incelendiğinde farkın erkek öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Bu durumda erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha yüksek Şiddet İçeren Davranışlar boyutunda siyasi tarafdırlık düzeyine sahip oldukları söylenebilir.

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından kadın (1.605±0.652) ve erkek (1.541±0.643) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1.066, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından kadın (1.388 ± 0.323) ve erkek (1.372 ± 0.328) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. ($z=-0.631$, sig.>0.05).

Farklı yaş grubundaki öğrenciler arasında Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15 Yaşa Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Yaş Grubu	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	χ^2	sig.
Bilişsel Boyut	20 Yaşından Küçük	208	1.495	0.537	198.959	0.236	0.889
	20 ile 25 Yaş Arası	149	1.517	0.573	200.466		
	25 Yaş Üzeri	43	1.576	0.630	208.070		
Duygulanımsal Boyut	20 Yaşından Küçük	208	1.344	0.420	204.736	2.813	0.245
	20 ile 25 Yaş Arası	149	1.275	0.357	189.688		
	25 Yaş Üzeri	43	1.400	0.474	217.477		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	20 Yaşından Küçük	208	1.119	0.266	201.507	0.095	0.954
	20 ile 25 Yaş Arası	149	1.120	0.281	200.070		
	25 Yaş Üzeri	43	1.108	0.258	197.116		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	20 Yaşından Küçük	208	1.572	0.628	198.709	2.843	0.241
	20 ile 25 Yaş Arası	149	1.549	0.647	195.198		
	25 Yaş Üzeri	43	1.781	0.743	227.535		
Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği	20 Yaşından Küçük	208	1.383	0.316	200.632	1.663	0.435
	20 ile 25 Yaş Arası	149	1.365	0.314	194.591		
	25 Yaş Üzeri	43	1.466	0.389	220.337		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, χ^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından 20 yaşından küçük (1.495 ± 0.537), 20 ile 25 yaş arasında (1.517 ± 0.573), 25 yaş ve üzeri (1.576 ± 0.63) yaş gruplarında olan öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2=0.236$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından 20 yaşından küçük (1.344 ± 0.42), 20 ile 25 yaş arasında (1.275 ± 0.357), 25 yaş ve üzeri (1.400 ± 0.474) yaş gruplarında olan öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2=2.813$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından 20 yaşından küçük (1.119 ± 0.266), 20 ile 25 yaş arasında (1.120 ± 0.281), 25 yaş ve üzeri (1.108 ± 0.258)

yaş gruplarında olan öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2=0.095$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından 20 yaşından küçük (1.572±0.628), 20 ile 25 yaş arasında (1.549±0.647), 25 yaş ve üzeri (1.781±0.743) yaş gruplarında olan öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2=2.843$, sig.>0.05).

Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği bakımından 20 yaşından küçük (1.383±0.316), 20 ile 25 yaş arasında (1.365±0.314), 25 yaş ve üzeri (1.466±0.389) yaş gruplarında olan öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2=1.663$, sig.>0.05).

Anneleri farklı eğitim seviyelerinde olan öğrenciler arasında Siyasi parti taraflırlığında şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16 Anne Eğitim Durumuna Göre Siyasi Parti Taraflırlığında Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Anne Eğitim	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	χ^2	sig.
Bilişsel Boyut	İlkokul	102	1.475	0.524	186.725	0.319	0.956
	Ortaokul	78	1.526	0.561	194.808		
	Lise	139	1.545	0.611	193.295		
	Üniversite	63	1.500	0.527	191.175		
Duygulanımsal Boyut	İlkokul	102	1.324	0.429	187.446	1.787	0.618
	Ortaokul	78	1.285	0.364	180.872		
	Lise	139	1.360	0.409	199.442		
	Üniversite	63	1.333	0.422	193.698		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	İlkokul	102	1.098	0.248	182.549	6.445	0.092
	Ortaokul	78	1.071	0.200	176.647		
	Lise	139	1.150	0.288	202.561		
	Üniversite	63	1.159	0.334	199.976		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	İlkokul	102	1.524	0.665	179.529	5.772	0.123
	Ortaokul	78	1.535	0.629	184.224		
	Lise	139	1.576	0.628	191.802		
	Üniversite	63	1.753	0.672	219.222		
Siyasi Parti Taraflırlığında Şiddet Ölçeği	İlkokul	102	1.355	0.328	179.417	3.539	0.316
	Ortaokul	78	1.354	0.302	182.115		
	Lise	139	1.408	0.325	199.061		
	Üniversite	63	1.436	0.343	206.000		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, χ^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından anneleri ilkokul (1.475±0.524), ortaokul (1.526±0.561), lise (1.545±0.611), üniversite (1.500±0.527) seviyesinde eğitime sahip öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.956$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından anneleri ilkokul (1.324±0.429), ortaokul (1.285±0.364), lise (1.360±0.409), üniversite (1.333±0.422) seviyesinde eğitime sahip öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.618$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından anneleri ilkokul (1.098±0.248), ortaokul (1.071±0.2), lise (1.150±0.288), üniversite (1.159±0.334) seviyesinde eğitime sahip öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.092$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından anneleri ilkokul (1.524±0.665), ortaokul (1.535±0.629), lise (1.576±0.628), üniversite (1.753±0.672) seviyesinde eğitime sahip öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.123$, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından anneleri ilkokul (1.355±0.328), ortaokul (1.354±0.302), lise (1.408±0.325), üniversite (1.436±0.343) seviyesinde eğitime sahip öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.316$, sig.>0.05).

Babaları farklı eğitim seviyelerinde olan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17 Baba Eğitim Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Baba Eğitim	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	X^2	sig.	Karş.
Bilişsel Boyut	İlkokul	92	1.435	0.492	182.413	1.941	0.585	-
	Ortaokul	77	1.487	0.532	191.039			
	Lise	136	1.551	0.622	195.732			
	Üniversite	81	1.562	0.557	204.685			
Duygulanımsal Boyut	1.İlkokul	92	1.302	0.406	185.592	9.075	0.028*	2< 3 ve 4*
	2.Ortaokul	77	1.226	0.322	166.461			
	3.Lise	136	1.368	0.407	203.504			
	4.Üniversite	81	1.395	0.457	211.389			

Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	İlkokul	92	1.092	0.238	184.734	6.370	0.095	-
	Ortaokul	77	1.070	0.203	177.266			
	Lise	136	1.159	0.308	203.592			
	Üniversite	81	1.134	0.286	201.944			
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	İlkokul	92	1.626	0.718	196.995	4.319	0.229	-
	Ortaokul	77	1.529	0.637	182.779			
	Lise	136	1.528	0.598	185.313			
	Üniversite	81	1.707	0.671	213.469			
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	İlkokul	92	1.364	0.325	184.571	6.322	0.097	-
	Ortaokul	77	1.328	0.300	173.688			
	Lise	136	1.402	0.332	197.813			
	Üniversite	81	1.450	0.324	215.235			

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlı farklılığı simgeler, \bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, X^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel Boyut bakımından babaları ilkokul (1.435±0.492), ortaokul (1.487±0.532), lise (1.551±0.622), üniversite (15.62±0.557) düzeyinde eğitim sahibi öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır ($X^2=1.941$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından babaları ilkokul (1.302±0.406), ortaokul (1.226±0.322), lise (1.368±0.407), üniversite (1.395±0.457) düzeyinde eğitim sahibi öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli fark veya farklar saptanmıştır ($X^2=9.075$, sig.<0.05). Farkın kaynağı olan grup veya grupların tespit edilmesi amacıyla gruplar arasında Mann Whitney U testi ile yapılan karşılaştırma bulguları şu şekildedir; babaları ortaokul seviyesinde bir okuldan mezun olan öğrencilerin duygulanımsal boyuttaki siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyi babaları lise ve üniversite seviyesinde okullardan mezun olan öğrencilere göre daha düşük düzeydedir. Diğer gruplar arasında bu bakımdan önemli bir fark bulunmamaktadır.

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından babaları ilkokul (1.092±0.238), ortaokul (1.070±0.203), lise (1.159±0.308), üniversite (1.134±0.286) düzeyinde eğitim sahibi öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır ($X^2=6.370$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından babaları ilkokul (1.626±0.718), ortaokul (1.529±0.637), lise (1.528±0.598), üniversite (1707±0.671) düzeyinde eğitim sahibi öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır ($X^2=4.319$, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından babaları ilkokul (1.364±0.325), ortaokul (1.328±0.3), lise (1.402±0.332), üniversite (1.450±0.324)

düzeyinde eğitim sahibi öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır ($X^2=6.322$, sig.>0.05).

Ailesinde kendi veya bir başkasının psikolojik tedavi geçmişi olan ve olmayan öğrenciler arasında siyasi parti tarafdırlığında şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18 Psikolojik Tedavi Geçmişine Göre Siyasi Parti Tarafdırlığında Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut/Ölçek	Aile Psikolojik Geçmiş	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	z	sig.
Bilişsel Boyut	Evet	43	1.680	0.658	231.407	-1.848	0.065
	Hayır	359	1.487	0.545	197.918		
Duygulanımsal Boyut	Evet	43	1.386	0.448	216.302	-0.936	0.349
	Hayır	359	1.316	0.399	199.727		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Evet	43	1.105	0.282	192.686	-0.687	0.492
	Hayır	359	1.121	0.269	202.556		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Evet	43	1.890	0.774	245.698	-2.702*	0.007
	Hayır	359	1.548	0.624	196.206		
Siyasi Parti Tarafdırlığında Şiddet Ölçeği	Evet	43	1.515	0.368	243.965	-2.542*	0.011
	Hayır	359	1.368	0.316	196.414		

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlı farklılığı simgeler, \bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z: test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından ailesinde psikolojik tedavi geçmişi olan (1.680 ± 0.658) ve olmayan (1.487 ± 0.545) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. ($z=-1.848$, sig.>0.05.)

Duygulanımsal Boyut bakımından ailesinde psikolojik tedavi geçmişi olan (1.386 ± 0.448) ve olmayan (1.316 ± 0.399) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. ($z=-0.936$, sig.>0.05.)

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından ailesinde psikolojik tedavi geçmişi olan (1.105 ± 0.282) ve olmayan (1.121 ± 0.269) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. ($z=-0.687$, sig.>0.05.)

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından ailesinde psikolojik tedavi geçmişi olan (1.890 ± 0.774) ve olmayan (1.548 ± 0.624) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur. ($z=-2.702$, sig.<0.05.) Ortalamalar incelendiğinde farkın ailesinde kendi veya bir başkasının

psikolojik tedavi geçmişi olan öğrenciler lehine olduğu görülür. Bu durumda ailesinde kendi veya bir başkasının psikolojik tedavi geçmişi olan öğrencilerin böyle bir geçmişi olmayan öğrencilere göre Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutundaki siyasi parti tarafgirliğinin daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından ailesinde psikolojik tedavi geçmişi olan (1.515 ± 0.368) ve olmayan (13.68 ± 0.316) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur. ($z = -2.542$, $sig. < 0.05$.) Ortalamalardan görüldüğü üzere fark ailesinde kendi veya bir başkasının psikolojik tedavi geçmişi olan öğrenciler lehindir. Ailesinde kendi veya bir başkasının psikolojik tedavi geçmişi olan öğrencilerin böyle bir geçmişi olmayan öğrencilere göre siyasi parti tarafgirliğinin daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Kitap okumayan ve farklı sürelerden kitap okuyan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19 Kitap Okuma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Kitap Okuma	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	X^2	sig.
Bilişsel Boyut	Okumuyor	77	1.468	0.548	192.032	3.698	0.448
	1 Saat ve Daha Az	81	1.512	0.545	206.802		
	1 ile 3 Saat Arası	115	1.593	0.623	216.448		
	3 ile 5 Saat Arası	48	1.422	0.506	185.813		
	5 Saatten Fazla	83	1.473	0.517	198.337		
Duygulanımsal Boyut	Okumuyor	77	1.366	0.435	212.773	3.524	0.474
	1 Saat ve Daha Az	81	1.348	0.426	207.296		
	1 ile 3 Saat Arası	115	1.330	0.400	207.865		
	3 ile 5 Saat Arası	48	1.296	0.376	196.781		
	5 Saatten Fazla	83	1.258	0.373	184.163		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Okumuyor	77	1.183	0.345	211.305	1.315	0.859
	1 Saat ve Daha Az	81	1.133	0.294	202.272		
	1 ile 3 Saat Arası	115	1.086	0.194	203.365		
	3 ile 5 Saat Arası	48	1.086	0.211	195.938		
	5 Saatten Fazla	83	1.110	0.280	197.151		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Okumuyor	77	1.545	0.568	201.669	3.493	0.479
	1 Saat ve Daha Az	81	1.545	0.655	195.142		
	1 ile 3 Saat Arası	115	1.576	0.668	200.170		
	3 ile 5 Saat Arası	48	1.759	0.733	230.708		
	5 Saatten Fazla	83	1.559	0.631	197.367		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Okumuyor	77	1.391	0.347	201.571	1.716	0.788
	1 Saat ve Daha Az	81	1.385	0.343	200.599		
	1 ile 3 Saat Arası	115	1.397	0.307	210.774		
	3 ile 5 Saat Arası	48	1.391	0.303	209.031		
	5 Saatten Fazla	83	1.350	0.324	189.976		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, X^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından kitap okumayan (1.468±0.548), haftada 1 saat ve daha az okuyan (1.512±0.545), haftada 1 ile 3 saat arasında okuyan (1.593±0.623), haftada 3 ile 5 saat arasında okuyan (1.422±0.506), haftada 5 saatten fazla okuyan (1.473±0.517) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=3.698$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından kitap okumayan (1.366±0.435), haftada 1 saat ve daha az okuyan (1.348±0.426), haftada 1 ile 3 saat arasında okuyan (1.330±0.4), haftada 3 ile 5 saat arasında okuyan (1.296±0.376), haftada 5 saatten fazla okuyan (1.258±0.373) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=3.524$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından kitap okumayan (1.183±0.345), haftada 1 saat ve daha az okuyan (1.133±0.294), haftada 1 ile 3 saat arasında okuyan (1.086±0.194), haftada 3 ile 5 saat arasında okuyan (1.086±0.211), haftada 5 saatten fazla okuyan (1.110±0.28) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=1.315$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından kitap okumayan (1.545±0.568), haftada 1 saat ve daha az okuyan (1.545±0.655), haftada 1 ile 3 saat arasında okuyan (1.576±0.668), haftada 3 ile 5 saat arasında okuyan (1.759±0.733), haftada 5 saatten fazla okuyan (1.559±0.631) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=3.493$, sig.>0.05).

Siyasi parti taraflılığında şiddet ölçeği bakımından kitap okumayan (1.391±0.347), haftada 1 saat ve daha az okuyan (1.385±0.343), haftada 1 ile 3 saat arasında okuyan (1.397±0.307), haftada 3 ile 5 saat arasında okuyan (1.391±0.303), haftada 5 saatten fazla okuyan (1.350±0.324) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=1.716$, sig.>0.05).

Sosyal medya kullanmayan ve farklı sürelerde kullanan öğrenciler arasında siyasi parti taraflılığında şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20 Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Siyasi Parti Taraflılığında Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Sosyal Medya	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	X^2	sig.

Bilişsel Boyut	Kullanmıyor	54	1.519	0.604	199.741	0.906	0.924
	1 Saat Ve Daha Az	56	1.513	0.569	203.321		
	1 ile 5 Saat Arası	227	1.508	0.562	202.568		
	5 ile 10 Saat Arası	53	1.462	0.503	197.226		
	10 Saat Ve Üzeri	14	1.625	0.553	228.714		
Duygulanımsal Boyut	Kullanmıyor	54	1.344	0.417	207.852	2.221	0.695
	1 Saat Ve Daha Az	56	1.282	0.361	197.411		
	1 ile 5 Saat Arası	227	1.323	0.403	202.927		
	5 ile 10 Saat Arası	53	1.283	0.391	191.311		
	10 Saat Ve Üzeri	14	1.514	0.548	237.643		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	54	1.125	0.280	198.361	0.852	0.931
	1 Saat Ve Daha Az	56	1.152	0.328	209.679		
	1 ile 5 Saat Arası	227	1.104	0.235	200.198		
	5 ile 10 Saat Arası	53	1.146	0.337	207.943		
	10 Saat Ve Üzeri	14	1.107	0.229	206.464		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	54	1.521	0.572	194.611	1.259	0.868
	1 Saat Ve Daha Az	56	1.551	0.586	201.554		
	1 ile 5 Saat Arası	227	1.596	0.666	204.225		
	5 ile 10 Saat Arası	53	1.601	0.752	196.877		
	10 Saat Ve Üzeri	14	1.653	0.500	230.036		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Kullanmıyor	54	1.377	0.341	197.352	1.978	0.740
	1 Saat Ve Daha Az	56	1.375	0.304	202.205		
	1 ile 5 Saat Arası	227	1.383	0.325	202.533		
	5 ile 10 Saat Arası	53	1.373	0.341	197.019		
	10 Saat Ve Üzeri	14	1.475	0.291	243.750		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, X^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından sosyal medya kullanmayan (1.519 ± 0.604), günde 1 saat ve daha az kullanan (1.513 ± 0.569), günde 1 ile 5 saat arasında kullanan (1.508 ± 0.562), günde 5 ile 10 saat arasında kullanan (1.462 ± 0.503), günde 10 saatten fazla süre kullanan (1.625 ± 0.553) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.906$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından sosyal medya kullanmayan (1.344 ± 0.417), günde 1 saat ve daha az kullanan (1.282 ± 0.361), günde 1 ile 5 saat arasında kullanan (1.323 ± 0.403), günde 5 ile 10 saat arasında kullanan (1.283 ± 0.391), günde 10 saatten fazla süre kullanan (1.514 ± 0.548) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=2.221$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından sosyal medya kullanmayan (1.125 ± 0.28), günde 1 saat ve daha az kullanan (1.152 ± 0.328), günde 1 ile 5 saat arasında kullanan (1.104 ± 0.235), günde 5 ile 10 saat arasında kullanan (1.146 ± 0.337),

günde 10 saatten fazla süre kullanan (1.107±0.229) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.852$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından sosyal medya kullanmayan (1.521±0.572), günde 1 saat ve daha az kullanan (1.551±0.586), günde 1 ile 5 saat arasında kullanan (1.596±0.666), günde 5 ile 10 saat arasında kullanan (1.601±0.752), günde 10 saatten fazla süre kullanan (1.653±0.5) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=1.259$, sig.>0.05).

Siyasi parti taraflılığında şiddet ölçeği bakımından sosyal medya kullanmayan (1.377±0.341), günde 1 saat ve daha az kullanan (1.375±0.304), günde 1 ile 5 saat arasında kullanan (1.383±0.325), günde 5 ile 10 saat arasında kullanan (1.373±0.341), günde 10 saatten fazla süre kullanan (1.475±0.291) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır ($X^2=1.978$, sig.>0.05).

Doğum yeri İstanbul ve İstanbul dışı diğer iller olan öğrenciler arasında siyasi parti taraflılığında şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 21'de sunulmuştur.

Tablo 21 Doğum Yerine Göre Siyasi Parti Taraflılığında Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Doğum Yeri	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	Z	sig.
Bilişsel Boyut	İstanbul	204	1.511	0.574	201.566	-0.168	0.867
	Diğer	200	1.505	0.545	203.453		
Duygulanımsal Boyut	İstanbul	204	1.295	0.385	196.667	-1.075	0.283
	Diğer	200	1.349	0.422	208.450		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	İstanbul	204	1.090	0.210	197.936	-1.037	0.300
	Diğer	200	1.148	0.317	207.155		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	İstanbul	204	1.590	0.628	205.032	-0.451	0.652
	Diğer	200	1.574	0.670	199.918		
Siyasi Parti Taraflılığında Şiddet Ölçeği	İstanbul	204	1.372	0.314	199.000	-0.610	0.542
	Diğer	200	1.394	0.334	206.070		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z:test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından doğum yeri İstanbul (1.511±0.574) ve diğer iller olan (1.505±0.545) katılımcılar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.168, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından doğum yeri İstanbul (1.295±0.385) ve diğer iller olan (1.349±0.422) katılımcılar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1.075, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından doğum yeri İstanbul (1.090±0.21) ve diğer iller olan (1.148±0.317) katılımcılar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1.037, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından doğum yeri İstanbul (1.590±0.628) ve diğer iller olan (1.574±0.67) katılımcılar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.451, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından doğum yeri İstanbul (1.372±0.314) ve diğer iller olan (1.394±0.334) katılımcılar arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.610, sig.>0.05).

Daha önce eğitim gördüğü okul türü devlet okulu ve özel okul olan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22 Önceki Okul Türüne Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Okul	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	Z	sig.
Bilişsel Boyut	Devlet	275	1.516	0.561	204.562	-0.536	0.592
	Özel	129	1.490	0.557	198.105		
Duygulanımsal Boyut	Devlet	275	1.318	0.402	201.347	-0.307	0.759
	Özel	129	1.330	0.410	204.957		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Devlet	275	1.102	0.249	196.920	-1.832	0.067
	Özel	129	1.154	0.308	214.395		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Devlet	275	1.555	0.627	198.145	-1.120	0.263
	Özel	129	1.641	0.691	211.783		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Devlet	275	1.373	0.316	199.649	-0.718	0.473
	Özel	129	1.404	0.341	208.578		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z: test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından daha önce devlet (1.516±0.561) ve özel (1.490±0.557) okulda eğitim gören öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.536, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından daha önce devlet (1.318±0.402) ve özel (1.330±0.41) okulda eğitim gören öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.307, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından daha önce devlet (1.102±0.249) ve özel (1.154±0.308) okulda eğitim gören öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1.832, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından daha önce devlet (1.555±0.627) ve özel (1.641±0.691) okulda eğitim gören öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-1120, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından daha önce devlet (1.373±0.316) ve özel (1.404±0.341) okulda eğitim gören öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır. (z=-0.718, sig.>0.05).

Kardeşi olmayan ve farklı sayıda kardeş sahibi olan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23 Kardeş Sayısına Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Kardeş	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	X^2	sig.
Bilişsel Boyut	Yok	10	1.650	0.709	220.550	0.549	0.760
	1-3 Arası	319	1.495	0.546	200.566		
	4 ve Üzeri	75	1.547	0.595	208.320		
Duygulanımsal Boyut	Yok	10	1.280	0.391	186.750	1.384	0.501
	1-3 Arası	319	1.334	0.409	205.817		
	4 ve Üzeri	75	1.277	0.386	190.493		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Yok	10	1.088	0.119	224.800	0.712	0.701
	1-3 Arası	319	1.119	0.271	201.343		
	4 ve Üzeri	75	1.123	0.279	204.447		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Yok	10	1.700	0.772	218.900	0.990	0.609
	1-3 Arası	319	1.591	0.648	204.542		
	4 ve Üzeri	75	1.530	0.639	191.627		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Yok	10	1.429	0.358	218.550	0.522	0.770
	1-3 Arası	319	1.384	0.320	203.721		
	4 ve Üzeri	75	1.369	0.340	195.167		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, X^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından kardeşi olmayan (1.650±0.709), 1 ile 3 kardeşi olan (1.495±0.546), 4 ve üzeri sayıda kardeşi olan (1.547±0.595) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=0.549$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından kardeşi olmayan (1.280±0.391), 1 ile 3 kardeşi olan (1.334±0.409), 4 ve üzeri sayıda kardeşi olan (1.277±0.386) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=1.384$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından kardeşi olmayan (1.088±0.119), 1 ile 3 kardeşi olan (1.119±0.271), 4 ve üzeri sayıda kardeşi olan (1.123±0.279) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=0.712$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından kardeşi olmayan (1.700±0.772), 1 ile 3 kardeşi olan (1.591±0.648), 4 ve üzeri sayıda kardeşi olan (1.530±0.639) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2=0.99$, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından kardeşi olmayan (1.429±0.358), 1 ile 3 kardeşi olan (1.384±0.320), 4 ve üzeri sayıda kardeşi olan (1.369±0.340) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 =0.522$, sig.>0.05).

Anne ve babaları sağ, en az biri ölmüş olan ve boşanmış olan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi bulguları tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24 Anne Babanın Medeni Durumuna ve Hayatta Olup Olmadığına Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Kruskal Wallis H Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Anne/Baba	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	X^2	sig.
Bilişsel Boyut	Sağ	357	1.494	0.555	198.204	3.261	0.196
	Ölü	15	1.533	0.550	210.633		
	Boşanmış	30	1.683	0.609	236.150		
Duygulanımsal Boyut	Sağ	357	1.326	0.410	201.213	1.299	0.522
	Ölü	15	1.227	0.345	177.633		
	Boşanmış	30	1.340	0.368	216.850		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Sağ	357	1.127	0.280	203.336	5.222	0.073
	Ölü	15	1.000	0.000	150.000		
	Boşanmış	30	1.088	0.203	205.400		
Şiddet İçermeyen Davranışlar	Sağ	357	1.566	0.635	198.943	1.700	0.427
	Ölü	15	1.790	0.833	228.667		
	Boşanmış	30	1.710	0.703	218.350		

Boyutu							
Siyasi Parti	Sağ	357	1.378	0.325	199.218		
Tarafgirliğinde	Ölü	15	1.388	0.293	205.900	1.549	0.461
Şiddet Ölçeği	Boşanmış	30	1.455	0.327	226.450		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, X^2 : Ki-Kare test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından anne babası sağ olan (1.494±0.555), anne veya babasından en az birinin ölmüş olduğu (1.533±0.55), anne ve babasının boşanmış olduğu (1.683±0.609) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 = 3.261$, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından anne babası sağ olan (1.326±0.410), anne veya babasından en az birinin ölmüş olduğu (1.227±0.345), anne ve babasının boşanmış olduğu (1.340±0.368) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 = 1.299$, sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından anne babası sağ olan (1.127±0.280), anne veya babasından en az birinin ölmüş olduğu (1.000±0.000), anne ve babasının boşanmış olduğu (1.088±0.203) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 = 5.222$, sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından anne babası sağ olan (1.566±0.635), anne veya babasından en az birinin ölmüş olduğu (1.790±0.833), anne ve babasının boşanmış olduğu (1.710±0.703) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 = 1.700$, sig.>0.05).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından anne babası sağ olan (1.378±0.325), anne veya babasından en az birinin ölmüş olduğu (1.388±0.293), anne ve babasının boşanmış olduğu (1.455±0.327) öğrenciler arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($X^2 = 1549$, sig.>0.05).

Sigara kullanan ve kullanmayan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25 Sigara Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Sigara	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	Z	sig.
Bilişsel Boyut	Kullanmıyor	215	1.457	0.521	193.900	-1.633	0.102

	Kullanıyor	189	1.566	0.596	212.283		
Duygulanımsal Boyut	Kullanmıyor	215	1.294	0.394	194.356	-1.585	0.113
	Kullanıyor	189	1.353	0.414	211.765		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	215	1.087	0.228	191.633	-2.607*	0.009
	Kullanıyor	189	1.155	0.307	214.862		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	215	1.504	0.594	189.888	-2.370*	0.018
	Kullanıyor	189	1.671	0.696	216.847		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Kullanmıyor	215	1.335	0.299	187.053	-2.842*	0.004
	Kullanıyor	189	1.437	0.344	220.071		

*%5 anlamlılık düzeyinde anlamlı farklılığı simgeler, \bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z:test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından sigara kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.457 ± 0.521) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.566 ± 0.596) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -1.633, sig. > 0.05$).

Duygulanımsal boyut bakımından sigara kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.294 ± 0.394) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.353 ± 0.414) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -1.585, sig. > 0.05$).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından sigara kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.087 ± 0.228) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.155 ± 0.307) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır. ($z = -2.607, sig. < 0.05$). Ortalamalar incelendiğinde farkın sigara kullanan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Bu durumda sigara kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre daha yüksek Şiddet İçeren Davranışlar boyutunda siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyinde oldukları söylenebilir.

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından sigara kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.504 ± 0.594) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.671 ± 0.696) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır. ($z = -2.370, sig. < 0.05$). Ortalamalar incelendiğinde farkın sigara kullanan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Bu durumda sigara kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre daha yüksek Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutunda siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyinde oldukları söylenebilir.

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından sigara kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.335 ± 0.299) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.437 ± 0.344) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır. ($z = -$

2.842,sig.<0.05). Ortalamalar incelendiğinde farkın sigara kullanan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Bu durumda sigara kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre daha yüksek siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyinde oldukları söylenebilir.

Alkol kullanan ve kullanmayan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 26'de sunulmuştur.

Tablo 26 Alkol Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Alkol	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	z	sig.
Bilişsel Boyut	Kullanmıyor	294	1.472	0.530	196.554	-1.731	0.083
	Kullanıyor	110	1.605	0.622	218.391		
Duygulanımsal Boyut	Kullanmıyor	294	1.313	0.405	199.233	-0.974	0.330
	Kullanıyor	110	1.345	0.402	211.232		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	294	1.107	0.246	199.454	-1.120	0.263
	Kullanıyor	110	1.151	0.323	210.641		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	294	1.557	0.646	197.310	-1.495	0.135
	Kullanıyor	110	1.651	0.654	216.373		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Kullanmıyor	294	1.362	0.314	195.741	-1.906	0.057
	Kullanıyor	110	1.438	0.344	220.564		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z:test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından alkol kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.472±0.53) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.605±0.622) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. (z=-1.731, sig.>0.05).

Duygulanımsal boyut bakımından alkol kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.313±0.405) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.345±0.402) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. (z=-0.974,sig.>0.05).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından alkol kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.107±0.246) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.151±0.323) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. (z=-1.120,sig.>0.05).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından alkol kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.557 ± 0.646) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.651 ± 0.654) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -1.495, sig. > 0.05$).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından alkol kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.362 ± 0.314) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.438 ± 0.344) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -1.906, sig. > 0.05$).

Madde kullanan ve kullanmayan öğrenciler arasında siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği ve boyutları bakımından farkları incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi bulguları tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27 Madde Kullanma Durumuna Göre Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Bakımından Farkları Sınayan Mann Whitney U Testi Bulguları

Boyut / Ölçek	Madde	N	\bar{X}	S.S	\bar{r}	z	sig.
Bilişsel Boyut	Kullanmıyor	392	1.502	0.552	201.736	-0.778	0.437
	Kullanıyor	12	1.708	0.767	227.458		
Duygulanımsal Boyut	Kullanmıyor	392	1.318	0.401	201.852	-0.676	0.499
	Kullanıyor	12	1.450	0.505	223.667		
Şiddet İçeren Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	392	1.116	0.264	201.860	-0.823	0.410
	Kullanıyor	12	1.219	0.417	223.417		
Şiddet İçermeyen Davranışlar Boyutu	Kullanmıyor	392	1.587	0.652	202.849	-0.352	0.725
	Kullanıyor	12	1.440	0.504	191.083		
Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği	Kullanmıyor	392	1.381	0.321	202.057	-0.436	0.663
	Kullanıyor	12	1.454	0.431	216.958		

\bar{X} : Ortalama S.S: Standart Sapma, \bar{r} : Sıra Ortalaması, z: test istatistiği

Bilişsel boyut bakımından madde kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.502 ± 0.552) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.708 ± 0.767) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -0.778, sig. > 0.05$).

Duygulanımsal boyut bakımından madde kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.318 ± 0.401) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.450 ± 0.505) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -0.676, sig. > 0.05$).

Şiddet İçeren Davranışlar boyutu bakımından madde kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.116 ± 0.264) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.219 ± 0.417) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -0.823, sig. > 0.05$).

Şiddet İçermeyen Davranışlar boyutu bakımından madde kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.587 ± 0.652) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.440 ± 0.504) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. ($z = -0.352, sig. > 0.05$).

Siyasi parti tarafgirliğinde şiddet ölçeği bakımından madde kullanmadığını ifade eden öğrenciler (1.381 ± 0.321) ve kullandığını ifade eden öğrenciler (1.454 ± 0.431) arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($z = -0.436, sig. > 0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, ölçek geliştirme adımları dikkate alınarak Siyasi Parti Tarafgirliğinde Şiddet Ölçeği'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Siyasi parti tarafgirliğinde şiddete yönelik tutum konusunda geçerliliği ve güvenilirliği olan bir tutum ölçeği geliştirmeyi amaçlayan çalışmada, 24 maddelik 4 boyuttan oluşan siyasi partilere yönelik tutumları ölçen güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı elde edilmiştir. 1. Faktördeki maddeler tutumun 'bilişsel boyutunu', 2. Faktördeki maddeler tutumun 'duygulanımsal boyutunu', 3. Faktördeki maddeler tutumun davranışsal boyutta birinci alt boyut olan 'şiddet içeren davranışlar boyutunu', 4. Faktördeki maddeler ise tutumun davranışsal boyutta ikinci alt boyut olan 'şiddet içermeyen davranışlar boyutunu' oluşturmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipi olup 'Kesinlikle Katılmıyorum'(1), 'Katılmıyorum'(2), 'Bazen'(3), 'Katılıyorum'(4) ve 'Tamamen Katılıyorum'(5) seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120 olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre ölçekten alınan puanlar yükseldikçe siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyi de artış göstermektedir.

İlk olarak 390 kişiyle yapılan pilot çalışmada KMO istatistiğinin (0.867) ölçek maddelerinin örnekleme yeterliliği koşulunu yüksek düzeyde karşıladığı (KMO>0.80), Bartlett küresellik testi istatistiğinin (sig. 0.00) ise anlamlılık değerinin ölçek maddeleri ile yeterli ilişki düzeyinde olduğu (sig.<0.05) ortaya çıkmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonrasında ölçek içerisinde yer alan bütün maddelerin faktör yükleri 0.5 'in üzerindedir. Ölçek dört boyutuyla birlikte yaklaşık %59 varyans açıklayıcılığına sahiptir. Ölçek varyansının %50'den fazlasının açıklanabildiği görülmektedir. Bu durum ölçeğin ölçme gücü için olumlu ve gerekli bir bulgudur. Açıklayıcı faktör analizi sonrası uygulanan Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı bilişsel boyut için 0.775, duygulanımsal boyut için 0.724, şiddet içeren davranışlar boyutu için 0.892 ve şiddet içermeyen davranışlar boyutu için 0.922 olarak bulunmuştur.

Nihai çalışmaya geçildiğinde ise 404 kişiyle gerçekleştirilen çalışmanın doğrulayıcı faktör analizine bakıldığında ölçeğin %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir modele sahip olduğu görülmektedir. ($X^2(236)=487.787$, sig.<0.05). Model uyum indeksleri ölçeğin kabul edilebilir model uyumuna sahip olduğunu göstermektedir. Güvenirlik için Cronbach's alpha güvenirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda güvenirlik katsayısı 0.815 olarak bulunmuştur. Diğer bir analiz ise test- tekrar test yöntemidir. İki hafta arayla uygulanan ön test ve son test arasında da tutarlılık görülmüştür. Örneklem, doğrulayıcı faktör analizi ve Cronbach's alpha güvenirlik analizi ve test- tekrar test

yöntemi bulguları ile yapısal olarak geçerli ve yüksek derecede güvenilir bir ölçme aracına işaret etmektedir.

Taşmektepligil ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilen 13 maddelik 2 boyutlu bir yapıdan oluşan futbol taraftarı fanatiklik ölçeğinin güvenilirlik analizleri sonucunda güvenilirlik katsayısı (0.875) çalışmanın yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğunu göstermiştir. KMO testi (0,891) ise faktörleşmeye uygun bir yapı gösterdiğine işaret etmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonunda uyum indeksleri RMSEA değerinin iyi uyum gösterdiğini, GFI ve AGFI değerlerinin iyi, CFI ve NFI değerlerinin ise kabul edilebilir düzeyde olduğunu ve geliştirilmek istenen bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir.²⁰³ Adıbelli ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen üniversite öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını ölçmek isteyen çalışma 373 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçek toplamda 52 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Çalışmanın KMO katsayısının 0.88 olduğu, Bartlett testine dayalı ki-kare değerinin yüksek düzeyde ($p < 0.001$) olduğu görülmüştür. Toplam varyansın %41'ini açıklayan ölçeğin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Yapılan test tekrar test sonuçlarına göre de ölçeğin tutarlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin kapsam geçerliliği ve iç tutarlılığı sonuçlarının kabul edilebilir düzeyde olduğu ve bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilmiştir.²⁰⁴ Çetin (2011) ergenler için şiddete yönelik tutum ölçeği geliştirmiştir. 583 kişiyle yapılan çalışmada oluşturulan ölçek 10 maddeden ve tek bir boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin toplam varyansı %43 olarak hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğe ilişkin verilen uyum indeksi değerleri, söz konusu ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir ve kabul edilebilir düzeydedir. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Bu da ölçeğin güvenilirliğine işaret etmektedir.²⁰⁵ Haskan ve arkadaşları (2012) şiddet eğilimi ölçeğini geliştirmişlerdir. Çalışma 218 ve 140 lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Ölçek 20 maddeden ve 4 boyuttan oluşmaktadır. Bu çalışmada faktör analizi yapılarak KMO katsayısı .898 bulunmuş ve Barlett testi anlamlı çıkmıştır. Ölçeğin faktör varyansı .45 ile .68 arasında değişmektedir. Ölçekte toplam varyansın %55.45'i açıklanmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur. Bunun dışında test tekrar test yöntemi uygulanarak da güvenilirlik test edilmiştir. Üç hafta sonra 140 öğrenciye uygulanan ölçekte test-tekrar test güvenilirlik katsayısı $r_{XX} = .83$ olarak bulunmuştur. Elde edilen verilere göre

²⁰³ Mehmet Yalçın Taşmektepligil, vd., "Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği", *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 2015, Cilt:6/1, 41-49, s.47, DOI No: 10.17155/spd.73408.

²⁰⁴ Derya Adıbelli, vd., "Üniversite Öğrencilerinde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2018, Cilt:19/2, 202-209, s. 206, doi: 10.5455/apd.274483.

²⁰⁵ Hicran Çetin, "Ergenler İçin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *İlköğretim Online*, 2011, Cilt:10/1, 68-79, s.77.

ölçeğin orta öğretim öğrencilerinin şiddet eğilimlerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilmiştir.²⁰⁶ Yıldız (2017) 19 madde ve 4 boyuttan oluşan evlilik olgunluğu ölçeği geliştirmiştir. Çalışma 623 kişi üzerinde uygulanmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0.893 olarak belirtilmiş, Bartlett küresellik testi sonucu ($p=0.000<0.05$) ise anlamlı bulunmuştur. Açıklanan toplam varyans % 60.91'dir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksleri $\chi^2=195.51$ ($sd=133$, $p=0.000$), $\chi^2/sd= 1.47$, RMSEA= 0.03, NFI= 0.98, CFI= 0.98, IFI= 0.92, RFI= 0.93, SRMR= 0.03, GFI=0.97, AGFI= 0.93 olarak bulunmuştur. Faktör analizi dışında geçerliği ölçmek için ölçüt bağıntılı geçerlik analizi yapılmıştır. Ve bunun sonunda Evlilik Olgunluk Ölçeğiyle, İnönü Evlilik Tutum Ölçeği arasında anlamlı bir ilişki ($r=0.72$, $p=0.000<0.05$) bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.90 olarak belirtilmiştir. Altı hafta arayla test tekrar test uygulanmış ve iki uygulamanın korelasyonu ($r=0.70$, $p=0.000<0.05$) anlamlı bulunmuştur. Veriler ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.²⁰⁷ Özyürek ve Kurnaz (2019) tarafından aile içi şiddet farkındalığı ölçeği geliştirilmiştir. Çalışmada açıklayıcı faktör analizi için 245, doğrulayıcı faktör analizi için 285, ölçüte dayalı geçerlilik için ise 170 kişiden veri toplanmıştır. Ölçek 20 madde ve 4 boyuttan oluşmaktadır. İlk çalışmada KMO testiyle maddelerin analize uygunluğu araştırılmıştır. KMO değeri 0.82 olarak bulunmuş, Bartlett'in Küresellik Testi ise anlamlı çıkmıştır ($\chi^2=3587.54$, $df=820$, $p<.001$). Açıklayıcı faktör analizi sonrasında toplam varyans %48.16 olarak bulunmuştur. 285 kişiyle yapılan ikinci çalışmada ise doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksleri $\chi^2=302.51$ ($sd=164$, $p<.001$), (χ^2/sd)=1.84, RMSEA=0.05, RMR=0.02, SRMR=0.06, GFI=0.90, CFI=0.92 ve AGFI=0.87 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik için de Aile İçi Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği baz alınarak üçüncü bir analiz yapılmış ve bunun sonucunda geliştirilen ölçeğin başka çalışmalar ile de geçerli sonuçlar elde edebileceği görülmüştür. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar dahilinde bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilmiştir.²⁰⁸

Çalışmanın alt problemlerine bakıldığı zaman cinsiyet faktörünün boyutlar arasında herhangi bir fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Çalışmada nihai örneklem içerisinde 262 kadın, 142 erkek öğrenci yer almaktadır. Çalışma sonunda bilişsel, duygulanımsal ve şiddet içermeyen davranışlar boyutunda kadın ve erkek öğrenciler için anlamlı bir fark bulunmazken şiddet içeren davranışlar boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu fark erkek öğrenciler lehinedir ve bu durum erkek öğrencilerin

²⁰⁶ Özlem Haskan, İbrahim Yıldırım, "Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin Geliştirilmesi", *Eğitim ve Bilim*, 2012, Cilt:37/163, 165-177, s. 172-174.

²⁰⁷ Muhammed Yıldız, "Evlilik Olgunluk Ölçeğinin Geliştirilmesi", *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2017, Cilt:1/1, 24-34, s.27-30.

²⁰⁸ Özyürek, Kurnaz, *a.g.e.*, s.238,240,241,244,245.

şiddet içeren davranışlara kadın öğrencilerden daha yatkın olduklarını ve bu boyut içerisinde kadın öğrencilere göre daha yüksek siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyine sahip olduklarını göstermiştir. Erkeklerde bulunan testosteron hormonunun yüksek düzeyde varlığı şiddet içeren davranışlara sebebiyet vermektedir. Ancak kadınlarda bulunan östrojen hormonunun böyle bir etkisi yoktur.²⁰⁹ Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeği uyarlama çalışmasında erkeklerin kadınlara oranla şiddet türlerini kullanma düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.²¹⁰ Üniversite öğrencilerinin şiddet kabul düzeylerinin incelendiği bir çalışmada ise erkek öğrencilerin şiddeti kabul etme oranları açısından kadın öğrencilerle karşılaştırıldığında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.²¹¹ Şiddet eğilimi ölçeğinin geliştirildiği başka bir çalışmada ise erkek ve kadın öğrenciler arasındaki şiddet eğilimi puan ortalamaları arasında fark bulunmuş ve bu fark erkek öğrencilerin şiddete daha eğilimli olduğu sonucunu ortaya koymuştur.²¹²

Çalışmanın diğer bir alt problemi olan yaş faktörü incelendiğinde ise yaş grupları üç şekilde incelenmiştir; 20 yaşından küçükler (18-20 yaş arası), 20-25 yaş aralığındakiler ve 25 yaş üstündekiler. Çalışmada 20 yaşından küçük 208 öğrenci, 20-25 yaş aralığında 149 öğrenci ve 25 yaş üstünde 43 öğrenci yer almaktadır. Boyutlar arasında yaş grubuna göre farklılık olup olmadığına bakılmış ancak herhangi bir boyut üzerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çatışma ve şiddete ilişkin farkındalığı araştıran bir çalışmada yaş grubu 18-20, 21-25 ve 26 ve üstü şeklinde ayrılmıştır. Araştırma sonunda çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri açısından 18-20 ve 21-25 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 21-25 yaş grubundaki katılımcıların çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri 18-20 yaş grubuna göre daha yüksek bulunmuştur.²¹³

Çalışmada anne-baba eğitim düzeylerinin boyutlar arasında herhangi bir farklılığa yol açıp açmadığı incelenmiştir. Eğitim seviyesi ilkököl, ortaokul, lise ve üniversite şeklinde belirtilmiştir. Çalışmada anne eğitim durumuna göre boyutlar arasında herhangi bir farklılık saptanamamıştır. Baba eğitim durumuna göre bilişsel, şiddet içeren ve şiddet içermeyen davranışlar boyutlarında anlamlı bir farklılık yokken duygulanımsal boyutta anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre babaları ortaokul eğitimine sahip olan öğrencilerin, babaları lise ve üniversite eğitimine sahip olan öğrencilere göre siyasi parti

²⁰⁹ Özdemir, *a.g.e.*, s.1306

²¹⁰ Koray Süler, vd., "Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirliği", *Journal of European Education*, 2016, Cilt:6/3, 1-8, s.6.

²¹¹ Aynur Karabacak, Semanur Kodan Çetinkaya, "Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Kabul Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2015, Cilt:1/1, 13-21, s.16

²¹² Haskan, Yıldırım, *a.g.e.*, s.173.

²¹³ Nurten Sargin, "Öğretmen Adaylarının Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2010, Cilt:16/4, 601-616, s.612-613.

tarafgirliğinde şiddet düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Babaların eğitim düzeyi arttıkça saldırgan tutumların çocuklarına yansiyabileceği ve böylece çocukların bu tutumları öğrenebilecekleri ifade edilmiştir.²¹⁴ Öğretmenlerin çeşitli değişkenlere göre demokratik tutumlarını inceleyen bir çalışmada anne ve baba eğitim düzeyleri ile demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi dikkate alındığında ortaokul düzeyinde eğitim gören babaya sahip öğretmenlerin ilkökul eğitimi görmüş babaya sahip olan öğretmenlere göre demokratik tutum düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Anne eğitim düzeyine bakıldığında ise ortaokul mezunu anneye sahip olan öğretmenlerin ilkökul mezunu anneye sahip olanlara göre ve lisans eğitimi gören anneye sahip olan öğretmenlerin ilkökul ve ortaokul mezunu anneye sahip olan öğretmenlere göre demokratik tutum düzeyleri yüksek bulunmuştur.²¹⁵ Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile demografik özelliklerini inceleyen başka bir çalışmada ise anne ve baba eğitim düzeyinin demokratik tutumlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı ve farklılaşmaya sebebiyet vermediği bulunmuştur.²¹⁶

Çalışmanın bir başka problemi de kişinin ailesinde ya da kendisinde herhangi bir psikolojik tedavi geçmişinin olup olmamasına göre boyutlar arasında farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Bilişsel, duygulanımsal ve şiddet içeren davranışlar boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamışken, şiddet içermeyen davranışlar boyutunda ailesinde ya da kendisinde psikolojik tedavi geçmişi olan ve olmayan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre ailesinde ya da kendisinde psikolojik tedavi geçmişi olan öğrenciler, psikolojik tedavi geçmişi olmayan öğrencilere göre, şiddet içermeyen davranışlar alt boyutunda siyasi parti tarafgirliğinde yüksek şiddet düzeyine sahiptir. Ölçeğin genel yapısına baktığımız zaman da bu farklılık görülmektedir. Yapılan bir çalışmada psikolojik destek alan kişilerin sosyal ortamlarda bazen damgalandıkları ve bu sebeple de içlerinde ifade edemedikleri duyguların bulunduğunu, bunun da saldırganlık noktasında kendisini gösterdiği belirtilmiştir.²¹⁷

Diğer bir alt problem olan kitap okuma alışkanlıkları incelenmiştir. Kitap okuma alışkanlığı beş seviyeye göre düzenlenmiştir. Buna göre hiç kitap okumayanlar, 1 saatten az okuyanlar, 1-3 saat aralığında okuyanlar, 3-5 saat aralığında okuyanlar ve 5

²¹⁴ Zeynep Karataş, vd., "Beliren Yetişkinlikte Saldırganlık: Kişisel ve Ailesel Risk Faktörleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt:15/1, 61-85, s.74, DOI: 10.17860/mersinefd.516925.

²¹⁵ Murat Tekin, vd., "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Çeşitli Değişkenlere Göre Demokratik Tutum Düzeylerinin İncelenmesi", *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2009, Cilt:3/3, 204-212, s.210-211.

²¹⁶ Fatma Yaşar Ekici, "Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2014, Cilt:9/11, 593-602, s.599.

²¹⁷ Karataş, *a.g.e.*, s.73.

saatten fazla okuyanlar olmak üzere belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda kitap okuma düzeyinin herhangi bir boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediği ve siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyini etkilemediği görülmüştür.

Alt problemlerden diğeri de sosyal medya kullanım durumudur. Kullanmayanlar, 1 saatten az kullananlar, 1-5 saat aralığında kullananlar, 5-10 saat aralığında kullananlar ve 10 saat ve üzeri kullananlar olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda sosyal medya kullanma durumunun herhangi bir boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediği ve siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyini etkilemediği görülmüştür.

Çalışmanın diğeri bir alt problemi ise doğum yerinin kişilerin siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeylerinde herhangi bir farklılık yaratıp yaratmadığıdır. Doğum yeri İstanbul ve diğeri iller olmak üzere iki seçenek olarak baz alınmıştır. Yapılan çalışmada doğum yerinin istatistiksel olarak siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyine anlamlı herhangi bir fark yaratmadığı görülmüştür.

Diğeri bir alt problem, daha önce eğitim görülen kurumun siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyine etkisinin olup olmadığıdır. Çalışmaya katılan öğrencilerden 275'i devlet okulunda 129'u ise özel okulda eğitim gördüğünü belirtmiştir. Yapılan çalışma sonucunda daha önce eğitim görülen kurumun siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyine etki etmediği görülmüştür.

Bir diğeri alt problem ise kardeş sayısının siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyinde boyutlar arası farklılığa sebep olup olmadığıdır. Kardeş sayısı; yok, 1-3 arası, 4 ve üzeri şeklinde belirtilmiştir. Yapılan analizler sonucu sahip olunan kardeş sayısının siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyine etki etmediği ve boyutlar arası anlamlı bir farka sebep olmadığı görülmüştür.

Diğeri bir alt problem ebeveynlerin medeni durumlarına ve hayatta olup olmadıklarına göre boyutların farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Ebeveynleri boşanmış olan, ebeveynlerinden en az biri ölmüş olan ve ebeveynleri sağ olan öğrencilerle yapılan çalışmada boyutlar arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Bir diğeri alt problem sigara kullanım durumunun siyasi parti taraflırlığında şiddet düzeyine etkisini ve boyutlar arası farklılığa neden olup olmadığını incelemektir. Yapılan çalışma sonucunda sigara kullanım durumunun bilişsel ve duygulanımsal boyutta anlamlı herhangi bir farklılığa sebep olmadığı ancak şiddet içeren ve şiddet içermeyen davranışlar alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılığa sebep olduğu bulunmuştur. Buna göre sigara kullanan öğrenciler kullanmayan öğrencilere

göre şiddet içeren ve şiddet içermeyen davranışlar boyutunda siyasi parti tarafgirliğinde daha yüksek şiddet düzeyine sahiptirler. Kişiler öfke, korku gibi durumlarla başa çıkabilmek adına sigara kullanmaktadırlar. Sigara bağımlısı olan kişiler sigara içmedikleri zaman agresyon ve kaygı içinde olurlar.²¹⁸ Nikotin yoksunluğu sırasında öfke, anksiyete, huzursuzluk gibi belirtiler ortaya çıkmaktadır.²¹⁹ Yapılan bir araştırma sonucunda sigara kullanan kişilerde hem şiddete uğrama düzeyleri hem de şiddet uygulama düzeyleri yüksek bulunmuştur.²²⁰

Çalışmanın diğer problemi ise alkol ve madde kullanımlarının siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeylerinde farklılığa sebep olup olmadığıdır. Çalışmada 294 öğrenci alkol kullanmadığını, 110 öğrenci ise alkol kullandığını, 392 öğrenci madde kullanmadığını, 12 öğrenci ise madde kullandığını belirtmiştir. Yapılan analizler sonrasında alkol kullanımının da madde kullanımının da boyutlar arası farklılık üzerine ya da siyasi parti tarafgirliğinde şiddet düzeyine herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

ÖNERİLER

- Yapılan çalışmada üniversite öğrencileri baz alınmıştır. Farklı örneklem grubu kullanılarak ölçek geliştirme çalışması tekrarlanabilir.
- Yapılan çalışmada üniversite eğitimi alan kişiler çalışmaya katılım sağlamıştır. Farklı mezuniyet düzeylerine sahip bireyler ile ölçek geliştirme çalışması tekrar edilebilir.
- Yapılan çalışmada sigara içmenin, erkek olmanın, psikolojik tedavi geçmişine sahip olmanın ve baba eğitim durumunun şiddet noktasında bir faktör olduğu bulunmuştur. Bununla ilgili daha geniş bir çalışma yapılabilir.

²¹⁸ Serdal Işıktaş, vd., "Sigara İçen ve İçmeyen Bireylerin Stresle Başa Çıkma Tutumları Açısından Karşılaştırılması", *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2019, Cilt:1/2, 102-107, s.103.

²¹⁹ Mehmet Akif Ersoy, "Psikiyatri ve Bağımlılık Tedavisi Servislerinde Sigara Yasağı", *Düşünen Adam*, 2001, Cilt: 14/1, 4-9, s.6.

²²⁰ Ebru Turhan, vd., "Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı, Şiddet ve Bazı Psikolojik Özellikler", *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 2011, Cilt:9/1, 33-44, s.38.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKGÜL Aziz., ÇEVİK Osman., İstatistiksel Analiz Teknikleri, Emek Ofset, Ankara, 2003.
- DEVELLIS Robert F., Scale Development Theory and Applications, Nobel Yayınları, 2017.
- DONKELAAR M.M.J. van, Genetic and Neurobiological Mechanisms Underlying Aggression Subtypes, Radboud University, Nijmegen, 2018.
- FROMM Eric, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri: Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Bir İnceleme, Say Yayınları, İstanbul, 2016.
- HAKLI Salih Zeki, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018.
- KATAGÖZ Yalçın, Spss ve Amos Uygulamaları İstatistiksel Analizler, Nobel Yayınevi, Ankara, 2016.
- MARHAMAR A., KURNIAWATI F., MANGUNSONG F.M., Teachers' Attitude and Instructional Support for Students with Special Educational Needs in Inclusive Primary Schools, Taylor & Francis Group, London, 2018.
- ÖZDAMAR Kazım, Ölçek ve Test Geliştirme, Nisan Yayın Evi, Eskişehir, 2016.
- TABACHNIK Barbara G., FIDELL Linda S., Using Multivariate Statistics, Pearson, Boston, 2013.

MAKALELER

- ABDALLA Renata Rigacci, MASSARO Luciana, MIGUEL André de Queiroz Constantino, LARANJEIRA Ronaldo, MADRUGA Raul Caetanoc, Clarice S., Association between Drug Use and Urban Violence: Data from the II Brazilian National Alcohol and Drugs Survey (BNADS), Addictive Behaviors Reports, 2018, Cilt:7, 8-13.
- AÇIKGÖZ Bilgehan, AÇIKGÖZ Banu, KARAKOYUN Ali Rıza, ASLAN YÜKSEL Nehir, AKCA Fatih, DEMİR AKCA Ayşe Semra, AYOĞLU Ferruh Niyazi, Tıp Fakültesi 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinde Flört Şiddetinin Değerlendirilmesi, Konuralp Tıp Dergisi, 2018, Cilt:10/2, 168-174.

ADIBELLİ Derya, SAÇAN Selvinaz, TÜRKOĞLU Nihan, Üniversite Öğrencilerinde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2018, Cilt:19/2, 202-209.

AHN Jiseon, BACK Ki-Joon, The Structural Effects of Affective and Cognitive Elaboration in Formation of Customer–Brand Relationship, The Service Industries Journal, 2020, Cilt:40/3–4, 226–242.

AKBULUT KADIOĞLU Cansel, Atama Bekleyen Öğretmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumları Üzerine Nitel Bir Çalışma, Harran Education Journal, 2018, Cilt:3/1, 1-23.

AKIN Mahmut Hakkı, Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik -Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma, Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2009, Cilt:22, 153-183.

ALBARRACIN Dolores, LOHMANN Sophie, SUNDERRAJAN Aashna, CHAN Man-Pul Sally, The Psychology of Attitudes, Motivation, and Persuasion. In Albarracin & Johnson (Eds.), Handbook of Attitudes, 2018, 1-105.

ANDERMAN Eric M., ESEPLAGE Dorothy L., REDDY Linda A., MCMAHON Susan D., MARTINEZ Andrew, LANE Kathleen Lynne, REYNOLDS Cecil, PAUL Narmada, Teachers' Reactions to Experiences of Violence: an Attributional Analysis, Social Psychology Education, 2018, Cilt:21, 621–653.

ANDERSON Joel R., The Moderating Role of Socially Desirable Responding in Implicit–Explicit Attitudes Toward Asylum Seekers, International Journal of Psychology, 2019 Cilt:54/1, 1–7.

ANWAR Sameen, KHAN Soulat, ZAHEER Sadaf, The Impact of Psychological Distress and Self-criticism on Aggression with Moderating Role of Loneliness in University Students, Foundation University Journal of Psychology, 2019, Cilt:3/2,163-180.

APPELBAUM Paul S., In Search of a New Paradigm for Research on Violence and Schizophrenia, Am J Psychiatry, 2019, Cilt:176/9, 677–679.

ARĞIN Emrah, İnternet Reklamlarına Karşı Tutumun Belirleyicileri: Otomobil Reklamları Örneği, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Cilt:1/1, 147-165.

ASLAN Abdullah Mücahit, İNCEMAN KARA Fatma, KAYIR Mustafa, KAN Adnan, Psikolojik Danışma Yardımı Vermeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi, Turkish Studies Social Sciences, 2018, Cilt:13/27, 107-122.

ASLANM. Mert, ERBAY Muhammet, Türkiye’de 2000 Yılı Sonrasında Siyasal Partilerin İletişim Politikalarında Dini Söylemin Rolü, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018, Cilt:20, 343-357.

ATAÇ Ömer, SADIK Reşat, TEZCAN KARDAŞ Nurgül, Gençlik Merkezleri Faaliyetlerine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Cilt:1, 92 – 97.

ATLAM HAVAÇELİĞİ Demet, KAYLI ŞAŞMAN Derya, Bağımlılıkta Riskli Bir Durum: Suç Davranışı, Yüncü Z, 2019, Cilt:1, 11-17.

AYAN Sezer, Şiddet ve Tarafgirlik, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2006, Cilt:7/2, 191-209.

AYYILDIZ DURHAN Tebessüm, Dansa Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 2019, Cilt:11/18, 678-692.

BİNGÖL Orhan, Siyasal Kayıtsızlık: Apati, Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, Cilt:5/9, 44-51.

BOERS Elroy, ZEBREGS Simon, HENDRIKS Hanneke, PUTTE Bas Van Den, Is It More Feeling or Thinking? The Influence of Affective and Cognitive Attitude on Adolescents’ Intention to Engage in Binge Drinking, Journal of Health Communication, 2018, Cilt:23, 430–434.

BONEFELD Meike, DICKHAUSER Oliver, (Biased) Grading of Students’ Performance: Students’ Names, Performance Level, and Implicit Attitudes, Frontiers in Psychology, 2018, Cilt:9/481, 1-13.

BOS Linda, SHEETS Penelope, BOOMGAARDEN Hajo G., The Role of Implicit Attitudes in Populist Radical-Right Support, Political Psychology, 2018, Cilt:39/1, 69-87.

BREUER Johannes, ELSON Malte, Frustration–Aggression Theory, John Wiley & Sons Ltd., Germany, 2017, 1-12.

CARRUTHERS Peter, Implicit versus Explicit Attitudes: Differing Manifestations of the Same Representational Structures?, Review Phiosophy Psychiatry, 2018, Cilt:9, 51–72.

CHAN Heng Choon (Oliver), WONG Rebecca W.Y., Childhood and Adolescent Animal Cruelty and Subsequent Interpersonal Violence in Adulthood: Are View of the Literature, Aggression and Violent Behavior, 2019, Cilt:48, 83–93.

CHEVANCE Guillaume, Do Implicit Attitudes Toward Physical Activity and Sedentary Behavior Prospectively Predict Objective Physical Activity among Persons with Obesity?, *Journal of Behavioral Medicine*, 2018, Cilt:41, 31–42.

CHISTIYAKOV Dimitry A., CHEKHONIN Vladimir P., Early-life Adversity-Induced Long-term Epigenetic Programming Associated with Early Onset of Chronic Physical Aggression: Studies in Humans and Animals, *The World Journal of Biological Psychiatry*, 2019, Cilt:20/4, 258–277.

COCCARO Emil F., CREMERS Henk, FANNING Jennifer, NOSAL Eryka, LEE Royce, KEEDY Sarah, JACOBSON Kristen C., Reduced Frontal Grey Matter, Life History of Aggression, and Underlying Genetic Influence, *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 2018, 126–134.

CONSTRERAS Lourdes, NAVARRETEB Claudio Bustos, LOZANO M. Carmen Cano, Child-to-Parent Violence Questionnaire (CPV-Q): Validation Among Spanish Adolescents, *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 2019, Cilt:19, 67-74.

CORNER Emily, GILL Paul, SCHOUTEN Ronald, FARNHAM Frank, Mental Disorders, Personality Traits, and Grievance-Fueled Targeted Violence: The Evidence Base and Implications for Research and Practice, *Journal of Personality Assessment*, 2018, Cilt:100/5, 459–470.

ÇAPCIOĞLU İhsan, AKIN Mehmet, Radikalleşmenin ve Şiddet Yönelimli Davranışların Önlenmesinde Evrensel Değerlerin Rolü, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2018, Cilt:7/4, 3103-3111.

ÇETİN Barış, Sınıf Öğretmeni Adaylarının Hayat Bilgisi Öğretimi Dersine Yönelik Tutumları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:19/1, 640-651.

ÇETİN Hicran, Ergenler İçin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *İlköğretim Online*, 2011, Cilt:10/1, 68-79.

ÇETİNKAYA Sevda, HATAY UÇAR Filiz, İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2019, Cilt:27/1, 25-35.

DEMİREL Nevruz, ÜNİŞEN Ali, Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, Cilt:17/67, 997-1013.

DENSON Thomas F., BLUNDELL Kate A., SCHOFIELD Timothy P., SCHIRA Mark M., KRAMER Ulrike M., The Neural Correlates of Alcohol-Related Aggression, Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience, 2018, Cilt:18, 203–215.

DEVEBAKAN Nevzat, Sağlık Kurumlarında İşyeri Şiddeti ve Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde Beyaz Kod Başvurularının Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2018, Cilt:23/2, 383-399.

DIM Emeka Eugene, IDEMUDIA Patience Elabor, Prevalence and Predictors of Psychological Violence Against Male Victims in Intimate Relationships in Canada, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 2018, Cilt:27/8, 846-866.

DOĞANAY Gülmelek, Siyaset Alanını Arındırma: Hannah Arendt'i Yeniden Düşünmek, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018, Cilt:20/2, 211-231.

DONKELAAR Marjolein M. J. van, HOOGMAN Martine, PAPPA Irene, TIEMEIER Henning, BUITELAAR Jan K., FRANKE Barbara, BRALTEN Janita, Pleiotropic Contribution of MECOM and AVPR1A to Aggression and Subcortical Brain Volumes, Frontiers in Behavioral Neuroscience, 2018, Cilt:12/61, 1-9.

EPSOYLU Hicran, NEHİR Sevgi, Madde Kullanım Varlığının, Suç İşleyen ve İşlemeyen Hastalarda Suç ve Şiddet Özelliklerine Etkisi, Sted, 2019 Cilt:28/2, 108-113.

ERARSLAN Levent, KUKUOĞLU Ahmet, Social Relations in Virtual World and Social Media Aggression, World Journal on Educational Technology: Current Issues, 2019, Cilt:11, 1-11.

ERSOY Mehmet Akif, Psikiyatri ve Bağımlılık Tedavisi Servislerinde Sigara Yasağı, Düşünen Adam, 2001, Cilt: 14/1, 4-9.

ESPELAGE Dorothy L., MERRIN Gabriel J., HONG Jun Sung, RESKO Stella M., Applying Social Cognitive Theory to Explore Relational Aggression across Early Adolescence: A Within- and Between-Person Analysis, Journal of Youth and Adolescence, 2018 Cilt:47, 2401–2413.

ESTRADA Fernando, The Relationship Between Intelligence and Risk of Violence in Juvenile Offenders, Faculty of the California School of Professional Psychology, Alliant International University, California, 2019.

FAUS Daniela Porto, Childhood Abuse and Community Violence: Risk Factors for Youth Violence, *Child Abuse&Neglect*, 2019, Cilt:98, 1-10.

FINLAY Christopher J., Just War, Cyber War, and the Concept of Violence, *School of Government and International Affairs*, 2018, Cilt:31, 357-377.

FJELLYANG Maria, GRONING Linda, HAUKVIK Unn K., Imaging Violence in Schizophrenia: A Systematic Review and Critical Discussion of the MRI Literature, *Frontiers in Psychiatry*, 2018, Cilt:9/333, 1-10.

FOGARTY Alison, WOOLHOUSE Hannah, GIALLO Rebecca, WOOD Catherine, KAUFMANN Jordy, BROWN Stephanie, Promoting Resilience and Wellbeing in Children Exposed to Intimate Partner Violence: A Qualitative Study with Mothers, *Child Abuse&Neglect*, 2019, Cilt:95, 1-12.

FORKE Christine M., MYERS Rachel K., FEIN Joel A., CATALLOZZI Marina, LOCALIO A. Russell, WIEBE Douglas J., GRISSO Jeane Ann, Witnessing Intimate Partner Violence as a Child: How Boys and Girls Model Their Parents' Behaviors in Adolescence, *Child Abuse & Neglect*, 2018, Cilt:84, 241-252.

FUENTEZ María del Carmen Pérez, JURADO María del Mar Molero, MARTIN Ana Belén Barragán, LINARES José Jesús Gázquez, Profiles of Violence and Alcohol and Tobacco Use in Relation to Impulsivity: Sustainable Consumption in Adolescents, *Sustainability*, 2019, Cilt:11/651, 1-10.

FUENTES María del Carmen Pérez, JURADO María del Mar Molero, MARTIN Ana Belén Barragán, LINARES José Jesús Gázquez, Family Functioning, Emotional Intelligence, and Values: Analysis of the Relationship with Aggressive Behavior in Adolescents, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2019, Cilt:16/478, 1-14.

GARTHE Rachel C., SMITH Deborah Gorman, GREGORY Joshua, SCHOENY Michael E., Neighborhood Concentrated Disadvantage and Dating Violence among Urban Adolescents: The Mediating Role of Neighborhood Social Processes, *Am J Community Psychol*, 2018, Cilt:61, 310–320.

GENÇ Muhammet Fatih, Merhamet Eğitiminin Saldırganlık Davranışını Azaltmadaki Rolü, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt:45, 61-82.

GILCHRIST Gail, DENNIS Fay, RADCLIFF Polly, HENDERSON Juliet, HOWARD Louise M., GADD David, The Interplay between Substance Use and Intimate Partner Violence Perpetration: A Meta-Ethnography, *International Journal of Drug Policy*, 2019, Cilt:65, 8–23.

GLOCK Sabine, BOHMER Ines, Teachers' and Preservice Teachers' Stereotypes, Attitudes, and Spontaneous Judgments of Male Ethnic Minority Students, *Studies in Educational Evaluation*, 2018, Cilt:59, 244-255.

GROVES Christopher L., ANDERSON Craig A., Aversive Events and Aggression, *Current Opinion in Psychology*, 2018, Cilt:14, 144-148.

GÜLDÜ Özgür, Sağ Kanat Yetkeliği Ölçeği: Uyarlama Çalışması, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, Cilt:2/2, 27-51.

GÜNDOĞAN Selim ve SARGIN Nurten, Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin, Algılanan Sosyal Destek ve Öznel İyi Oluş Açısından İncelenmesi, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 2018, Cilt:4, 288-295.

GÜRKAN Şahin, TATLIDİL YAYLACI Elif, ÖZDEMİR Çağla, ÇATLI Bengisu, YALÇIN ŞAHİNER Şafak, GÜRKAN Deniz, GÖKA Erol, Suç İşlemiş ve İşlememiş Şizofreni Hastalarının Sosyodemografik Verileri, Psikopati ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2019, Cilt:20/3, 261-268.

HAMARTA Erdal, DEMİRBAŞ Elif, Lise Öğrencilerinin Utangaçlık ve Benlik Saygılarının Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Açısından İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt:21, 239-247.

HARFORD Thomas C., CHEN Chiung M., KERRIDGE Bradley T., GRANT Bridget F., Self- and Other-Directed Forms of Violence and Their Relationship with Lifetime DSM-5 Psychiatric Disorders: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol Related Conditions–III (NESARC–III), *Psychiatry Research*, 2018, Cilt: 262, 384–392.

HASKAN Özlem, YILDIRIM İbrahim, Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin Geliştirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, 2012, Cilt:37/163, 165-177.

HOOD Suzanne, AMIR Shimon, Biological Clocks and Rhythms of Anger and Aggression, *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, Cilt:12/4, 1-12.

IŞIKTAŞ Serdal, KARAFİSTAN Merve, AYAZ Dilan, YILMAZ SARE Ayşegül, Sigara İçen ve İçmeyen Bireylerin Stresle Başa Çıkma Tutumları Açısından Karşılaştırılması, Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology, 2019, Cilt:1/2, 102-107.

JAMBROES Tijs, JANSEN Lucrez M.C., VEN Peter M. v.d., CLAASSEN Tom, GLENNON Jeffrey C., VERMEIREN Robert R.J.M., DORELEIJERS Theo A.H., POPMA Arne, Dimensions of Psychopathy in Relation to Proactive and Reactive Aggression: Does Intelligence Matter?, Personality and Individual Differences, 2018, Cilt:129, 76-82.

JAMES Yanli Zhang, CASTILLO Noèlia Fernández, HESS Jonathan L, MALKI Karim, GLATT Stephen J, CORMAND Bru, FARAONE Stephen V, An Integrated Analysis of Genes and Functional Pathways for Aggression in Human and Rodent Models, Molecular Psychiatry, 2019, Cilt:24, 1655–1667.

JUWEL Rana, AHSAN Ali, Social Learning and Governance, Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance, 2019, 1-9.

KABAKCI Utku, İLHAN Erol, Siyaset ve Futbol Taraftarlığında Motivasyon, Middle Black Sea Journal of Communication Studies, 2019, Cilt:4/1, 14-23.

KAHRAMANOĞLU Recep, YOKUŞ Erhan, CÜCÜK Eyüp, VURAL Selma, ŞİRAZ Fadıl, Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (ÖMYTÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Turkish Studies Educational Sciences, 2018, Cilt:13/11, 1669-1686.

KARABACAK Aynur, KODAN ÇETİNKAYA Semanur, Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Kabul Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, 2015, Cilt:1/1, 13-21.

KARADAĞ Engin, KILIÇ Fatma Sultan, ARSLANTAŞ Didem, UZUNER Kubilay, HARMANCI Koray, İLHAN Hüseyin, EROL Kevser, ESEN Ferhan, Üç Bileşenli Tutum Modeli Temelinde 'Osmangazi Hekimlik Mesleği Tutum Ölçeği': Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Sted, 2019, Cilt:28/4, 239-247.

KARAMAN Umut, BÜYÜKALAN FİLİZ Sevil, Kodlama Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği'nin (KEYTÖ) Geliştirilmesi, Gelecek Vizyonlar Dergisi, 2019, Cilt:3/2, 36-47.

KARASU Mithat Arman, Yerel Siyaset ve Yerel Siyasal Dinamikler Üzerinde Aşiret Etkisi (Şanlıurfa Örneği), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 2019, Cilt:618, 54-78.

KARATAŞ Zeynep, YAVUZER Yasemin, GÜNDOĞDU Rezzan, Beliren Yetişkinlikte Saldırganlık: Kişisel ve Ailesel Risk Faktörleri, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2019, Cilt:15/1, 61-85.

KARATAY Halit, GÜNGÖR Haluk, ÇANGAL Önder, Bosna Hersekli Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Amacı, Tutumu ve Öğrenme Becerileri, Kesit Akademi Dergisi, 2018, 4/16, 18-31.

KATIC Barbara, Violence and Aggression in School Settings, Wisdom in Education, 2018, Cilt:8/1, 1-9.

KILINÇ Gülsen, YILDIZ Erman, HARMANCI Pınar, Bandura's Social Learning and Role Model Theory in Nursing Education, ST. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 2018, 132-140.

KIM Jeongsuk, LEE Bora, FARBER Naomi B., Where do they learn violence? The Role of Three Forms of Violent Socialization in Childhood, Children and Youth Services Review, 2019, 1-37.

KOLLA Nathan J., MISHRA Achal, The Endocannabinoid System, Aggression, and the Violence of Synthetic Cannabinoid Use, Borderline Personality Disorder, Antisocial Personality Disorder, and Other Psychiatric Disorders, Frontiers in Behavioral Neuroscience, 2018, Cilt:12/41, 1-8.

KRAHE Barbara, LUTZ Johannes, SYLLA Isabel, Lean Back and Relax:Reclined Seating Position Buffers the Effect of Frustration on Anger and Aggression, European Journal of Social Psychology, 2018, Cilt:48, 718–723.

KRAKOWSKI Menahem I., CZOBOR Pal, Distinctive Profiles of Traits Predisposing to Violence in Schizophrenia and in the General Population, Schizophrenia Research, 2018, Cilt:202, 267-273.

KRISCHLER Mireille, CATE Ineke M. Pit-ten, Pre- and In- Service Teachers' Attitudes Toward Students With Learning Difficulties and Challenging Behavior, Frontiers in Psychology, 2019, Cilt:10/327, 1-10.

KRISTOF Zsuzsanna, KRESZNETRITS Szilvia, OLAH Mate, GYOLLAI Agoston, MISZLER Katalin Lukacs, HALMAI Tamas, FOUNTOULAKIS Konstantinos N., TENYI Tamas, DOME Peter, GONDA Xenia, Mentalization and Empathy as Predictors of Violence in Schizophrenic Patients: Comparison with Nonviolent Schizophrenic Patients, Violent Controls and Nonviolent Controls, Psychiatry Research, 2018, Cilt:268, 198-205.

KUMCAĞIZ Hatice, AYDIN AVCI İlknur, TALAY Tuğba, GÜRKAN Senem, KİNSİZ Damla Nur, Samsun Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'ne Başvuran Şiddet Mağduru Kadınların Başvuru Durumları ve Gereksinimleri, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018, Cilt:7/2, 401-414.

LAPIERRE Andréanne, PARADIS Alison, TODOROV Emily, BLAIS Martin, HEBERT Martine, Trajectories of Psychological Dating Violence Perpetration in Adolescence, Child Abuse & Neglect, 2019, Cilt:97, 1-13.

LAUKKANEN Emilia, JULKUNEN Katri Vehviläinen, LOUHERANTA Olavi, KUOSMANEN Lauri, Psychiatric Nursing Staffs' Attitudes Towards the Use of Containment Methods in Psychiatric Inpatient Care: An Integrative Review, International Journal of Mental Health Nursing, 2019, Cilt:28, 390–406.

LEHİMLER Emrah, CENGİZ Cumhuriyet, Armoni Dersine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 2018, Cilt:40, 42-55.

LUNNEMANN M. K. M., HORST F.C.P. Van der, PRINZIE P., LUIJK M.P.C.M., STEKETEE M., The Intergenerational Impact of Trauma and Family Violence on Parents and Their Children, Child Abuse&Neglect, 2019, Cilt:96, 1-12.

MAJID Shaista, NAWAZ Nadia, BILAL Muhammad, A Comparative Study on Levels of Aggression in Boys and Girls with Hearing Impairment, Journal of Inclusive Education, 2019, Cilt:3/1, 1-17.

MERMER ÜZÜMLÜ Aytuğ, Genç Seçmenin Siyasal Kimlik Oluşumuna Yeni Siyasetin Etkisi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019, Cilt:12/63, 1122-1136.

MIDİK Özlem, Tutumun Ölçme ve Değerlendirmesi, Türkiye Klinikleri, 2018, 19-26.

MIZEN Richard, The Affective Basis of Violence, Infant Ment Health Journal, 2019, Cilt:40, 113–128.

MOORE Kelly E., GOBIN Robny L., MCCAULEY Heather L., KAO Chien Wen, ANTHONY Stephanie M., KUBIAK Sheryl, ZLOTNICK Caron, JOHNSON Jennifer E., The Relation of Borderline Personality Disorder to Aggression, Victimization, and Institutional Misconduct Among Prisoners, Comprehensive Psychiatry, 2018, Cilt:84, 15–21.

MORAGA Fernando Renee González, GARCIA Danilo, BILLSTEDT Eva, WALLINIUS Märta, Facets of Psychopathy, Intelligence and Aggressive Antisocial Behaviors in Young Violent Offenders, *Frontiers in Psychology*, 2019, Cilt:10/984, 1-10.

MOULIN Valerie, BAUMANN Philipp, GHOLAMREZAEI Mehdi, ALAMEDA Luis, PALIX Julie, GASSER Jacques, CONUS Philippe, Cannabis, a Significant Risk Factor for Violent Behavior in the Early Phase Psychosis. Two Patterns of Interaction of Factors Increase the Risk of Violent Behavior: Cannabis Use Disorder and Impulsivity; Cannabis Use Disorder, Lack of Insight and Treatment Adherence, *Frontiers in Psychiatry*, 2018, Cilt:9/294, 1-10.

NEBATI Nureddin, Kent Siyaset İlişkinin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2019, Cilt:9/1, 238-258.

NETZER Liat, Evaluations of Emotions: Distinguishing between Affective, Behavioral and Cognitive Components, *Personality and Individual Differences*, 2018, Cilt:135, 13-24.

NGUYEN Kimberly H., PADILLA Mabel, VILLAVECES Andrés, PATEL Pragna, ATUCHUKWU Victor, ONOTU Dennis, APONDI Rose, ALUZIMBI George, CHIPIMO Peter, KANCHEYA Nzali, KRESS Howard , Coerced and Forced Sexual Initiation and Its Association with Negative Health Outcomes Among Youth: Results from the Nigeria, Uganda, and Zambia Violence Against Children Surveys, *Child Abuse & Neglect*, 2019, Cilt:96, 1-10.

NOVELO Andreas Miles, ANDERSON Craig A., Climate Change and Psychology: Effects of Rapid Global Warming on Violence and Aggression, *Current Climate Change Reports*, 2019, Cilt:5, 36–46.

NUNES Kevin L., HERMANN Chantal A., WHITE Kristen, PETERSEN Cathrine, BUMBY Kurt, Attitude May Be Everything, But Is Everything an Attitude? Cognitive Distortions May Not Be Evaluations of Rape, Sexual Abuse, 2018, Cilt:30/1, 43-62.

OK Üzeyir, Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2011, Cilt:8/2, 528-549.

OUYANG Wen-Chen, SUN Gwo-Ching, HSUF Mei-Chi, Omega-3 Fatty Acids in Cause, Prevention and Management of Violence in Schizophrenia: Conceptualization and Application, *Aggression and Violent Behavior*, 2020, Cilt:50, 1-24.

OZTOK Beliz, ICME Ferhat, KAVAKLI Havva Sahin, GÜNAYDIN GÜI Pamukçu, ŞENER Alp, ÇELİK Gülhan Kurtoglu, Evaluation of Violence Against Emergency Physicians in Turkey, Eurasian Journal Emergency Medicine, 2018, Cilt:7/4, 182-186.

ÖZCAN Hasan, ARIK Selçuk, Çevre Kirliliğine Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, Cilt:17, 425-456.

ÖZDEMİR Özgür, ORHAN İlkay, NAZLI Burak, ÖZDEMİR Soner, Spor Bilimleri ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinde Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018, Cilt: 11/61, 1305-1311.

ÖZERKMEN Necmettin, GÖLBAŞI Haydar, Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 2010, Cilt:15, 23-37.

ÖZKAN Selfiye, Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi, Yeni Düşünceler, 2018, Cilt:9, 57-69.

ÖZTUNÇ Mustafa, ILGAZ BÜYÜKBAYKAL Ayşe Ceyda, Sakarya Yerel Basınında Çıkan Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Farklı Boyutlardan İncelenmesi, Turkish Studies Social Sciences, 2018, Cilt:13/26, 971-984.

ÖZYÜREK Arzu, Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 2019, Cilt:9/1, 227-250.

ÖZYÜREK Arzu, Anne-Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Üç Farklı Ölçek Geliştirme Çalışması, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018, 659-676.

PALUMBO Sara, MARIOTTO Veronica, LOFRIDA Caterina, PELLEGRINI Silvia, Genes and Aggressive Behavior: Epigenetic Mechanisms Underlying Individual Susceptibility to Aversive Environments, Frontiers in Behavioral Neuroscience, 2018, Cilt:12/117, 1-9.

PARROT Dominic J, ECKHARDT Christopher I, Effects of Alcohol on Human Aggression, Current Opinion in Psychology, 2018, Cilt:19, 1-5.

RADCLIFFE Polly, GADD David, HENDERSON Juliet, LOVE Beverly, LEWIS Danielle Stephens, JOHNSON Amy, GILCHRIST Elizabeth, GILCHRIST Gail, What Role Does Substance Use Play in Intimate Partner Violence? A Narrative Analysis of In-Depth Interviews With Men in Substance Use Treatment and Their Current or Former Female Partner, Journal of Interpersonal Violence, 2019, 1-29.

RAM Yael, Hostility or Hospitality? A Review on Violence, Bullying and Sexual Harassment in the Tourism and Hospitality Industry, *Current Issues in Tourism*, 2018 Cilt: 21/7, 760–774.

RAMIN Mahmoudreza, LI Yueyang, CHANG Wen-Tzu, SHAW Hunter, RAO Yong, The Peacefulness Gene Promotes Aggression in Drosophila, *Molecular Brain*, 2019, Cilt:12/1, 1-13.

RENZETTI Claire M., LYNCH Kellie R., DEWALL Nathan, Ambivalent Sexism, Alcohol Use, and Intimate Partner Violence Perpetration, *Journal of Interpersonal Violence*, 2018, Cilt:33/2, 183–210.

ROBISON Joshua, LEEPER Thomas J., DRUCKMAN James N., Do Disagreeable Political Discussion Networks Undermine Attitude Strength?, *Political Psychology*, 2018, Cilt:39/2, 479-494.

RODRIGUESA Rosalina Aparecida Partezani, SILVAB Luipa Michele, SEREDYNSKYJA Fernanda Laporti, FHONA Jack Roberto Silva, BOLINAC Alisson Fernandes, MIYAMURAA Karen, KOBAYASI Dieyeni Yuki, Analysis of Violence Against Older Adults in Police Reports, *Archives of Psychiatric Nursing*, 2019, Cilt:33, 407-413.

SABRI Nur Syafiqah Aqilah Ahmad, Mother-Child Attachment: Exploring Freudian Denial and Aggression in Neil Gaiman's *Coraline*, *Journal of Language and Communication*, 2019, Cilt:6/1, 45-56.

SADIK Reşat, ÖNTÜRK Yavuz, DİNÇ Fatih, Satranç Oyununa Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi, *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 2018, Cilt:2/2, 53-60.

SAĞLAM Hakan, "Medyatik Şiddetin Eleştirisine Sinemasal Bir Yaklaşım: Katil Doğanlar", *Erciyes İletişim Dergisi*, 2019, Cilt:6, 307-326.

SAMADIFARD Hamid Reza, DAMIRCHI Esmaeil Sadri, The Relationship Between Perception of Social Interaction, Perceived Social Support and Social Acceptance with Aggression Among Adolescents, *Journal of Research & Health*, 2018, Cilt:8/1, 38-46.

SARGIN Nurten, Öğretmen Adaylarının Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2010, Cilt:16/4, 601-616.

SAVAGE Joanne, CROWLEY Megan Z., Physical Abuse Victimization and Violence in the Transition to Adulthood: The Mediating Role of Alcohol and Drug Use, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2018, Cilt:27/9, 1022–1040.

SEBASTIAN Alexandra, RETZ Wolfgang, TUSCHER Oliver, TURNER Daniel, Violent Offending in Borderline Personality Disorder and Attention Deficit/ Hyperactivity Disorder, *Neuropharmacology*, 2019, Cilt:156, 1-10.

SEDDIG Daniel, DAVIDOV Eldad, Values, Attitudes Towards Interpersonal Violence, and Interpersonal Violent Behavior, *Frontiers in Psychology*, 2018, Cilt: 9/604, 1-13.

SEDGWICK Otilie, YOUNG Susan, GREER Ben, ARNOLD Jack, PARSONS Aisling, PUZZO Ignazio, TERRACCIANO Mariafatima, DAS Mrigandra, KUMARI Veena, Sensorimotor Gating Characteristics of Violence Men with Comorbid Psychosis and Dissocial Personality Disorder: Relationship with Antisocial Traits and Psychosocial Deprivation, *Schizophrenia Research*, 2018, Cilt:198, 21–27.

SELÇUK Eray, Öğretmenlerin Okul Müdürlerine Yönelik Likert Tipi Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması, *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2019, Cilt:4/1, 112-132.

SHAPIRO Johanna, “Violence” in Medicine: Necessary and Unnecessary, Intentional and Unintentional, *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2018, Cilt:13/7.

STORVESTRE Guttorm Breivik, VALNES Lars Magnus, JENSEN Arvid, NERLAND Stener, TESLI Natalia, HYMER Knut-Erik, ROSAEG Cato, SERVER Andres, RINGEN Petter Andreas, JACOBSEN Morten, ANDREASSEN Ole Andreas, AGARTZ Ingrid, MELLE Ingrid, HAUKVIK Unn Kristin, A Preliminary Study of Cortical Morphology in Schizophrenia Patients with a History of Violence, *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 2019, Cilt:288, 29-36.

SÜLER Koray, AKIN Ahmet, SÜLER Melek, Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirliği, *Journal of European Education*, 2016, Cilt:6/3, 1-8.

SVENNINGSONS Johan, HULTEN Magnus, HALLSTROM Jonas, Understanding Attitude Measurement: Exploring Meaning and Use of the PATT Short Questionnaire, *International Journal of Technology Design Education*, 2018, Cilt:28, 67–83.

ŞENER Gönül, Orta Eğitim Kademesindeki Öğretmen ve Öğrencilerin Şiddet Algılarının Kırsaldaki Görünürlüğü, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2019, Cilt:12/3, 1124-1141.

ŞENSES Mihriban, Siyaset, Savaş ve Etik, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2019, 67-81.

TANESINI Alessandra, Intellectual Humility as Attitude, Philosophy and Phenomenological Research, 2018, Cilt:96/2, 399-420.

TASA Hande, MAMAMTOĞLU Nihal, Engelli Bireylere Yönelik Tutum Değişimi ve Duyarlılık Eğitimleri, Türkiye Klinikleri, 2018, Cilt:3/1, 11-21.

TAŞMEKTEPLİĞİL Mehmet Yalçın, ÇANKAYA Soner, TUNÇ Taner, Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 2015, Cilt:6/1, 41-49.

TEKİN Murat, YILDIZ Mustafa, LÖK Sefa, TAŞĞIN Özden, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Çeşitli Değişkenlere Göre Demokratik Tutum Düzeylerinin İncelenmesi, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2009, Cilt:3/3, 204-212.

TELES Nair, The Lack of Social Belonging: Reflections on Violence Against Children in Mozambique, Aggression and Violent Behavior, 2019, Cilt:46, 197-200.

TEWS Ilse Hartmann, BARTSCH Fabienne, WAGNER Ingo, RULOFS Bettina, Managing Prevention of Sexual Violence and The Role of Commissioners in National Sport Federations in Germany, Sport Management Review, 2019, 1-15.

THIBAUT Lieve, KNIPPRATH Heidi, DEHAENE Wim, DEPAEPE Fien, The Influence of Teachers' Attitudes and School Context on Instructional Practices in Integrated STEM Education, Teaching and Teacher Education, 2018, Cilt:71, 190-205.

TIWARI Ari Sudan, Attitude and Attitude Change, Defence Institute of Psychological Research, 53-73.

TORAMAN Murat, ŞAHBUDAK Ercan, Gençlerin Siyasi Tutum ve Tercihlerinde Siyasi Partilerin Etkisi (Sivas AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneğinde), Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi, 2015, 18- 57.

TREISTER Dorit Efrat, CHESHİN Arik, HARARI Dana, RAFAELI Anat, AGASI Shira, MORIAH Hadar, ADMI Hanna, How Psychology Might Alleviate Violence in Queues: Perceived Future Wait and Perceived Load Moderate Violence Against Service Providers, Israel National Institute for Health Policy Research, 2019, 1-18.

TREMBLAY Richard E., VITARO Frank, COTE Sylvana M., Developmental Origins of Chronic Physical Aggression: A Bio-Psycho-Social Model for the Next Generation of Preventive Interventions, Annual Review of Psychology, 2018, Cilt:69, 383-407.

TURAN ENGİN Duygu, Çalgı Tutum Ölçeği'nin (Ç.T.Ö) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 2019, Cilt:48, 30-42.

TURHAN Ebru, İNANDI Tacettin, ÖZER Cahit, AKOĞLU Sabahat, Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı, Şiddet ve Bazı Psikolojik Özellikler, Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, 2011, Cilt:9/1, 33-44.

TÜRKOĞLU MUTLU Zeynep, Cinsel Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019, Cilt:12/68, 966-978.

VATANDAŞLAR Senem Ezgi, HATİPOĞLU SÜMER Zeynep, Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Ölçeğinin (Psychological Maltreatment of Women Inventory) Türk Kültürüne Uyarlanması, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2019, Cilt:9/53, 341-371.

YATES Sophie, "An Exercise in Careful Diplomacy": Talking about Alcohol, Drugs and Family Violence, Policy Design and Practice, 2019, Cilt:2/3, 258–274.

YAŞAR EKİCİ Fatma, Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2014, Cilt:9/11, 593-602.

YILDIZ Muhammed, Evlilik Olgunluk Ölçeğinin Geliştirilmesi, Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 2017, Cilt:1/1, 24-34.

YILDIZ Orkun, İnternet Üzerinden Alışverişlerde Tüketicilerin Markalara Yönelik Tutumlarının Değiştirilmesi İçin Bir Model Önerisi: Tutum Değişim Modeli, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2018, Cilt:23/1, 145-159.

YOUSSOUF Mourad Meraneh, ÖZBEN Mevlüt, Hegemonik Erkekliğin Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019 Cilt:23/1, 103-112.

YURDAKAL İbrahim Halil, SUSAR KIRMIZI Fatma, Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, İlköğretim Online, 2019, Cilt:18/2, 714-733.

ZHANG Li, CAI Chen, WANG Zhuo, TAO Mingda, LIU Xudong, CRAIG Wendy, Adolescent-to-Mother Psychological Aggression: The Role of Father Violence and Maternal Parenting Style, Child Abuse & Neglect, 2019, Cilt:98, 1-9.

ZETSCOTT Colin A., TOMPKINS Tanya L., WILLIAMS Megan Kozak, LIVESAY Kay, CHAN Kin L., What Do You Think about Ink? An Examination of Implicit and Explicit Attitudes Toward Tattooed Individuals, The Journal of Social Psychology, 2018, Cilt:158/1, 7–22.

WALDEN Tedra A., LESNER Taylor A., Examining Implicit and Explicit Attitudes Toward Stuttering, Journal of Fluency Disorders, 2018, Cilt:57, 22-36.

WANG Xiongzi, QIN Xiangru, ZHOU Yongbo, A Comparative Study of Relative Roles and Sequences of Cognitive and Affective Attitudes on Tourists' Pro-environmental Behavioral Intention, Journal of Sustainable Tourism, 2020, Cilt:28/5, 727–746.

WIBOWO Ari, HAPPY WANGLOAN Euis, Students' Attitude and Teamwork, Dinasti Publisher, 2019, Cilt:1/2, 126-132.

TEZLER

ÇAKMAK Didem, Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımı ve Siyasal Katılıma İlişkin Tutumları (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, 2011, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

KONFERANSLARDA SUNULAN TEBLİĞLER

AKA Assiye, “Şiddet ve Türlerine Sosyolojik Bakış”, II. International Applied Social Sciences Congress, Antalya, 2018, s.45.

ERSÖZ Aysel Günindi, Toplumsal Yaşamda Şiddet: Trafikte Yol Vermeme Nedeni ile Yaşanan Şiddet Olaylarının Nedenlerine Multidisipliner Bir Bakış”, International Congress on Social Sciences II, Cilt:13/15, Ankara, 2018, s. 498-499.

KEÇE Murat, DİNÇ Erkan, Demokratik Katılım Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, III. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu, Ankara, 2015, Cilt:35/1, 177-207.

KURUM Mehmet, AVCI Engin, Radikalizm ve Aşırıcılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması, Birinci Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Kayseri, 2018, Cilt:14/28.

MAREKOVA Hermína, Violence as Social Pathology Through the Optics of Social Work, CBU International Conference on Innovations in Science and Education, Prag, 2018, s.653.

SUER Özlem Gül, Siyasi Reklamlarda Siyasal Pazarlama Tekniklerinin Kullanımı, 5. Uluslararası Öğrenci Kongresi, Manisa, 2018.

EKLER

SİYASİ PARTİ TARAFGİRLİĞİNDE ŞİDDET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum 1	Katılıyorum 2	Bazen 3	Katılıyorum 4	Tamamen Katılıyorum 5
1. İnsanların konuştuğu şeylerde siyasi anlamlar ararım.					
2. Siyasi görüşünü benimsediğim partiyi öz değerlendirmemde objektif değilimdir.					
3. İnsanların kullandıkları eşyaları siyasi bir partiyle eşleştiririm.					
4. İnsanların kullandıkları giyim ve aksesuarları siyasi bir partiyle eşleştiririm.					
5. Benimle aynı siyasi görüşü paylaşmayan partinin seçim propagandalarını baltalamak isterim.					
6. Seçim zamanı oylar sayılırken siyasi görüşünü benimsediğim parti için etik dışı davranışlar bile gösterebilirim.					
7. Siyasi görüşünü benimsediğim partinin olumsuz yanlarını görmezden gelirim.					
8. Benimle aynı siyasi görüşte olmayan partinin hiçbir hizmetini olumlu değerlendirmem.					
9. Siyasi görüşünü benimsediğim parti yanlış şeyler yapsa bile bunlar için mantıklı bir açıklama bulmaya çalışırım.					
10. Seçim propagandaları döneminde benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilere fiziksel saldırıda bulunabilirim.					
11. Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin kışkırtmalarına fiziksel saldırı şeklinde cevap veririm.					
12. Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri ikna etmek için fiziksel saldırıya başvurabilirim.					
13. Benimle aynı siyasi görüşten olmayan ve şiddetle kendi siyasi görüşünü savunan kişilere fiziksel şiddet uygulasam bile öfkem geçmez.					

14. Yakınım dahi olsa benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri başkalarına dövdürtmek isterim.					
15. Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişileri yumruklamak ya da tokat atmak isterim.					
16. Benimle aynı siyasi görüşten olmayan kişilerin fiziksel saldırıya uğrama görüntülerini izlemekten keyif alırım.					
17. Seçim dönemlerinde bazı durumlarda fiziksel şiddet gereklidir.					
18. Sosyal medyada siyasi paylaşımlar yaparım.					
19. Seçimlerde aktif rol alırım.					
20. Mitinglere katılırım.					
21. Siyasi görüşünü benimsediğim partinin görev kollarında rol alırım.					
22. Siyasi görüşünü benimsediğim parti seçimlerde galip gelince kutlamalara katılırım.					
23. Seçim zamanı sandık başında görev alırım.					
24. Arkadaşlarımı ve akrabalarımı kendi benimsediğim siyasi partinin etkinliklerine dâhil etmeye çalışırım.					

SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim:

Doğum Yeri:

Kardeş Sayısı:

Anne-Baba Eğitimi:

Daha Önce Eğitim Görülen Kurum: Özel () Devlet ()

Anne-Baba Durumu: Boşanmış () Sağ () Ölü ()

Daha Önce Kendisinde veya Ailesinde Psikiyatrik Rahatsızlık Var mı:

Evet () Hayır ()

Sigara, Alkol, Madde Kullanımı: Sigara () Alkol () Madde ()

Haftada Ortalama Kitap Okuma Saati:

Günde Ortalama Sosyal Medya Kullanım Saati: